

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Milan Děček

Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor a pozemků jako
přípustný zásah do ústavně zaručených práv a svobod

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: Doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16.03.2016

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Milan Děček

Obsah

Úvod.....	6
1 Nedotknutelnost obydlí a soukromí osob	8
1.1 Pojem a podstata základních lidských práv a svobod	8
1.2 Historický vývoj práva na nedotknutelnost obydlí	9
1.3 Zakotvení v platném právu.....	11
1.4 Obydlí.....	14
1.4.1 Pojem obydlí obecně	14
1.4.2 Pojem dům	15
1.4.3 Pojem byt.....	15
1.4.4 Jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející	15
1.4.5 Obydlí dle ESLP.....	16
1.4.6 Obydlí sloužící k podnikání dle judikatury ÚS a NSS	17
1.4.7 Porušování domovní svobody	19
2 Legitimní zásahy do nedotknutelnosti obydlí v českém právním řádu	19
2.1 Princip proporcionality	20
2.2 Zásahy do nedotknutelnosti obydlí v oblasti trestního práva.....	23
2.3 Kontrola a pravomoci správních orgánů	23
2.3.1 Pravomoci kontrolních orgánů dle kontrolního řádu	24
2.3.2 Úsek veřejného zdraví	25
2.3.3 Oblast životního prostředí	25
2.3.4 Finanční správa.....	29
2.3.5 Stavební právo	30
2.4 Oprávnění veřejných sborů	31

2.4.1	Hasičský záchranný sbor	31
2.4.2	Oprávnění Policie ČR.....	34
2.4.3	Obecní policie.....	36
3	Domovní prohlídka.....	36
3.1	Historický vývoj institutu domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor	37
3.1.1	Trestní řád z roku 1873.....	37
3.1.2	Trestní řád z roku 1950.....	38
3.1.3	Trestní řád z roku 1956.....	39
3.1.4	Trestní řád z roku 1961.....	40
3.1.5	Nález ÚS sp. zn. Pl ÚS 3/2009.....	43
3.2	Zákonná úprava domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor	45
3.2.1	Věc důležitá pro trestní řízení.....	47
3.2.2	Osoba důležitá pro trestní řízení.....	47
3.2.3	Podmínky domovní prohlídky v judikatuře ÚS.....	48
3.3	Příkaz k domovní prohlídce	49
3.3.1	Podnět	50
3.3.2	Návrh	50
3.3.3	Příkaz	51
3.4	Výkon domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor a pozemků.....	57
3.4.1	Doručení příkazu	58
3.4.2	Předchozí výsledky	58
3.4.3	Nezúčastněná osoba.....	59
3.4.4	Výkon prohlídky.....	60
3.4.5	Překonání odporu.....	60
3.4.6	Dokumentace prohlídky	61

3.4.7	Vyhodnocení prohlídky a využití výsledků.....	63
3.5	Domovní prohlídka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon.....	64
3.5.1	Příklady z praxe	67
3.6	Domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor sloužících k výkonu advokacie.....	69
3.6.1	Prostory, v nichž advokát vykonává advokacii	70
3.6.2	Součinnost České advokátní komory dle ust. § 85b TŘ.....	72
3.6.3	Povinnost mlčenlivosti advokáta	74
3.6.4	Odmítnutí souhlasu zástupce ČAK	76
3.6.5	Cloudová úložiště	82
3.6.6	Orgán oprávněný k podání návrhu podle § 85b odst. 3 TŘ	83
3.7	Domovní prohlídka jako způsob provedení ohledání místa činu.....	85
3.7.1	Zákonná úprava ohledání.....	86
3.7.2	Zajišťování důkazních prostředků v soukromí osob	88
3.7.3	Ústavní limity pro zásah do soukromí.....	89
3.7.4	Možnosti dané trestním řádem	89
3.7.5	Oprávnění policie	90
3.7.6	Vymezení problému ohledání v soukromí	91
3.7.7	Řešení - vstup do obydlí	92
3.7.8	Rozlišení míst spáchání TČ podle míry zásahu do soukromí	94
3.7.9	(Ne) Možnost aplikace ust. § 85c TŘ.....	100
3.8	Domovní prohlídka v rámci právní pomoci cizímu státu.....	101
4	Návrhy „de lege ferenda“	105
	Závěr	107
	Seznam literatury	109

Úvod

Tématem této rigorózní práce jsou dva důležité instituty trestního řízení a to domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor, tedy úkony orgánů činných v trestním řízení, při kterých legálně dochází k zásahu do nedotknutelnosti obydlí a do soukromí. V této práci si kladu za cíl analyzovat vybrané případy zásahů do nedotknutelnosti obydlí a soukromí a jejich ústavní konformitu, zákonnou úpravu a judikaturu týkající se uvedených institutů. Jedná se o téma zajímavé, které není v odborné literatuře souhrnně zpracováno, což je jeden z důvodů, proč se právě tomuto tématu věnuji. Dalším důvodem je profesní zájem o toto téma. Jako vyšetřovatel Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR se s těmito prohlídkami setkávám ve své praxi často, chci se tomuto tématu věnovat do hloubky a mám ambici vytvořit teoretickou práci, která bude i pracovní pomůckou policistů při výkonu služby.

Právo na nedotknutelnost obydlí a právo na soukromí je mnohými z nás vnímáno jako samozřejmá a neporušitelná složka osobního prostoru. Mnohdy si ani neuvědomujeme, jak často a v jakých situacích může být do tohoto práva zasahováno. V této práci chci také analyzovat vybraná ustanovení napříč českým právním řádem, na základě kterých dochází k zásahům do nedotknutelnosti obydlí. Nebudu se věnovat všem zásahům do uvedených práv, ale jen těm nejčastějším a nejpodstatnějším. Vedle domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků, dochází k zásahům do nedotknutelnosti obydlí a soukromí i v dalších nesčetných případech, především v oblasti správního práva, a byl by zřejmě příliš ambiciózní cíl pokusit se vytvořit výčet naprosto úplný.

V úvodní kapitole práce se zabývám teoretickým úvodem do daného tématu. A to obecně problematikou podstaty lidských práv a místa práva na nedotknutelnost obydlí v jejich systému, pojmem tohoto základního práva a jeho historickým

vývojem. V této kapitole je také vyložen pojem obydlí a související pojmy (dům, byt, jiná prostora).

V následující kapitole se zabývám jednotlivými legitimními zásahy do nedotknutelnosti obydlí v českém právním řádu v různých oblastech českého veřejného práva.

Ve třetí kapitole spočívá těžiště této práce. Tato kapitola se týká přímo domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků. Je zde popsán historický vývoj institutu, zákonná úprava, náležitosti a geneze příkazu k prohlídce. Popisuji zde i výkon prohlídek včetně poznatků z praxe. Zajímavé jsou jistě i podkapitoly popisující prohlídku jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon, domovní prohlídku v prostorech sloužících k výkonu advokacie a dále domovní prohlídku jako způsob provedení ohledání místa činu.

V poslední čtvrté kapitole se pak zamýšlím nad návrhy „de lege ferenda“.

Práce si klade za cíl shrnout a popsat v jedné publikaci širokou problematiku domovních prohlídek včetně drobných nuancí. Informace načerpané z publikací předních českých trestních právníků a z judikatury jsem obohatil o poznatky ze své dlouholeté praxe policisty a vyšetřovatele Policie České republiky.

1 Nedotknutelnost obydlí a soukromí osob

Nedotknutelnost obydlí a soukromí zajišťuje jeho nositeli určitý autonomní prostor, chráněný před zásahy ze strany veřejné moci či jiných subjektů. Nejedná se tak předně o nárok jedince vůči státu, ale spíše o vymezení určitého autonomního prostoru, který má být ze strany státu respektován. Podle judikatury Ústavního soudu „domovní svoboda jako ústavně zaručené právo svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody“¹. Bez souhlasu toho, kdo v obydlí bydlí, je každému zapovězeno do něj vstupovat. Souhlas může být udělen trvale, pro určité období, či pouze jednorázově. Dá-li někdo ke vstupu do svého obydlí souhlas, nemůže se později dovolávat zásahů do své domovní svobody. To však neplatí v případě, že by svůj souhlas později odvolal a dotyčná osoba odmítla jeho obydlí opustit. Zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí se tak dopouští též ten, kdo se sice dostane do obydlí na základě souhlasu toho, kdo v něm bydlí, nicméně následně se zde zdržuje proti vůli oprávněné osoby.² Porušení práva na nedotknutelnost obydlí může naplnit skutkovou podstatu trestného činu porušování domovní svobody, jak je uvedeno níže.

1.1 Pojem a podstata základních lidských práv a svobod

Obecně platnou právní definici základních práv a svobod nenalezneme v žádném z právních dokumentů, které je zakotvují. Podle teorie se jedná o práva nejvyšší právní síly (jsou deklarována přímo Ústavou či mezinárodní smlouvou), mají povahu veřejného subjektivního práva (vymezují vztah mezi jednotlivcem a státem), jsou ústavně zaručené a vymahatelné vůči státu³. Základní práva a

¹ Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

² KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 1058.

³ FILIP, Jan. Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod. In: SCHELLE, Karel. Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 59-60.

svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná (čl. 1 Listiny).

Pakty OSN z roku 1966 hovoří o politických a občanských právech či hospodářských, sociálních a kulturních právech. Dalšími významnými dokumenty jsou Všeobecná deklarace lidských práv a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, jež přímo v názvu vymezují svůj obsah. V České republice je stěžejní pro tuto oblast Listina základních práv a svobod. Ačkoli terminologie zmíněných právních dokumentů se různí, všechny zjevně směřují ke stejnému cíli, tedy k ochraně základních práv a svobod. Všechny výše zmíněné pojmy jsou tedy zaměnitelné, mohou tedy být a jsou vzhledem ke svému shodnému obsahu používána jako synonyma.

1.2 Historický vývoj práva na nedotknutelnost obydlí

Právo na nedotknutelnost obydlí svou historií sahá až do antiky a pokračuje i v období středověku, reprezentováno maximou „můj dům – můj hrad“. Jeho explicitní zakotvení v právních dokumentech je však společenským vývojem podmíněno až mnohem později. V Evropě se nedotknutelnost obydlí objevuje v katalozích základních práv v průběhu 20. století, ale v Americe došlo k jejímu výslovnému zakotvení dříve, již na konci 18. století. Požadavky respektu k soukromí, jehož součástí je i respektování nedotknutelnosti obydlí, spojeny především s rozvojem technických a technologických možností a s přechodem státu od liberálně právního k sociálně právnímu, nesoucímu s sebou zvýšený potenciál zásahů ze strany státu do soukromé sféry jednotlivce⁴.

Ve 20. století do historie lidských práv významně zasáhlo několik událostí. První i druhá světová válka znamenaly masové potlačování lidských práv a svobod v zúčastněných zemích. Krutost zločinů především hitlerovského Německa, vyvolala rozhořčení ostatních států a jejich úsilí zabránit do budoucna opakování

⁴ WAGNEROVÁ, Eliška. Právo na soukromí: Kde má být svoboda, tam musí být soukromí. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. Právo na soukromí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 49-62. ISBN 9788021054493. S. 56.

podobné situace. Pojem lidských práv se stal stěžejní v poválečném vývoji Evropy. Zejména Organizace spojených národů v tomto směru přispěla nemalou měrou. Mezi své cíle zařadila OSN mj. „podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství“⁵.

Roku 1948 byla přijata Všeobecná deklarace lidských práv, která však, byla pouze nezávazným prohlášením. Principy Deklarace byly následně konkretizovány v právně závazné formě mezinárodních smluv. Roku 1966 byly tedy přijaty Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Dalším významným dokumentem je dokument Rady Evropy. Je jím Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1948. Ačkoli se jedná pouze o regionální mezinárodní smlouvu, je tato velmi významná a to především kvůli existenci orgánu kontroly, kterým je Evropský soud pro lidská práva. Ten svou činností přispívá k zajištění plnění závazků přijatých smluvními stranami. Všechny zmíněné dokumenty mimo Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech již zakotvují právo na nedotknutelnost obydlí, resp. právo na ochranu soukromého života, pod které můžeme nedotknutelnost obydlí podřadit.

Snaha prosadit lidská práva, včetně práva na nedotknutelnost obydlí, je nedílnou součástí české historie. Problematika lidských práv, s důrazem kladeným na „občanské svobody“, patří do českých dějin od revolucí v roce 1848, ačkoli byla často chápána jako jakýsi přívěšek boje o národní samostatnost⁶. Těžiště rozvoje lidských práv leží ve 20. století, které však vedle rostoucího zájmu o tuto oblast přineslo také události, během nichž byla lidská práva v obrovském rozsahu potlačována.

⁵ Čl. 1 odst. 3 Charty OSN.

⁶ VLČEK, Eduard. Tradice boje za lidská práva v české historii. In: SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 13-20. ISBN 80-210-0834-2. S. 15.

Při vzniku první republiky zdůrazňoval československý zahraniční odboj mimo demokratického charakteru budoucího státu také význam základních práv a svobod. To se promítlo i do ústavní listiny Československé republiky (Zákon č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky), která obsahovala mj. práva, svobody a povinnosti, včetně svobody domovní:

§ 112

(1) Právo domovní je neporušitelné.

(2) Podrobnosti upravuje zákon jako součást této ústavní listiny.

Právo na nedotknutelnost obydlí se pak i v dalším historickém vývoji ukázalo jako nepostradatelné, neboť zůstalo součástí všech následujících ústav přijatých Československou (a následně Českou) republikou. Během obou světových válek i následného období komunismu byla základní práva a občanské svobody prakticky negována. Skutečný rozvoj lidských práv tak mohl v české historii začít o více než čtyřicet let později než v západní Evropě.

1.3 Zakotvení v platném právu

Na mezinárodní úrovni je ochrana práva na nedotknutelnost obydlí uvedena v několika dokumentech. Pro území Evropy je významná především Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Ta zahrnuje domovní svobodu v čl. 8 pod oblast práva na respektování soukromého a rodinného života.

(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

(2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany

pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Dalším mezinárodním dokumentem zakotvujícím právo na nedotknutelnost obydlí je Všeobecná deklarace lidských práv. Jelikož tato je svou povahou nezávazná, jak je uvedeno výše, byla ochrana nedotknutelnosti obydlí konkretizována v následně přijatém Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Oba tyto dokumenty upravují nedotknutelnost obydlí naprosto shodně, Všeobecná deklarace v čl. 12⁷, Mezinárodní pakt v čl. 17⁸.

(1) Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.

(2) Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Konečně, ochrana obydlí je vzpomenuta také ze strany Evropské unie. Listina základních práv Evropské unie v čl. 7 upravuje právo na respektování soukromého a rodinného života⁹.

Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace.

Na ústavní úrovni v České republice ochrana práva na nedotknutelnost obydlí a soukromí zakotvena v Listině základních práv a svobod.

Čl. 7

(1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.

Čl. 10

⁷ Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN, Všeobecná deklarace lidských práv.

⁸ Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

⁹ Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

Čl. 12

(1) Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.

(2) Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.

(3) Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

Na zákonné rovině je nedotknutelnost obydlí chráněna ustanovením § 178 trestního zákoníku:

(1) Kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvává, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, jestliže užije při činu uvedeném v odstavci 1 násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, jestliže užije při činu uvedeném v odstavci 1 násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí a takový čin spáchá se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

Nedotknutelnost obydlí má tedy své nezastupitelné místo jak v Listině, tak i v uvedených mezinárodních dokumentech týkajících se lidských práv. Ústavní

soud ve své judikatuře přikládá právu na nedotknutelnost velký význam: „Domovní svoboda jako ústavně zaručené právo plynoucí z čl. 12 Listiny svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně zaručenými základními právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu, jako zcela nezbytnou podmínku důstojné existence jedince a rozvoje lidského života vůbec, je nutno respektovat a důsledně chránit.¹⁰“

1.4 Obydlí

V českém právním řádu je obydlí definováno v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Podle ustanovení § 133 se „obydlím rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející“. Pro vymezení pojmů v následujících podkapitolách jsem využil výkladu prof. Šámala¹¹.

1.4.1 Pojem obydlí obecně

Jde o široký pojem, který klade důraz na faktický stav bydlení z jakéhokoli titulu, např. vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah, bydlení na základě rodinných vztahů, rozhodnutí soudu o umístění do ústavního zařízení atd. Se zřetelem na ochranu poskytovanou prostorům, které uživatel drží za účelem bydlení, zahrnuje proto vedle obytných domů, bytů i obytné chaty, hotelové domy, vysokoškolské koleje, domovy důchodců apod. Tento pojem je vykládán v souladu s „nedotknutelností obydlí“, která je chráněna čl. 12 LZPS. Za obydlí se tedy považuje vše, co slouží člověku k bydlení. Poskytuje uživateli zejména soukromí, ve kterém nemá být rušen, zajišťuje ochranu nejen jeho osoby, ale i jeho osobních věcí (např. korespondence apod.), zabezpečuje mu klid, oddech a jiné nutné životní potřeby.

¹⁰ Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

¹¹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 1245-1246.

1.4.2 Pojem dům

Domem se rozumí nadzemní stavba, která je spojena se zemí pevným základem. Může mít podobu rodinného domu, vily, anebo domu v rámci uzavřené stavby, tj. domu ve skupině jiných domů (např. řadové domky). Domem je nejen bezprostředně obývaný dům, ale i všechny ostatní uzavřené prostory, které tvoří příslušenství domu, jako jsou půda, sklep, uzavřený dvůr apod. Pod tento pojem naopak nelze zahrnout zahradní kůlny, altány, přístřešky a objekty opuštěné, neobývané, rozestavěné atd.

1.4.3 Pojem byt

Bytem je místnost nebo soubor místností, které jsou dle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k bydlení. Pojmovým znakem je účelové určení místností, které byt tvoří, k trvalému bydlení, dané pravomocným kolaudačním rozhodnutím stavebního úřadu. Naopak do širokého pojmu obydlí nepatří nebytové prostory. To jsou místnosti či soubory místností, které jsou dle stavebního úřadu určeny k jinému účelu než k bydlení, což jsou zejména prostory určené k provozování výroby, obchodu, služeb, výzkumu, umělecké činnosti apod. Stejně tak jsou to i byty, u kterých byl dán souhlas k jejich užívání k nebytovým účelům.

1.4.4 Jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející

Do jiných prostor patří všechny jiné prostory, které slouží k bydlení ve shora uvedeném smyslu a nelze je podřadit mezi domy ani byty. Jedná se o obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení. Jde o místnosti v tzv. svobodárnách, podnikových ubytovnách, penzionech, dále v ústavech pro výkon ochranné a ústavní výchovy, domovech důchodců apod. Pod pojem obydlí je

nutné zařadit i hotelové a podobné místnosti, které slouží k poskytování tzv. ubytovacích služeb. Obdobnou povahu mají i zahrádkářské chatky, pokud svému uživateli slouží k bydlení a nejsou uzpůsobeny jen k nahodilému přebývání.

1.4.5 Obydlí dle ESLP

Rozsah pojmu „obydlí“, ovlivňuje výrazně také Evropský soud pro lidská práva při rozhodování o tvrzených zásazích do čl. 8 Úmluvy. Soud pojem domova či obydlí ve své judikatuře podstatně rozšířil. Vykládá jej v širším kontextu práva na nedotknutelnost soukromého a rodinného života tak, že „domov bude většinou místo, fyzicky vymezené území, kde se rozvíjí soukromý a rodinný život.“¹² Rozhodujícím aspektem pro posouzení, zda konkrétní místo spadá pod ochranu čl. 8 a je tak chráněno před zásahy, jsou faktické okolnosti a především existence dostatečné a trvající vazby mezi jedincem a daným místem.¹³ Podstatná je skutečnost, zda osoba má ke svému obydlí určitou vazbu, žije zde a vnímá toto místo jako své trvalé sídlo. Jsou-li splněny tyto podmínky, nezáleží ani na tom, zda je prostor jako obydlí využíván permanentně či jej majitel po určitou dobu opustí. V rozhodnutí Buckley proti Spojenému království, se dokonce přiklonil k názoru, že pod ochranu čl. 8 spadá též bydlení, které je postaveno nelegálně¹⁴.

V rozhodnutí Sociétés Colas Est a ostatní proti Francii¹⁵ ESLP rozšířil ochranu čl. 8 též na prostory právnických osob. Vzhledem k extenzivní interpretaci Úmluvy je za určitých okolností možné podřadit pod právo na ochranu soukromého a rodinného života též právo na respektování registrovaného sídla společnosti, jejích poboček nebo jiných obchodních prostor. Soud v této souvislosti odkazuje též na rozsudek Niemietz proti Německu¹⁶. Jednalo se o nařízení prohlídky v advokátní kanceláři v rámci trestního řízení. V tomto rozhodnutí ESLP konstatuje, že by bylo příliš restriktivní limitovat pojem soukromého života

¹² Rozsudek ESLP ve věci Giacomelli proti Itálii ze dne 2. 11. 2006.

¹³ Rozhodnutí ESLP ve věci Prokopovich proti Rusku ze dne 18. 11. 2004, stížnost č. 58255/00. Bod 36.

¹⁴ Rozsudek ESLP ve věci Chapman proti Spojenému království ze dne 18. 1. 2001, stížnost č. 27238/95. Bod 73.

¹⁵ Rozsudek ESLP Sociétés Colas Est a ostatní proti Francii ze dne 16. 4. 2002, stížnost č. 37971/97. Bod 41.

¹⁶ Rozsudek ESLP ve věci Niemietz proti Německu ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13710/88. Bod 29, 30.

pouze na tzv. vnitřní okruh osobních vztahů. Navíc je často obtížné zřetelně odlišit, které aktivity spadají do oblasti osobního života a které jsou již součástí života profesionálního. Profese některých jedinců a vztahy při jejich výkonu vznikající mohou být součástí jejich života do té míry, že klasifikovat určitá jednání jako soukromá či profesní je v daném okamžiku nemožné. Aktivity vztahující se k profesnímu životu jsou často vykonávány z domova a totéž platí i naopak, když v kanceláři či podnikatelských prostorech může jedinec rozvíjet též vztahy spadající spíše do oblasti jeho soukromého života.

Mezi těmito dvěma rozsudky je tedy zásadní rozdíl. V případě Niemietz se jedná o aktivity fyzické osoby spadající do oblasti jejího profesního života. A v případě rozhodnutí Société Colas Est se jedná o aktivity právnických osob, které samozřejmě soukromý ani rodinný život nemají.

1.4.6 Obydlí sloužící k podnikání dle judikatury ÚS a NSS

Ústavní soud posuzoval kontrolu provedenou pracovníky ČIŽP, při níž bylo zjištěno, že stěžovatel vlastní několik kaktusů¹⁷. Ačkoli stěžovatel prokázal jejich původ, inspekce přesto rostliny odebrala kvůli jejich nepovolenému nabytí. Stěžovatel namítal mj. i to, že správní orgán svým konáním nerespektoval nedotknutelnost obydlí.

Ústavní soud dovodil, že do nedotknutelnosti obydlí zasaženo nebylo, když čl. 12 odst. 3 Listiny výslovně umožňuje zasáhnout do nedotknutelnosti obydlí i z důvodu nezbytnosti pro plnění úkolů veřejné správy, je-li obydlí užíváno také pro podnikání, což byl i případ stěžovatele. Předmětem jeho podnikání byl mj. také prodej rostlin, přičemž pro jejich pěstování využíval svého obydlí. Podle tehdy platného a účinného zákona o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů, byla inspekce oprávněna vstupovat do objektů, zařízení a provozů sloužících k podnikání a na pozemky kontrolovaných osob, pokud to bylo nutné k výkonu

¹⁷ Usnesení ÚS ze dne 5. 10. 2004, sp. zn. I. ÚS 174/02.

kontroly. Zásah do nedotknutelnosti obydlí tak byl v tomto případě ústavně konformní.

Nejvyšší správní soud řešil zajímavý případ „chovatele papoušků“, který se dostal do sporu s pracovníky ČIŽP¹⁸. Stěžovatel odmítl umožnit vstup pracovníkům ČIŽP, kteří dorazili do jeho domu za účelem kontroly chovatelských zařízení nacházejících se na jeho zahradě. Proti uložené pokutě se bránil mj. námitkou, že kontrola nebyla řádně ohlášena a pracovníci nešetřili jeho právo na ochranu soukromí a obydlí, když do prostor jeho rodinného domu vstoupili bez jeho vědomí (do domu je vpustila stěžovatelova přítelkyně) a bez jeho přítomnosti začali pořizovat fotodokumentaci zde umístěných papoušků, kteří navíc ani nepodléhali registraci. Chovatelská zařízení, ve kterých byli umístěni papoušci podléhající kontrole, se přitom nacházela na zahradě vedle rodinného domu, která byla přístupná přímo z ulice.

Je-li obydlí užíváno také pro podnikání, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy. Kontrolní pravomoc inspektorů ČIŽP je bezesporu plněním úkolů veřejné správy. V daném případě se však jednalo o soukromého chovatele ohrožených druhů zvířat, v obydlí tedy nedocházelo k výkonu podnikatelské činnosti. To reflektoval i Nejvyšší správní soud: *„Rozhodnutí žalovaného odůvodňující oprávnění inspektorů provést kontrolu v obydlí stěžovatele je založeno na premise, že pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, je-li to nezbytné pro výkon státní správy. Takové odůvodnění je však zcela zavádějící a nesprávné, neboť mezi stranami je nesporné, že stěžovatel je v postavení fyzické osoby, která není ani podnikatelem ani osobou provozující jinou hospodářskou činnost.“* Pro vstup inspektorů ČIŽP do obydlí soukromého chovatele tak nebyly splněny podmínky stanovené Listinou. V případě jiných objektů, které jako obydlí neslouží, či pozemků, mají inspektoři za účelem kontroly oprávnění vstupu.

¹⁸ Rozsudek NSS ze dne 21. 10. 2010, sp. zn. 9 As 46/2010.

1.4.7 Porušování domovní svobody

Řádné a nerušené užívání obydlí je chráněno ustanovením § 178 trestního zákoníku, jak je uvedeno výše. Objektem tohoto trestného činu je domovní svoboda. Zásahy do této svobody jsou přípustné jen na základě zákona. Uvedené ustanovení tedy kriminalizuje neoprávněné vniknutí a neoprávněné setrvání v obydlí jiného¹⁹.

Neoprávněným vniknutím do obydlí jiného je nežádoucí bez souhlasu nebo proti vůli oprávněného uživatele uskutečněné vejítí do domu, bytu nebo jiné prostory sloužící k bydlení, jakož i do příslušenství k nim náležející, jímž se zasahuje do domovní svobody jiného.

Neoprávněným setrváním v obydlí jiného se pak rozumí případ, kdy se pachatel do domu, bytu nebo jiné prostory sloužící k bydlení, popř. do příslušenství k nim náležející, dostane oprávněně, tedy se souhlasem oprávněné osoby, potom se ale vzepře vůli oprávněného uživatele a bez oprávnění se odmítá vzdálit.

V obou případech musí jít o jednání neoprávněné, takže nemůže dojít ke spáchání tohoto trestného činu např. provedením řádně nařízené domovní prohlídky.

2 Legitimní zásahy do nedotknutelnosti obydlí v českém právním řádu

V Českém právním řádu se s případy zásahů do nedotknutelnosti obydlí setkáváme poměrně často vzhledem k tomu, o jaký zásah do základních práv jde a rozhodně se nejedná pouze o zásahy v oblasti trestněprávní. Velký počet

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 1594-1595.

zákonných možností jak zasáhnout do nedotknutelnosti obydlí, obsahují jiné právní předpisy, především ty z oblasti správního práva.

2.1 Princip proporcionality

Ústavní úprava základního práva či svobody v některých případech výslovně zmocňuje zákonodárce, aby za určitých podmínek, resp. z hlediska ústavně vymezených cílů, zákonem základní právo či svobodu omezil (např. čl. 12 odst. 3, čl. 14 odst. 3, čl. 16 odst. 4, čl. 17 odst. 4, čl. 19 odst. 2, čl. 20 odst. 3 Listiny), nebo stanovil jeho obsah (čl. 41 odst. 1 Listiny). Ústavní prostor tohoto postupu zákonodárce je přitom určen požadavkem šetření podstaty a smyslu omezovaného nebo vymezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).²⁰

K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize nebo v případě kolize s jinou ústavně chráněnou hodnotou, jež nemá povahu základního práva a svobody (veřejný statek).

Ústavní úprava postavení jedince ve společnosti obsahuje ochranu individuálních práv a svobod, jakož i ochranu veřejných statků. Rozdíl mezi nimi spočívá v jejich distributivnosti. Pro veřejné statky je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání. Příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, zdravé životní prostředí. Patří sem zajisté i zájem společnosti na potírání kriminality, odhalování trestné činnosti a trestání pachatelů.

V případě kolize je nutné stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za splnění kterých jiné, resp. určitý veřejný statek. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či

²⁰ Nález ÚS ze dne 09.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96.

svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody nebo veřejného statku.

Vzájemné zvažování v kolizi stojících základních práv a svobod nebo veřejných statků spočívá v následujících kritériích:

Prvním je kritérium vhodnosti, tj. posuzování toho, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva nebo veřejného statku).

Druhým kritériem vzájemného zvažování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího základní právo resp. svobodu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod, resp. dotýkajícími se jich v menší intenzitě.

Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv nebo veřejných statků. Porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv, resp. veřejných statků (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti), spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného. Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

Součástí porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv je rovněž zvažování využití právních institutů, minimalizujících argumenty podložený zásah do jednoho z nich.

V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho před druhým ze dvou v kolizi stojících základních práv, resp. veřejných statků, je nutnou podmínkou

konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.²¹

Výše zmíněný test proporcionality Ústavní soud zavedl a aplikuje jej při abstraktní kontrole ústavnosti. Cílem této části práce však není rozbor argumentace soudců Ústavního soudu při kontrole ústavnosti, ale upozornění na fakt, že základní práva mohou být omezena nejen na základě zákonné úpravy (předpokládané samotnou Listinou), ale též dojde-li ke střetu dvou základních práv. Řešení kolize základních práv či kolize základního práva s některým veřejným zájmem prostřednictvím principu proporcionality může být poměrně komplikovanou a často také diskutabilní cestou. Jinak tomu být ani nemůže; princip proporcionality nelze nijak kvantifikovat či přesně standardizovat.

Test proporcionality využívá při svém rozhodování taktéž ESLP. Pravidelně při své rozhodovací činnosti vyvažuje jednotlivá lidská práva mezi sebou nebo proti kolidujícímu veřejnému zájmu.

Uvedený princip má také řadu oponentů. Na hlavní námitky kritiků testu proporcionality upozorňuje také Höllander.²² Patří mezi ně především námitka svévole poměřování, ztráta právní jistoty a negativní vývoj směrem k soudcovskému státu spjatý s judiciálním omezováním prostoru pro tvorbu práva mocí zákonodárnou, případně mocí výkonnou.

Na závěr této podkapitoly ještě zbývá uvést souvislost s hlavním tématem této práce. Při posuzování legitimacy jednotlivých zásahů do nedotknutelnosti obydlí

²¹ Nález ÚS ze dne 09.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96.

²² HÖLLANDER, Pavel. Zásada proporcionality: Jednosměrná ulice, nebo hermeneutický kruh?: Na příkladech veřejných dober a základních práv kolidujících s právem na soukromí. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. Právo na soukromí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 20-36.

případně do soukromého a rodinného života osob, což jsou nepochybně ústavou chráněná základní práva, je třeba aplikovat test proporcionality a vyhodnotit, zda takový zásah je vhodný, potřebný a důvod k němu obстоjí co do závažnosti proti chráněnému právu.

2.2 Zásahy do nedotknutelnosti obydlí v oblasti trestního práva

Trestní právo je odvětví práva, ve kterém dochází k nejcitlivějším legitimním zásahům do nedotknutelnosti obydlí. Účelem trestního práva je především chránit společnost před činy natolik nebezpečnými, že ochrana poskytovaná jinými právními odvětvími se jeví nedostačující. Tento zájem na ochraně společnosti před trestnými činy, stejně jako požadavek, aby takové činy byly odhaleny a potrestány, potom zjevně legitimuje možnost zasáhnout do nedotknutelnosti obydlí²³.

Stojí-li proti sobě zájem na ochraně demokratické společnosti a základní právo či svoboda jednotlivce, musí být mnohokrát právo jednotlivce omezeno v zájmu ochrany demokratických hodnot. V oblasti trestního práva můžeme rozlišovat tři případy, ve kterých je možné do práva na nedotknutelnost obydlí zasáhnout – domovní prohlídku, prohlídku jiných prostor a pozemků a vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek. Všemi těmito instituty se podrobně budu zabývat v další části práce.

2.3 Kontrola a pravomoci správních orgánů

Oprávnění vstupovat do objektů je logickým předpokladem výkonu kontrolních pravomocí veřejné správy. Kontrola je proces, prostřednictvím kterého je zjišťováno, jak současný stav odpovídá tomu, co by mělo být nebo být má.

²³ Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

Zjišťují se příčiny případného nesplnění povinností a na základě zjištěného stavu se vyvozují závěry a stanoví příslušná opatření²⁴. Bez možnosti vstupovat do obydlí či jiných objektů by orgány veřejné moci mohly jen stěží realizovat své vrchnostenské působení a plnit tak své funkce, mezi které je standardně řazena i funkce kontrolní.

2.3.1 Právomoci kontrolních orgánů dle kontrolního řádu

Základní právní úpravu kontroly ve veřejné správě obsahuje zákon č. 255/2012 Sb., kontrolní řád. Kontrolní orgán při kontrole zjišťuje, jak kontrolovaná osoba plní povinnosti, které jí vyplývají z jiných právních předpisů nebo které jí byly uloženy na základě těchto předpisů. Jedná se tak o kontrolu vykonávanou orgány státní správy nad adresáty, kteří nejsou součástí systému veřejné správy. Nejde tedy o kontrolu v rámci vztahu nadřízenosti a podřízenosti.

Kontrolní řád v ustanovení § 7 upravuje vstup na pozemky, do staveb a jiných prostor. Kontrolující je dle tohoto ustanovení v souvislosti s výkonem kontroly oprávněn vstupovat do staveb, dopravních prostředků, na pozemky a do dalších prostor s výjimkou obydlí, jež vlastní nebo užívá kontrolovaná osoba anebo jinak přímo souvisí s výkonem a předmětem kontroly, je-li to nezbytné k výkonu kontroly. Do obydlí je kontrolující oprávněn vstoupit jen tehdy, je-li obydlí užívané k podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti nebo v případě, kdy se mají prostřednictvím kontroly odstranit pochybnosti o tom, zda je obydlí užívané k těmto účelům a nelze-li dosáhnout splnění účelu kontroly jinak. Vlastníci nebo uživatelé těchto prostor jsou povinni kontrolujícímu vstup umožnit.

Platí přitom stejně jako při kontrole pozemků a jiných prostor, že kontrolující nemůže do obydlí vstoupit násilně. Odmítne-li vlastník či uživatel poskytnout součinnost, je možné vstup vynucovat pouze prostřednictvím uložení pokuty,

²⁴ PRŮCHA, P. *Správní právo: obecná část*. 8., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Doplněk, 2012, s. 327.

příčemž musí být řádně zdůvodněna nezbytnost vstupu do obydlí či jiného objektu. Zatímco v případě vstupu do obydlí je toto omezeno pouze na obydlí užívané k podnikatelským účelům, při vstupu na pozemky nebo do jiných prostor tento požadavek zákonná úprava neobsahuje. Z dikce Listiny přitom jednoznačně vyplývá, že za účelem plnění úkolů veřejné správy může být nedotknutelnost obydlí narušena jen v případě, kdy je obydlí užíváno pro podnikání. Z tohoto faktu mohou pramenit problémy při provádění kontrol v jiných prostorách, neboť díky širokému pojetí výrazu „obydlí“ v judikatuře Ústavního soudu²⁵, jsou i tyto někdy považovány za obydlí a náleží jim i stejná míra ochrany.

2.3.2 Úsek veřejného zdraví

Zásahy do nedotknutelnosti obydlí lze provést též v oblasti správy na úseku ochrany veřejného zdraví²⁶. Představitelé příslušných orgánů mohou vstupovat do obydlí fyzických osob v mimořádných případech hodných zvláštního zřetele. A to za účelem zamezení vzniku a šíření infekčních nemocí. Orgány ochrany veřejného zdraví mohou do obydlí vstupovat pouze v zákonem taxativně vymezených případech, např. při hrozbě šíření nákazy, ke zjištění ohniska nákazy či k provedení protiepidemických opatření. Zákon opravňuje kontrolující orgány též ke vstupu do provozoven za účelem výkonu státního zdravotního dozoru. Stejně tak jsou orgány ochrany veřejného zdraví oprávněny vstupovat do provozoven pro účely posuzování nemocí z povolání.

2.3.3 Oblast životního prostředí

Právní úprava této oblasti je zakotvena v mnoha složkových právních předpisech. Pro jejich účinnou realizaci je klíčové mj. také působení správních orgánů, především výkon jejich dozorčích pravomocí. Nutnou podmínkou účinné

²⁵ Nález ÚS ze dne 8. 6. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09 .

²⁶ Ustanovení § 88 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

kontroly je i jejich oprávnění vstupovat do cizích nemovitostí. Ve většině případů se jedná o vstup na pozemky. V případech vstupu na pozemky se jedná spíše o zásah do vlastnického práva dotčených subjektů, ale myslím, že v rámci tématu není nezajímavé je zmínit. Nicméně v některých případech může být zasaženo i do nedotknutelnosti obydlí, ať už skutečně pro bydlení užívaného, či pouze chápaného jako obydlí ve smyslu extenzivního pojetí tohoto institutu.

Zákon o ochraně přírody a krajiny opravňuje pracovníky všech orgánů ochrany přírody vstupovat na cizí pozemky, jen v nezbytných případech a pouze při plnění úkolů vyplývajících z právních předpisů na úseku ochrany přírody a krajiny. Ze zákona mají povinnost prokázat se služebním průkazem a co nejvíce šetřit vstupem dotčené pozemky a všechna práva vlastníka²⁷.

Ke vstupu na pozemky za účelem dozorové a kontrolní činnosti opravňuje také zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, podle kterého jsou vlastníci či nájemci takto klasifikovaných pozemků povinni umožnit vstup orgánům ochrany zemědělského půdního fondu. Žádné další podmínky pro vstup těchto orgánů přitom zákonem stanoveny nejsou²⁸.

Podle zákona o myslivosti je myslivecká stráž oprávněna vstupovat na pozemky v honitbě. Zákonem je výslovně stanoveno omezení vstupu na rozsah nezbytně nutný k výkonu funkce²⁹. Podobné oprávnění má taktéž rybářská stráž (právo vstupu na pobřežní pozemky)³⁰.

Pak jsou zde právní předpisy umožňující vstup nejen na cizí pozemky, ale i do cizích objektů užívaných pro podnikatelskou činnost nebo provozování jiné hospodářské činnosti. Zde tak již může dojít k zásahům do nedotknutelnosti obydlí, pokud je daný objekt využíván jako obydlí sloužící zároveň jako místo výkonu podnikání nebo je využíván sice pouze pro podnikatelské aktivity,

²⁷ Ustanovení § 62 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ Ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Ustanovení § 14 odst. 1 písm. j) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Ustanovení § 11 odst. 8 zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů.

nicméně svým charakterem může být vnímán jako součást soukromé sféry jednotlivce. Jedná se například o osoby vykonávající vodoprávní dozor (pověření zaměstnanci ČIŽP a pověření pracovníci vodoprávních úřadů), pouze však v nezbytně nutném rozsahu³¹. Stejný rozsah působnosti, tedy vstup na pozemky či do objektů užívaných pro podnikatelskou činnost, přiznává zákon také inspektorům ČIŽP v oblasti její působnosti v ochraně lesa a opět pouze v nezbytně nutném rozsahu³². Zákon o zajišťování obrany ČR³³ opravňuje pověřené pracovníky správních úřadů a územních samosprávných celků v nezbytně nutném rozsahu vstupovat, popřípadě vjíždět na cizí pozemky a vstupovat do cizích objektů v souvislosti s plněním úkolů potřebných pro zajišťování obrany státu. Podobná oprávnění mají též inspektoři a pověření zaměstnanci příslušných správních úřadů podle zákona o odpadech. Zákon přitom stanoví jejich povinnost vstupovat pouze v nezbytně nutném rozsahu³⁴.

Další skupina právních předpisů umožňuje oprávněným subjektům vstupovat pouze do objektů, které určitým způsobem souvisí s činností, na kterou se vztahují kontrolní pravomoci.

Zákon na ochranu zvířat proti týrání umožňuje zaměstnancům příslušných orgánů vykonávající kontrolu a ve správním řízení o udělení oprávnění podle zákona na ochranu proti týrání zvířat posuzovatelům, vstupovat do zařízení chovatele, dodavatele či uživatele pokusných zvířat. Dále vstupovat do objektů, kde je prováděna obchodní činnost se zvířaty, kde jsou provozovány útulky pro zvířata či kde jsou zvířata usmrcována. Pak také na místa, kde se konají veřejná vystoupení a také do objektů chovatelů, v nichž jsou zvířata chována³⁵. Zákon nehovoří přímo o obydlí, nicméně může se stát, že i tyto objekty či místa jako obydlí slouží, nebo v nich alespoň dochází k realizování soukromých aktivit, tedy

³¹ Ustanovení § 114 odst. 1 písm. a) zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů.

³² Ustanovení § 7 odst. 2 písm. a) zákona č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Ustanovení § 9 zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR

³⁴ Ustanovení § 81 odst. 1 písm. a) zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Ustanovení § 25 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

mohou být jako obydlí pojímána. Může se jednat například o objekty soukromých chovatelů, které slouží pro chov zvířat nebo místnost v rodinném domě vyhrazená jako veterinární ošetřovna.

Podle zákona o hnojivech mohou osoby vykonávající odborný dozor vstupovat do podniků, jejich organizačních složek a provozoven, do zařízení, prostor a na pozemky, kde se hnojiva produkují, skladují, uvádějí do oběhu nebo používají; avšak jediné po předchozím ohlášení³⁶.

Zákon o chemických látkách opravňuje ke vstupu na pozemky, do objektů a pracovišť užívaných ke zkoušení těchto látek. To ale pouze v případech kontrol či periodických kontrol v prostorách osob, které jsou držiteli nebo žadateli o osvědčení podle daného zákona³⁷.

Atomový zákon opravňuje inspektory vstupovat kdykoliv do objektů, zařízení a povozů, na pozemky a do jiných prostor, pouze však takových, kde se provádějí činnosti související s využíváním jaderné energie nebo činnosti vedoucí k ozáření³⁸.

Specifickou úpravu vstupu do cizích objektů obsahuje zákon o ochraně ovzduší³⁹. Je v něm uvedena povinnost provozovatele stacionárního zdroje znečištění ovzduší umožnit osobám pověřeným Ministerstvem životního prostředí, obecním úřadem obce s rozšířenou působností nebo Českou inspekcí životního prostředí přístup ke stacionárnímu zdroji a jeho příslušenství, používaným palivům, surovinám a technologiím za účelem kontroly dodržování povinností stanovených zákonem o ochraně ovzduší. Odstavec 2 citovaného ustanovení však vzápětí této povinnosti zprošťuje provozovatele stacionárního zdroje umístěného v rodinném domě, v bytě nebo ve stavbě pro rodinnou rekreaci, nejde-li o prostory užívané pro podnikatelskou činnost. Zákon o

³⁶ Ustanovení § 12 odst. 3 zákona č. 156/1998 Sb., o hnojivech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 350/2011 Sb., o chemických látkách, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Ustanovení § 39 odst. 4 písm. a) zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Ustanovení § 17 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů.

ochraně ovzduší tak opravňuje kontrolující subjekty ke vstupu do obydlí pouze v případech, kdy je obydlí užíváno též pro podnikatelskou činnost.

Kontrolující osoby tak mohou zasáhnout též do nedotknutelnosti obydlí, ale vzhledem k tomu, že jsou jejich kontrolní pravomoci omezeny na prostory, ve kterých probíhá určitá činnost související s předmětem kontroly, často se o obydlí jednat nebude. Pokud se bude jednat o prostory, kde dochází ke zkoušení chemických látek, skladování hnojiv nebo manipulaci s jaderným materiálem, lze si jen těžko představit, že půjde o prostory určené k bydlení. Nicméně i některý z těchto prostorů může sloužit též k určitým soukromým aktivitám, a díky výše uvedenému extenzivnímu výkladu může být za obydlí považován.

2.3.4 Finanční správa

Oblast finanční správy patří k častým případům zásahů do nedotknutelnosti obydlí. Daňový řád⁴⁰ obsahuje několik ustanovení, na základě kterých mohou správci daně vstupovat do obydlí dotčených subjektů.

Místní šetření a daňová kontrola patří mezi ně. Rozdíl mezi těmito dvěma instituty je ten, že v případě daňové kontroly může správce daně tuto provádět u daňového subjektu nebo na místě, kde je to vzhledem k účelu kontroly nejvhodnější, zatímco místní šetření může probíhat u daňových subjektů, dalších osob zúčastněných na správě daní, jakož i na místě, kde je to vzhledem k účelu místního šetření nejvhodnější⁴¹.

V obou případech jsou oprávnění úředních osob týkající se vstupů na pozemky či nemovitosti shodná. Dle ustanovení § 81 má úřední osoba provádějící místní šetření či daňovou kontrolu právo v době přiměřené předmětu místního šetření, zejména v době provozu, právo na přístup na pozemky, do každé provozní budovy, místnosti a místa, včetně dopravních prostředků a přepravních obalů, k

⁴⁰ Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Ustanovení § 80 odst. 1 daňového řádu.

účetním záznamům nebo jiným informacím, a to i na technických nosičích dat, v rozsahu nezbytně nutném pro dosažení cíle správy daní. Toto právo má též, jde-li o obydlí, které daňový subjekt užívá současně pro podnikání, je-li to nezbytné a nelze-li rozhodné skutečnosti zjistit jiným způsobem. Cílem citovaného ustanovení je umožnit správci daně přístup k účetním záznamům a dalším informacím potřebným pro dosažení cíle správy daní.

Dalším případem omezení domovní svobody podle daňového řádu je provádění daňové exekuce. Dle ustanovení § 203 odst. 3 daňového řádu, vyžaduje-li to účel provedení exekuce, může daňový exekutor učinit prohlídku bytu, sídla, popřípadě jiných místností dlužníka, jakož i jeho skříní nebo jiných schránek v nich umístěných, v nichž se podle důvodného předpokladu nachází movitá věc, již má dlužník vydat. Za tím účelem si může daňový exekutor zjednat do těchto prostor přístup. Zákon tak opravňuje exekutora vstupovat do obydlí dlužníků, a to nejen v případech, kdy obydlí slouží zároveň pro podnikání. I při daňové exekuci může navíc správce daně využít dvě oprávnění z obecné úpravy institutu místního šetření. K exekuci si může přizvat osobu, jejíž přítomnost je podle povahy věci potřebná. Takovou osobou může být např. zámečník, nezávislý svědek, kterým bývá zástupce orgánu obce, případně příslušníci Celní správy či Policie ČR pro účely ochrany daňových exekutorů⁴².

2.3.5 Stavební právo

K zásahům do nedotknutelnosti obydlí dochází také v oblasti stavebního práva. Vstupy na pozemky a do staveb upravuje ustanovení § 172 stavebního zákona⁴³. Pověřený zaměstnanec stavebního úřadu, orgánu územního plánování a orgánu obce, pokud plní úkoly podle tohoto zákona, je oprávněn vstupovat na cizí pozemky, stavby a do staveb s vědomím jejich vlastníků při zjišťování stavu

⁴² LICHNOVSKÝ, Ondřej; ONDRÝSEK, Roman et al. *Daňový řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 407-408.

⁴³ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

stavby a pozemku nebo při opatřování důkazů a dalších podkladů pro vydání správního rozhodnutí nebo opatření. Pokud by došlo k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví osob či zvířat, které nastalo v souvislosti s přípravou a prováděním neodkladného odstranění stavby, nutných zabezpečovacích prací nebo vyklizení stavby ve veřejném zájmu, může oprávněná úřední osoba vstoupit na pozemek, stavbu a do stavby i bez vědomí jejich vlastníka. O tom musí vlastníka bez zbytečného odkladu informovat a uvést důvody, které k tomu vedly. Do obydlí může oprávněná úřední osoba vstoupit, jen pokud je to nezbytné pro ochranu života, zdraví nebo bezpečnosti osob. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, může do něj oprávněná úřední osoba vstoupit též, je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy podle tohoto zákona. Uživatel obydlí je v uvedených případech povinen oprávněné úřední osobě vstup do obydlí umožnit. Pokud vlastník pozemku nebo stavby bude bránit vstupu oprávněné úřední osobě nebo jí přízvané osobě, může mu stavební úřad rozhodnutím, které je prvním úkonem v řízení, umožnění vstupu nařídit.

2.4 Oprávnění veřejných sborů

Úkolem veřejných sborů je především chránit veřejný pořádek. Veřejné sbory zpravidla nepůsobí v běžných situacích, ale k jejich zásahům dochází ve výjimečných situacích. A často tedy zasahují i do základních práv a svobod dotčených osob včetně nedotknutelnosti obydlí.

2.4.1 Hasičský záchranný sbor

Podle článku 12 Listiny základních práv a svobod je obydlí nedotknutelné a jako zásada platí, že do něj lze vstoupit jen se souhlasem toho, kdo v něm bydlí. Současně jsou upraveny i podmínky, za nichž lze do obydlí vstoupit i bez souhlasu. Pro činnost hasičů má význam zejména odst. 3 tohoto článku, který

stanoví, že jiné zásahy, rozumí se kromě domovní prohlídky, mohou být dovoleny, pouze pokud je to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života či zdraví osob, ochranu práv a svobod jiných nebo odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Jestliže je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy povoleny, také je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy⁴⁴.

Především podle § 22 zákona o požární ochraně⁴⁵ je povinností každého vlastníka (správce, uživatel) nemovitosti umožnit vstup na nemovitost k provedení opatření nutných ke zdoání požáru nebo k zamezení jeho šíření, popřípadě k provedení jiných záchranných prací, zejména vyklidit nebo strpět vyklizení pozemku, odstranit nebo strpět odstranění staveb, jejich částí nebo porostů. O potřebě a rozsahu těchto opatření rozhoduje velitel zásahu.

Je-li to nezbytně nutné pro účely cvičení jednotky požární ochrany, vlastník nemovitosti je povinen umožnit vstup na nemovitost. Nesouhlasí-li vlastník nemovitosti se vstupem na nemovitost, rozhodne hasičský záchranný sbor kraje nebo obec, které cvičení jednotky požární ochrany organizují, o tom, zda vstup na nemovitost je pro cvičení této jednotky nutný. To neplatí, jde-li o obydlí, kam lze vstupovat jen s předchozím souhlasem vlastníka nebo uživatele.

Oprávnění ke vstupu do obydlí lze dovodit i z dalších ustanovení zákona o požární ochraně. Zmínit je třeba ustanovení § 17 zákona o požární ochraně, podle něhož patří mezi základní povinnosti fyzických osob v souvislosti s ochranou před požáry, zajistit přístup k rozvodným zařízením elektrické energie a k uzavěrům plynu, vody a topení, k požárně bezpečnostním zařízením a věcným prostředkům požární ochrany za účelem jejich včasného použití. Za tím účelem musí tedy např. umožnit vstup majitelé rodinných domů a nájemníci bytů. Dále je to povinnost umožnit orgánu státního požárního dozoru provedení potřebných úkonů při zjišťování příčiny vzniku požáru a další.

⁴⁴ MATES, Pavel. *Oprávnění hasičů při zásazích*. 1. vyd. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2008. s. 3

⁴⁵ Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Dále pak ustanovení § 5 odst. 2 zákona o Hasičském záchranném sboru⁴⁶ opravňuje příslušníky hasičského záchranného sboru ve služebním poměru, aby k provedení takového zásahu, který nesnese odkladu, otevřeli byt nebo jiný uzavřený prostor a vstoupili do něj. Při tom si mají zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, avšak jen za situace, že nehrozí nebezpečí z prodlení. Po provedení zásahu je příslušník povinen neprodleně vyrozumět orgány Policie České republiky.

Oprávnění ke vstupu příslušníků hasičského záchranného sboru ke vstupu do obydlí lze dovést také z krizového zákona⁴⁷, který dává v ustanovení § 5 vládě právo, aby za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu omezila základní práva, včetně práva na nedotknutelnost obydlí při evakuaci osoby z místa, na kterém je bezprostředně ohrožena na životě nebo zdraví.

Otázkou je, zda mají příslušníci hasičského sboru možnost si vstup vynutit, pokud by jej v kterékoli z uvedených situací osoba odmítla nebo v něm dokonce bránila. V zásadě se zde nabízejí dvě řešení: tam, kde nebude hrozit v důsledku takového jednání bezprostřední nebezpečí, mohou se příslušníci hasičského záchranného sboru obrátit na Policii České republiky a žádat, aby jim vstup a následný výkon potřebných činností zajistila. Pokud by však takové nebezpečí naopak hrozilo, mohou si i za použití přiměřených prostředků vstup vynutit a jejich jednání by pak bylo posuzováno jako krajní nouze dle ust. § 28 trestního zákoníku⁴⁸.

Toho mohou ke vstupu do obydlí využít i dobrovolní hasiči, kteří by se dostali do situace vyžadující okamžitý zásah (stejně jako kdokoli). Jejich jednání při např. záchraně osoby z hořícího domu by pak nebylo trestné, neboť by jim bylo odvráceno nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, toto nebezpečí by nešlo v té situaci odvrátit jinak a způsobený následek na porušení

⁴⁶ Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

domovní svobody či případná škoda na majetku by jistě byla méně závažná oproti záchraně člověka.

2.4.2 Oprávnění Policie ČR

Vstup policie České republiky do obydlí představuje významný zásah do domovní svobody. Za účelem vstupu je policista dokonce oprávněn dané místo otevřít či si zjednat přístup jiným způsobem, v případě nutnosti i za použití síly. Vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek upravuje především ustanovení § 40 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Podle tohoto ustanovení je policista oprávněn vstoupit bez souhlasu uživatele do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést tam potřebné úkony nebo jiná opatření. Pouze však, pokud věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Odstavec 2 poskytuje toto oprávnění také v případě důvodného podezření, že se na místě uvedeném v odstavci 1 nachází zemřelý a v případě pronásledování osoby. Do jiného prostoru nebo na pozemek může vstoupit, má-li důvodné podezření, že se tam nachází týrané zvíře.

Policista je povinen při vstupu do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a při následných úkonech zajistit přítomnost nezúčastněné osoby. To nemusí, hrozí-li nebezpečí z prodlení nebo by mohlo dojít k ohrožení života anebo zdraví nezúčastněné osoby. Po provedení úkonů nebo jiných opatření je policista povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět uživatele obydlí, jiného prostoru nebo pozemku a zajistit zabezpečení tohoto místa, nemůže-li tak učinit uživatel nebo jiná oprávněná osoba.

Vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek upravuje také ustanovení § 83c trestního řádu. Rozborem tohoto ustanovení se budu zabývat v další části práce. Zde uvedu jen vztah tohoto ustanovení s ustanovením § 40, jak jej rozvádí

Vangeli⁴⁹. Ačkoli tato dvě ustanovení mají stejný účel (potřeba odvrácení bezprostředního nebezpečí), ve svém znění se částečně liší. Podle § 83c trestního řádu je umožněno vstoupit do obydlí také za účelem *ochrany jiných práv a svobod*, což § 40 zákona o Policii ČR neumožňuje. Zákon o Policii ČR opravňuje ke vstupu *policistu*, zatímco trestní řád *policejní orgán* (za ten však v konečném důsledku bude jednat opět zřejmě policista). Z povahy věci plyne, že oprávnění ke vstupu do obydlí obsažené v trestním řádu by jako ustanovení speciální mělo zřejmě být využíváno policií v případech, kdy vystupuje v pozici policejního orgánu podle trestního řádu, tedy pokud koná za účelem odhalování, prověřování a vyšetřování trestných činů. Ustanovení zakotvené v zákoně o Policii ČR potom při plnění ostatních policejních úkolů. Oprávnění obsažená v trestním řádu totiž používají pro odvrácení nebezpečí i jiné policejní orgány než policie, např. pověřené orgány Bezpečnostní informační služby aj., které na rozdíl od policie nemají svou vlastní speciální právní úpravu obsahující úpravu vstupu do obydlí. Pokud však bude policista realizovat vstup do obydlí na základě oprávnění podle zákona o Policii ČR, nemůže tak učinit z důvodu ochrany jiných práv a svobod.

Policisté dále mohou vstoupit do objektu též na základě ustanovení § 49 zákona o Policii ČR. Při ochraně ústavního činitele České republiky, osoby chráněné při jejím pobytu na území České republiky podle mezinárodních dohod nebo chráněné osoby v rámci krátkodobé ochrany mohou policisté provést prohlídku osoby, zavazadla, věci, dopravního prostředku nebo objektu nacházejících se v prostoru, ze kterého by bylo možno ohrozit bezpečnost chráněné osoby. Prohlídku objektu je policista oprávněn provést pouze se svolením vlastníka nebo uživatele. Bez uvedeného svolení je policista oprávněn provést prohlídku, je-li důvodné podezření, že z objektu hrozí útok na bezpečnost chráněné osoby. Prohlídka objektu, zavazadla, věci a dopravního prostředku přitom nesmí sledovat jiný zájem než zajištění bezpečnosti chráněné osoby.

⁴⁹ VANGELI, Benedikt. Zákon o Policii České republiky. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 165.

2.4.3 Obecní policie

Oprávnění strážníků obecní policie umožňující vstup do obydlí osob plyne z ustanovení § 16 zákona o obecní policii⁵⁰. Podle tohoto ustanovení je strážník oprávněn otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor, vstoupit do něho a provést v souladu s tímto zákonem zákroky, úkony nebo jiná opatření k odvrácení bezprostředního nebezpečí, je-li důvodná obava, že je ohrožen život nebo zdraví osoby anebo hrozí-li větší škoda na majetku. Při tom je povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, pokud ovšem nehrozí nebezpečí z prodlení. Po provedení zákroků, úkonů nebo jiných opatření podle je strážník povinen neprodleně vyrozumět uživatele bytu a zabezpečit zajištění bytu, nemůže-li tak učinit uživatel nebo jiná oprávněná osoba.

Na rozdíl od zákona o Policii ČR nedává zákon o obecní policii žádná další oprávnění ke vstupu do obydlí, pokud samozřejmě nejsou splněny podmínky pro využití institutu krajní nouze. Strážníci tak nemohou vstoupit do obydlí, mají-li podezření, že se tam nachází mrtvola, pronásledovaná osoba či týrané zvíře. V takových případech mohou jediné přivolat policii, která již toto oprávnění má.

3 Domovní prohlídka

Nejčastějším a zároveň nejzávažnějším zásahem do ústavně zaručených práv a svobod je bezpochyby domovní prohlídka. Tento institut je samostatně upraven již v Listině, jako možnost zásahu do nedotknutelnosti obydlí. Institutu domovní prohlídky se hojně věnuje též judikatura soudů jak obecných, tak Ústavního soudu. Obecně je třeba chápat domovní prohlídku, stejně jako ostatní zásahy do nedotknutelnosti obydlí, jako výjimečnou situaci. To potvrzuje i Ústavní soud, jež chápe přípustnost domovní prohlídky jako výjimku, která navíc vyžaduje

⁵⁰ Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek pro možnost jejího provedení.

Ústavní soud uvádí, že domovní svoboda svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně zaručenými právy dotváří osobní sféru jedince, což představuje podmínku důstojné existence jedince a rozvoje lidského života vůbec. Jestliže proto ústavní pořádek ČR umožňuje průlom do této ochrany, děje se toliko a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Přípustnost domovní prohlídky je třeba chápat jako výjimku, která nadto vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek její přípustnosti.⁵¹ Domovní prohlídky připouští i judikatura Evropského soudu pro lidská práva⁵², ze které plyne, že státy mohou shledat nezbytným uchýlit se k určitým opatřením jako je domovní prohlídka nebo zabavení, aby získali hmotný důkaz. Je však přitom třeba, aby jejich právní předpisy a jejich praxe v dané oblasti skýtaly přiměřené a dostatečné záruky proti zneužití.

3.1 Historický vývoj institutu domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor

3.1.1 Trestní řád z roku 1873

Institut domovní prohlídky upravuje již trestní řád č. 119/1873 Z.ř., tzv. „Glaserův trestní řád“.⁵³ V tomto trestním řádu není samostatně upravena

⁵¹ Nález ÚS ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. I. ÚS 201/01.

⁵² Rozsudek ESLP ve věci Klass a další proti Německu ze dne 6. 9. 1978.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 20.

prohlídka jiných prostor. Je zde ovšem část věnující se domovní prohlídce, a to v kapitole XII. Nezbytnou podmínkou domovní prohlídky byl předchozí výslech osoby, u níž se měla prohlídka konat. K domovní prohlídce se po výslechu mělo přistoupit jen tehdy, nebylo-li dobrovolně vydáno to, co mělo být při prohlídce nalezeno. Předchozího výslechu nebylo třeba, pokud šlo např. o osobu se špatnou pověstí nebo o nebezpečí z prodlení. Další podmínkou byl písemný a odůvodněný tzv. soudcovský rozkaz, který musel být doručen dotyčné osobě nejpozději do 24 hodin, nebylo-li to možné přímo při prohlídce. Pokud hrozilo nebezpečí z prodlení, mohl soudní úředník nebo úředník úřadu bezpečnosti nařídít domovní prohlídku i bez soudcovského rozkazu a prohlídka byla vykonána pouze s písemným zmocněním. Vlastník nemovitosti měl být vyzván, aby se prohlídky zúčastnil. Nebyl-li vlastník přítomen, byly vyzvány v zákoně uvedené osoby, aby ho zastoupily. Dále se měl prohlídky zúčastnit zapisovatel a dva soudní svědkové. Všechny osoby, které byly při prohlídce přítomny, musely podepsat protokol o provedené prohlídce. Pokud o to dotyčná osoba požádala, muselo jí být ihned, nebo nejpozději do 24 hodin vystaveno potvrzení o provedené prohlídce a jejích důvodech, popř. o tom, že nebylo nalezeno nic podezřelého.⁵⁴

K provedení domovní prohlídky byla oprávněna soudní osoba. Pokud nebyla přítomna a přesto musela být prohlídka vykonána, mohl státní zástupce nechat vykonat domovní prohlídku bezpečnostní úřady a také se jí mohl sám zúčastnit.

Z textu je patrná jistá podobnost s některými podmínkami pro provedení prohlídky podle platného trestního řádu.

3.1.2 Trestní řád z roku 1950

Domovní prohlídka podle tohoto trestního řádu (z.č. 87/1950 Sb.) mohla být provedena také až po předchozím výslechu osoby, u níž se měla konat. A teprve

⁵⁴ § 140–142 zákona č. 119/1873 Z.ř.

pokud výsledkem nebylo dosaženo jejího účelu a důvody prohlídky i po výsledku přetrvávaly, pak mohla být vykonána. Pokud hrozilo nebezpečí z prodlení, tak se předchozí výslech nevyžadoval. Domovní prohlídku mohl provádět buď prokurátor, anebo na prokurátorův příkaz orgán, který byl povolán k vyhledávání. Prokurátorem musel být příkaz k domovní prohlídce vydán písemně a musel být odůvodněn. Příkaz musel být doručen osobě, proti které směřoval, přímo při prohlídce, popř. do 48 hodin po prohlídce. Trestní řád upravoval situace, kdy tohoto příkazu nebylo třeba. K prohlídce bylo nezbytné přibrat nezúčastněnou osobu. Osobě, u které se prohlídka konala, bylo umožněno být při prohlídce. O provedené prohlídce se sepisoval protokol.⁵⁵

3.1.3 Trestní řád z roku 1956

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), obsahoval podstatně podrobnější úpravu trestního práva procesního než předešlý zákon. „*Na svou dobu znamenal trestní řád z roku 1956 nesporný pokrok oproti předchozímu stavu.*“⁵⁶ Úprava domovní prohlídky však zůstala téměř nedotčena. Podle ustanovení § 98 tohoto trestního řádu bylo možné mj. vykonat domovní prohlídku ještě před zahájením vyšetřování, pokud se zjistilo, že tento procesní úkon byl nezbytný a bezpečnostní orgán si vyžádal předchozí souhlas prokurátora. Předchozího souhlasu nebylo třeba, pokud věc nesnesla odkladu a souhlasu nebylo možno předem dosáhnout, bezpečnostní orgán si ale musel nejpozději do 48 hodin vyžádat souhlas.⁵⁷ Prokurátorovi měl přezkoumávat zákonnost a neodkladnost takto provedené domovní prohlídky.⁵⁸

V ustanovení § 91 odst. 1 tohoto zákona bylo stanoveno, že „*domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě, jiné místnosti nebo prostoru k nim*

⁵⁵ § 131–134 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 22.

⁵⁷ § 92-95 zákona č. 64/1956, o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁵⁸ § 98 zákona č. 64/1956, o trestním řízení soudním (trestní řád).

náležící je věc důležitá pro trestní řízení nebo že se tam skrývá osoba podezřelá ze spáchání trestného činu“. Stejně jako předchozí zákon, tak i tento stanovil podmínku předchozího výslechu a také situace, kdy splněna být nemusela. Provést prohlídku měl předseda senátu, prokurátor nebo vyšetřovací orgán. Na písemný a odůvodněný příkaz ji mohl vykonat také bezpečnostní orgán. Nesnesla-li věc odkladu a nebylo-li možné získat příkaz předem, mohla být prohlídka vykonána i bez příkazu.

Porovnáním uvedených kodexů lze dojít k závěru, že institut domovní prohlídky se od svého prvního uvedení v těch následujících příliš neliší a že již v prvním z uvedených trestních řádů byl zpracován kvalitně.

3.1.4 Trestní řád z roku 1961

Trestní řád č. 141/1961 Sb., který platí dodnes, měl reagovat na vítězství socialismu a odrážet nově nastolené společenské poměry. Jelikož vznikl v nadměrné časové tísní, objevila se prakticky ihned po jeho zavedení četná kritika a teorie o možných změnách. Ačkoli je tento trestní řád stále platný, jeho znění bylo mnohokrát pozměněno zrušovacímí nálezy Ústavního soudu a desítkami novel.⁵⁹

Novela č. 57/1965 Sb. zavedla do trestního řádu vedle vyšetřování druhou formu přípravného řízení, jež upravovala postup před zahájením trestního stíhání. Touto formou bylo vyhledávání, které čelilo časté kritice kvůli postavení obviněného, jelikož to zde bylo slabší než ve fázi vyšetřování. Díky této novele bylo znemožněno provádět za účelem objasňování podnětů k zahájení trestního stíhání takové úkony, jež by zasahovaly do ústavou zaručených práv. Tímto úkonem byla mj. i domovní prohlídka. Jako důkazy tedy mohly být použity pouze ty úkony, které byly provedeny až po zahájení trestního stíhání, což platilo i pro

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 22.

úkony, jež nesnesly odkladu. Výjimku z tohoto pravidla tvořily pouze § 113 a § 114 trestního řádu. V důsledku zákonného opatření č. 99/1969 Sb. o stíhání protisocialistických a protispolečenských činů byla přijata novela č. 149/1969 Sb. Tato novela přesunula rozhodování o stížnostech proti rozhodnutím o zajištění osob a věcí i v přípravném řízení do kompetence soudců.⁶⁰

Bezprostředně po roce 1989 trestní řád upravoval z prohlídek jako zajišťovacích úkonů v trestním řízení jen prohlídku domovní a osobní. Novela č. 178/1990 Sb. zkrátila s účinností od 1. 7. 1990 lhůtu, v níž se příkaz k domovní prohlídce musí doručit osobě, u níž se prohlídka konala, pokud jej nebylo možno doručit při prohlídce, a to ze 48 hodin na 24 hodin po prohlídce (§ 83 odst. 1 trestního řádu). Stejně byla zkrácena lhůta, v níž je třeba osobě, u které byla vykonána domovní nebo osobní prohlídka, vydat písemné potvrzení o jejím výsledku, jakož i o převzetí věcí, které byly při prohlídce vydány nebo odňaty, anebo opis protokolu (pokud potvrzení či opis nebylo možno vydat ihned).

Podstatných změn doznala úprava prohlídek od 1. 1. 1992 prostřednictvím zákona č. 558/1991 Sb. Vedle dosud rozlišovaných domovní a osobní prohlídky byla upravena i prohlídka jiných prostor. Úprava se lišila zejména v tom, že prohlídku jiných prostor šlo za výjimečných okolností vykonat i bez příkazu, což u domovní prohlídky možné nebylo.⁶¹ Zavedena byla možnost vyšetřovatele či policejního orgánu vstoupit do obydlí za účelem odstranění naléhavého nebezpečí (§ 83c trestního řádu), přičemž bylo upřesněno vymezení pojmu obydlí. Režim nařizování prohlídky byl rozdělen podle jejich druhu, přičemž domovní prohlídky mohl nově i v přípravném řízení nařizovat pouze soudce, osobní prohlídku či prohlídku jiných prostor mohl nadále v přípravném řízení nařizovat prokurátor či s jeho souhlasem vyšetřovatel (§ 83–83b trestního řádu). Úprava výkonu prohlídky byla zpřesněna a nově bylo zařazeno významné

⁶⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky v letech 1945–1989. In: SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945–1990*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 224.

⁶¹ § 82–83a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 558/1991 Sb.

ustanovení § 85a trestního řádu ukládající osobě, u níž má být provedena prohlídka či vstup do obydlí, výslovně povinnost tyto úkony strpět. V případě porušení této povinnosti poskytlo citované ustanovení orgánu vykonávajícímu daný úkon oprávnění překonat odpor dotyčné osoby.⁶²

Novela trestního řádu č. 292/1993 Sb. zavedla do trestního řádu institut tzv. neodkladných a neopakovatelných úkonů. Před zahájením trestního stíhání pak bylo možné provádět důkazy, jen pokud byly úkony v hlavě čtvrté a páté trestního řádu provedené jako neodkladné nebo neopakovatelné. Tato novela dále doplnila okruh prostor, ve kterých lze provádět prohlídku, výslovně o pozemky, a zakotvila možnost vstupu vyšetřovatele či policejního orgánu za účelem odstranění naléhavého nebezpečí kromě obydlí též do jiných prostor a na pozemky (§ 83c trestního řádu).

Takzvaná velká novela trestního řádu, tedy zákon č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002, se svým rozsahem a závažností některých změn blíží spíše skutečné rekodifikaci než dílčí novelizaci. Na rozdíl od jiných novel přinesla tato některé zásadní změny koncepční povahy, přičemž se nesoustředila na pouhé dílčí zařazení jednotlivých institutů či změn do textu zákona, ale pokusila se o jejich vzájemné propojení. Upřesnila také právní úpravu prohlídek. Policejní orgán získal možnost provést prohlídku jiných prostor a pozemků bez příkazu či souhlasu předsedy senátu či státního zástupce kromě nedokladných případů též tehdy, jestliže uživatel dotčených prostor nebo pozemků písemně prohlásil, že s prohlídkou souhlasí a své prohlášení mu předal (§ 83a odst. 3 trestního řádu). Rozšířen byl okruh úkonů, které lze provádět v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku bez souhlasu jejich uživatele, a to o prověrku na místě (§ 85b trestního řádu).⁶³ Touto novelou mj. získal státní zástupce silnější postavení v přípravném řízení, dokonce i před zahájením trestního stíhání, a zanikl institut

⁶² Zeman, P.: Odraz trestní politiky po roce 1990 ve vývoji důkazního práva, *Trestněprávní revue* 3/2008, s. 69.

⁶³ Zeman, P.: Odraz trestní politiky po roce 1990 ve vývoji důkazního práva, *Trestněprávní revue* 3/2008, s. 69.

vyšetřovatele, jehož úkoly byly přeneseny na policejní orgány.⁶⁴ Dále byl zaveden požadavek, podle kterého součástí protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu musí být zdůvodnění těch skutečností, ze kterých byl takový úkon za neodkladný, popř. neopakovatelný považován.⁶⁵ Prostřednictvím této novely se podařilo přesunout těžiště dokazování z přípravného řízení do řízení před soudem. K provádění dokazování v přípravném řízení tak mělo docházet pouze výjimečně, k čemuž měly sloužit neodkladné a neopakovatelné úkony.

Novela zákona o advokacii č. 79/2006 Sb. s účinností od 1. 4. 2006 zavedla zvláštní režim pro realizaci prohlídky domu, bytu či jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii. Pokud se v takových prostorách mohou nacházet listiny, které obsahují skutečnosti podléhající povinnosti mlčenlivosti advokáta, musí si nově orgán prohlídku provádějící vyžádat součinnost České advokátní komory.

3.1.5 Nález ÚS sp. zn. Pl ÚS 3/2009

Poslední velkou změnou v oblasti prohlídek je nález pléna Ústavního soudu pod sp. zn. Pl ÚS 3/2009, kterým zrušil ustanovení § 83a odst. 1 části věty první a věty druhé zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení, ve znění pozdějších předpisů, které znějí: „v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Policejní orgán k tomu potřebuje předchozí souhlas státního zástupce“. Ode dne vyhlášení (8. 7. 2010) je nezbytné, aby příkaz k vydání prohlídky jiných prostor a pozemků vydával, stejně tak jako příkaz k domovní prohlídce, předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 23.

⁶⁵ § 160 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 265/2001 Sb.

Podle § 83a odst. 1 trestního řádu před jeho zrušením byl oprávněn nařídit prohlídku jiných prostor nebo pozemků předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Policejní orgán k tomu potřeboval předchozí souhlas státního zástupce.

Důvodem tohoto rozhodnutí byl konstatovaný rozpor s ústavním pořádkem České republiky a mezinárodními smlouvami. V Nálezu pléna jsou podrobně zdůvodňovány skutečnosti svědčící o tom, že část ustanovení § 83a trestního řádu není ústavně konformní. Ústavní soud v tomto případě dospěl k závěru, že trestní řád stanoví rozdílné podmínky pro vydání příkazu k domovní prohlídce a k prohlídce jiných prostor a pozemků, když, podle názoru ÚS „nelze činit ostré prostorové oddělení soukromí v místech užívaných k bydlení od soukromí vytvářeného v místech a prostředí sloužících k pracovní či podnikatelské činnosti anebo k uspokojování vlastních potřeb či zájmových aktivit“. I při prohlídkách jiných prostor a pozemků dochází k zásahu do soukromé sféry, a z tohoto důvodu musí mít provedení této prohlídky stejný právní režim jako domovní prohlídka.⁶⁶

V České republice probíhala celá řada trestních řízení, ve kterých byly provedeny prohlídky jiných prostor a pozemků přede dnem 8. 7. 2010, a to v právním režimu, který vycházel z tehdy platného ustanovení § 83a odst. 1 trestního řádu, tzn., že byly nařízeny prohlídky těchto prostor v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem s předchozím souhlasem státního zástupce. S ohledem na obsah Nálezu pléna vzniká otázka, zda jsou tyto důkazy pořízeny zákonným způsobem. Jedním z kritérií zákonnosti provedeného důkazu je mj. to, zda byl důkaz opatřen a proveden způsobem, který stanoví, popř. připouští zákon.⁶⁷ Není pochyb o tom, že pokud byla nařízena prohlídka jiných prostor a pozemků podle § 83a odst. 1 trestního řádu v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem do 8. 7. 2010, byla tato prohlídka nařízena v souladu s příslušným ustanovením trestního řádu.

⁶⁶ Nález pléna ÚS ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl ÚS 3/2009.

⁶⁷ Repík, B.: Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení, Bulletin advokacie, 1982, červenec-září, s. 138.

V některých konkrétních trestních věcech požadovali obhájci obviněných odstranění takto provedených důkazů za použití zrušeného ustanovení § 83a odst. 1 trestního řádu z trestního spisu a jejich žádostem nebylo vyhověno s argumentací, že Nález pléna působí na postup orgánů činných v trestním řízení až po 8. 7. 2010 a zrušení právního předpisu automaticky neznamená, že důkazy provedené podle dříve platného zákona jsou právně neúčinné, neboť zrušení se nedotýká ani individuálních právních aktů vydaných na základě zrušeného předpisu, ani práv a povinností vzniklých na základě jiných právních skutečností. Jestliže tedy prohlídky jiných prostor a pozemků byly provedeny v souladu s tehdy platným trestním řádem, není důvod tehdejší postup měnit a uvádět do souladu s nynější právní úpravou, když pro takovýto postup není dán zákonný rámec.⁶⁸

3.2 Zákonná úprava domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor

Prohlídky bytových a nebytových prostor upravuje v hlavě čtvrté, oddílu pátém, v ustanoveních § 82 až § 85c zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)

Domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících, je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení (§ 82/1 trestního řádu). Z důvodů uvedených v odstavci 1 lze vykonat i prohlídku prostor nesloužících k bydlení a pozemků, pokud nejsou veřejně přístupné (§ 82/2 trestního řádu). Na příkaz předsedy senátu nebo soudce vykoná domovní prohlídku policejní orgán (§ 83/2 trestního řádu). Příkaz k provedení prohlídky je oprávněn vydat předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, v neodkladných případech potom předseda senátu nebo soudce, v jehož obvodu má být prohlídka vykonána (§ 83/1 trestního řádu). Příkaz musí být písemný a odůvodněný a doručuje se

⁶⁸ Stanovisko VSZ v Praze, odbor trestního řízení ze dne 21. 9. 2010 pod č. j. VZT 498/2007-782.

osobě, u níž má být prohlídka vykonána při samotné prohlídce, nejpozději však do 24 hodin po odpadnutí překážky, která brání doručení (§ 83/1 trestního řádu). Odůvodnění musí obsahovat řádné důvody opodstatňující tento zásah do soukromí a obydlí osob. Řádné odůvodnění je nutné k tomu, aby příkaz k prohlídce obstál při následném přezkumu tohoto rozhodnutí.

Na nařízení a provedení prohlídky jiných prostor a pozemků se obdobně užije ust. § 83 odst. 1 a 2 trestního řádu. Zásadní rozdíl mezi domovní prohlídkou a prohlídkou jiných prostor a pozemků můžeme spatřovat v možnosti provedení prohlídky bez příkazu. Takto může policejní orgán postupovat v případě, že vydání příkazu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu. Je však povinen si bezodkladně dodatečně vyžádat souhlas orgánu oprávněného k vydání příkazu. Pokud by oprávněný orgán takový souhlas neudělil, nelze výsledek prohlídky použít v dalším řízení jako důkaz (§ 83a/2 trestního řádu). Policejní orgán může prohlídku jiných prostor nebo pozemků provést bez příkazu také za předpokladu, že dotčený subjekt s takovou prohlídkou souhlasí a předá mu o tomto souhlasu své písemné prohlášení (§ 83a/3 trestního řádu).

Zákonné mantinely samotného výkonu prohlídek bytových a nebytových prostor následně upravují ustanovení § 85 – § 85b trestního řádu. Především je zde povinnost orgánu vykonávajícího prohlídku umožnit osobě, u níž se úkon koná (nebo dospělému členu domácnosti), aby byla přítomna (§ 85/1 trestního řádu). K výkonu domovní prohlídky je třeba přibrat nezúčastněnou osobu (§ 85/2 trestního řádu). Osoba, u které byla prohlídka provedena, má nárok obdržet ihned, a není-li to možné, nejdéle do 24 hodin poté, písemné potvrzení o výsledku úkonu, jakož i o převzetí věcí, které byly přítom vydány nebo odňaty, anebo opis protokolu (§ 85/4 trestního řádu). Osoba, u níž má být provedena domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor a pozemků nebo vstup do obydlí, je povinna tyto úkony strpět (§ 85a/1 trestního řádu). Pakliže taková osoba provedení úkonu neumožní, jsou orgány provádějící úkon po předchozí

marné výzvě oprávněny překonat její odpor nebo jí vytvořenou překážku (§ 85a/2 TŘ). Pro výkon domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor a pozemků je bezpodmínečný také předchozí výslech osoby, u které se má úkon konat. Pokud věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě, pak jej není třeba. Jestliže se při výslechu dosáhlo dobrovolného vydání věci nebo odstranění jiného důvodu, pak provedení prohlídky nelze provést (§ 84 trestního řádu). Pro výkon prohlídky v prostorech, v nichž advokát vykonává advokacii, platí speciální pravidla uvedená v ustanovení § 85b trestního řádu.

3.2.1 Věc důležitá pro trestní řízení

Věcí důležitou pro trestní řízení⁶⁹ jsou:

- a) předměty, které mohou být věcnými důkazy – jsou to předměty, kterými nebo na kterých byl spáchán trestný čin, jiné předměty, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost a mohou být prostředkem k odhalení a zjištění trestného činu a jeho pachatele a také stopy trestného činu,
- b) listiny, jež mohou být listinnými důkazy - listiny, které se vztahují k trestnému činu nebo k obviněnému a svým obsahem prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost, a
- c) věci, ohledně nichž může být uložen trest propadnutí věci nebo vysloveno zabránění věci - věci, které byly použity či určeny ke spáchání trestného činu, věci získané trestným činem, nebo jako odměnu za něj.

3.2.2 Osoba důležitá pro trestní řízení

Osobou důležitou pro trestní řízení, která může být důvodem pro nařízení prohlídek, je především osoba podezřelá ze spáchání trestného činu nebo obviněný.

⁶⁹ Hendrych Dušan a kolektiv Právníký slovník, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009.

Jako podezřelý je trestním řádem označována osoba zadržaná, proti které však dosud nebylo zahájeno trestní stíhání, a také další osoby, na něž poukazují stopy trestného činu, vysvětlení i další podklady nasvědčující tomu, že spáchaly objasňovaný trestný čin, a směřuje vůči nim prověřování v rámci postupu před zahájením trestního stíhání.

Osobou důležitou pro trestní řízení může být i svědek či znalec, avšak podle názoru prof. Šámala⁷⁰ nemůže být provedena domovní prohlídka jen za účelem doručení předvolání svědkovi či znalci. K předvedení svědka, který se skrývá v obydlí či na jiných prostorách či pozemku, slouží postup upravený v ustanovení § 83c odst. 2 trestního řádu. To platí i o osobách na něž byl vydán příkaz k zatčení, k předvedení nebo k dodání do výkonu trestu. Tomuto institutu se budu věnovat v další části práce.

3.2.3 Podmínky domovní prohlídky v judikatuře ÚS

V případě nařizování domovní prohlídky musí soudy nejen pečlivě zkoumat splnění všech zákonných podmínek, ale zároveň své rozhodovací důvody má v příkazu k domovní prohlídce jasně a zřetelně vyložit. To se odráží v požadavku na odůvodnění daného písemného příkazu, ze kterého musí být dostatečně zřejmé, z jakých skutkových okolností soud při nařízení domovní prohlídky vycházel a na základě jakých se domnívá, že v prostorách, v nichž má být domovní prohlídka provedena, se nacházejí věci důležité pro trestní řízení, o jaké věci by se mělo jednat a proč je nelze opatřit jiným způsobem. Požadavek dostatečného odůvodnění přitom nelze naplnit pouhým odkazem na příslušná zákonná ustanovení s konstatováním, že zákonem stanovené podmínky jsou splněny.⁷¹

⁷⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005. s. 630.

⁷¹ Nález ÚS ze dne 1. 11. 2006, sp. zn. II. ÚS 362/06.

Pro zákonnost domovní prohlídky je podstatná specifikace objektu domovní prohlídky. Ten, vůči němuž vydaný příkaz nařizující domovní prohlídku směřuje (a stejně tak i orgán, který ji má provést), musí v něm být označen natolik jasně, aby o jeho totožnosti nemohly vzniknout nejmenší pochybnosti. Domovní prohlídka potom může být provedena pouze v prostorách toho subjektu, který je v příkazu k ní náležitě označen. Ústavní soud považuje jako porušení čl. 12 odst. 2 Listiny, je-li provedena prohlídka, při níž jsou odňaty věci v prostorách jiného subjektu, respektive nejsou-li odstraněny pochybnosti týkající se vlastníka nebo uživatele v příkazu k domovní prohlídce uvedených prostor.⁷²

Domovní prohlídka by měla být až nejzazším prostředkem. K domovní prohlídce by orgány činné v trestním řízení měly přistoupit až v případě, kdy osoby či věci důležité pro trestní řízení nelze získat jiným způsobem. To je jeden z důvodů, proč trestní řád ukládá povinnost před samotným nařízením domovní prohlídky vyslechnout toho, u koho se má daná prohlídka vykonat. Pouze v případě, kdy se výsledkem nedosáhlo dobrovolného vydání hledané věci, je pak možné nařídit domovní prohlídku. Výjimkou jsou případy, kdy věc nesnese odkladu a k nařízení domovní prohlídky je možné přistoupit i bez předchozího výsledku. Podle Ústavního soudu má k prohlídce dojít zásadně pouze tehdy, jestliže osoba, již se prohlídka týká, přes předchozí poučení o účelu prohlídky nesouhlasí s vydáním věcí důležitých pro trestní řízení. Jde-li tedy účelu dosáhnout bez donucení, nelze uplatňovat donucovací instituty státní moci.⁷³

3.3 Příkaz k domovní prohlídce

Příkaz k domovní prohlídce je rozhodnutím sui genesis a není proti němu tedy přípustná stížnost dle ustanovení § 141 trestního řádu. Bez písemného a odůvodněného příkazu nelze zákonným způsobem prohlídku provést. To neplatí v některých případech u prohlídky jiných prostor a pozemků, ale to je popsáno

⁷² Nález ÚS ze dne 13. 3. 2002, sp. zn. I. ÚS 424/2000.

⁷³ Nález ÚS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 474/07.

výše. V této kapitole budu nadále popisovat pravidla, jež mají obě prohlídky společná. Proces vydání příkazu k domovní prohlídce začíná zpravidla již u policejního orgánu.

3.3.1 Podnět

Podnět k návrhu státního zástupce na vydání příkazu k domovní prohlídce spolu s předloženým spisovým materiálem iniciuje státního zástupce k podání právě tohoto návrhu. Policejní orgán má povinnost tento podnět předložit státnímu zástupci v případě, že se v obydlí nebo v jiných prostorách nacházejí věci nebo osoby důležité pro trestní řízení a jiným způsobem je nelze získat. V podnětu pak policejní orgán uvede popis skutku, důvody prohlídky, přesné označení místa prohlídky a také konkretizuje policejní orgán, který prohlídku provede.⁷⁴ Podnět policisté vypisují do elektronického formuláře v rámci systému ETR (elektronické trestní řízení). Tím je docíleno dodržování stejné formy podnětu na celém území ČR a zároveň systém nutí policisty vyplňovat povinné kategorie (popis skutku atd..) čímž se minimalizuje prostor pro chyby. Pokud má být prohlídka provedena před zahájením trestního stíhání, tak v podnětu navíc musí být uvedeno, že policejní orgán žádá o provedení prohlídky jako neodkladného, popř. i neopakovatelného úkonu a tuto žádost musí řádně zdůvodnit. To sice přímo nevyplývá z žádného předpisu, ale v praxi je tato povinnost odvozena od povinnosti soudů vyznačit v příkazu, že se jedná o takový úkon a řádně toto rozhodnutí odůvodnit.

3.3.2 Návrh

V přípravném řízení nařizuje domovní prohlídku a prohlídku jiných prostor soudce, a to na základě návrhu státního zástupce. Státní zástupce návrh podá, pokud akceptuje podnět policejního orgánu. Výjimečně jej státní zástupce může

⁷⁴ Čl. 61 Závazného pokynu policejního prezidenta č. 30/2009 Sb., o plnění úkolů v trestním řízení.

podat bez podnětu. Návrh státního zástupce obsahuje stejné informace jako podnět policejního orgánu, včetně uvedení důvodu pro případnou neodkladnost či neopakovatelnost tohoto úkonu. Podkladem pro vydání příkazu k prohlídce nemůže být pouhé tvrzení státního zástupce, že provedení prohlídky je nutné a nezbytné. Jeví-li se návrh státního zástupce jako neúplný či nedostatečný, soud rozhodující o příkazu k prohlídce by měl státního zástupce vést k odstranění těchto vad nebo k podání informací, které jsou nezbytné.⁷⁵

3.3.3 Příkaz

Povinné náležitosti příkazu

Po formální stránce trestní řád pro příkaz k prohlídce výslovně stanoví povinnou písemnou formu. Co se týče obsahových náležitostí, tak trestní řád vyžaduje pouze odůvodnění. Z toho důvodu zpřesňující pravidla pro obsah příkazu vytvořila judikatura. Mezi obecné náležitosti tak řadíme označení orgánu, který příkaz vydal, den a místo jeho vydání, odůvodnění, poučení o opravném prostředku apod. Dalšími povinnými náležitostmi příkazu je zejména určení obydlí nebo jiné prostory tak, aby nemohlo dojít k záměně, dále rozsah prohlídky, její účel, povinnost majitele, nájemce nebo jiného uživatele strpět tuto prohlídku, poučení o možnosti překonat odpor nebo překážku a upozornění na povinnost vydat věci důležité pro trestní řízení případně při ní nalezené s upozorněním na to, že budou tyto věci odňaty, pokud nebudou vydány dobrovolně.⁷⁶ Příkaz by měl dále obsahovat i stručný popis skutku, v němž je spatřován trestný čin, jeho právní kvalifikaci, určení doby, ve které má prohlídka probíhat a identifikaci toho, kdo ji bude provádět. Pokud má být prohlídka provedena jako neodkladný či neopakovatelný úkon, pak je nezbytnou součástí příkazu zdůvodnění tohoto rozhodnutí.⁷⁷

⁷⁵ Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 1.11.2006, sp. zn. II. ÚS 362/06.

⁷⁷ Nález ÚS ze dne 10.01.2012, sp. zn. I. ÚS 3369/10.

I přesto, že příkaz k prohlídce musí tyto náležitosti obsahovat, nevyžaduje se, aby bylo vytvořeno dílo, jež by bylo po stránce stylistické a informační považováno za zcela dokonalé. Z toho důvodu pouhá formální vada příkazu neznamená automaticky nezákonnost této prohlídky.⁷⁸

Orgán pověřený provedením prohlídky

Tímto orgánem je dle trestního řádu policejní orgán. Ani v tomto případě nestačí obecné označení tohoto orgánu. Policejní orgán, který má danou prohlídku provést, musí být v příkazu k této prohlídce označen tak, aby o jeho totožnosti nevznikaly nejmenší pochybnosti a nemohlo dojít k záměně s jiným orgánem. Trestní řád v § 12 odst. 2 stanoví, že policejním orgánem jsou mimo jiné útvary Policie ČR, které však trestní řád nijak blíže neurčuje a ponechává prostor normám podzákonným. Takovou normou je konkrétně Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie ČR při plnění úkonů v trestním řízení. Článek 1 citovaného předpisu stanoví, že se pro účely tohoto pokynu rozumí policejním orgánem útvar Policie ČR nebo jeho nižší organizační článek, který plní úkoly v trestním řízení.⁷⁹ V příkazu k prohlídce je pak například uvedeno: Prohlídku provedou pracovníci 2. Oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování, Obvodní ředitelství Policie ČR Praha IV. Určení orgánu pověřeného provedením prohlídky samozřejmě vychází již z podnětu k návrhu na provedení prohlídky.

Osoba, u níž se prohlídka koná

V judikatuře Ústavního soudu⁸⁰ jsou osoby, u nichž se prohlídka koná, konkretizovány takto:

- a) osoba, u níž se prohlídka koná v užším slova smyslu,
- b) vlastník dotčených prostor,

⁷⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30.9.2014, sp. zn. II. ÚS 1833/14.

⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13.12.2007, sp. zn. III. ÚS 1033/07.

⁸⁰ Např. Rozhodnutí Ústavního soudu sp.zn. I ÚS 424/2000, III. ÚS 464/2000.

c) uživatel dotčených prostor.

Všechny tyto osoby by měly být poučeny ve smyslu ustanovení § 85 odst. 1, věta poslední trestního řádu, tedy že tyto osoby mají právo účasti při prohlídce. Z jazykového rozboru plyne, že primárně má právo účasti na prohlídce osoba, u které se prohlídka koná. A když tato nevyužije nebo nemůže využít tohoto svého práva, nastupuje povinnost umožnit účast některému dospělému členu domácnosti této osoby nebo v případě prohlídky jiných prostor též jejímu zaměstnanci. Toho určí osoba, u které se prohlídka koná, a teprve když jej tato neurčí, určí jej orgán provádějící prohlídku.

Místo, kde má být prohlídka provedena

Příkaz k prohlídce musí obsahovat takové identifikační údaje obydlí nebo jiných prostor, aby nemohlo dojít k jejich záměně. V případě domovní prohlídky by zde tedy měla být uvedena přesná adresa domu nebo bytu, a to včetně poschodí nebo podlaží, číslo bytu, popř. půdní či sklepní kóje, katastrální území, číslo listu vlastnictví atd. V příkazu k prohlídce jiných prostor musí být také uvedena přesná adresa i s uvedením poschodí či podlaží, popřípadě další prvky označující takové prostory (druh pozemku, jeho parcelní číslo, atd.). Ústavní soud v této souvislosti hovoří o „záchytných bodech“ a jejich hlavním účelem je právě zamezení možné záměny objektů.⁸¹ Ústavní soud k tomu dále uvádí, že nutná míra podrobnosti potřebných údajů se bude lišit případ od případu. Precizní specifikace prostor, na něž se má prohlídka zaměřit, je výsledkem kriminalistické práce a je potřebná pro kontrolu zákonnosti postupu policejního orgánu.

Rozsah prohlídky

Z odůvodnění příkazu k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor musí být zřejmý také rozsah této prohlídky. Rozsah prohlídky je dán nejen místem, kde má být prohlídka provedena, ale i cílem a účelem prohlídky, kterým je obecně zajištění věcí nebo osob důležitých pro trestní řízení. Takové obecné vymezení

⁸¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13.12.2007, sp. zn. III. ÚS 1033/07.

účelu v příkaze k prohlídce však nelze považovat za dostatečné a je třeba toto zákonné ustanovení nějakým způsobem konkretizovat. Otázkou ovšem je, do jaké míry musí být odůvodnění příkazu k prohlídce týkající se jejího účelu konkrétní. Ústavní soud konstatuje, že nelze s ohledem na podstatu věci po orgánech činných v trestním řízení vyžadovat, aby naprosto přesně specifikovali všechny věci důležité pro trestní řízení, jejichž existence a význam teprve vyjde najevo při faktickém provádění prohlídky. Je tedy dostačující, jsou-li uvedené věci následně konkretizovány v pořizovaných protokolech dle ustanovení § 85 odst. 3 ve spojení s ustanovení § 79 odst. 5 trestního řádu, zatímco v příkazu k provedení prohlídky postačí uvést toliko určité kategorie věcí. Stejně tak nelze v dané fázi řízení s naprostou jistotou určit, zda a které z nalezených věcí skutečně souvisejí s projednávanou trestnou činností a lze vyžadovat toliko pravděpodobnost, že taková věc bude pro vyšetřování potřebná.

Doba, ve které má být prohlídka provedena

V příkazu k domovní prohlídce může soud stanovit omezující podmínky (časové) pro její provedení. Aby byly tyto podmínky pro orgán činný v trestním řízení závazné, musí být obsaženy ve výroku rozhodnutí. Pro rozhodnutí v trestním řízení platí obecná zásada, že závaznou částí je pouze výrok a nikoliv odůvodnění příslušného rozhodnutí. Trestní řád výslovně nepředepisuje, aby soudce v příkazu k prohlídce stanovil (kromě nezbytného požadavku na určitost předmětného příkazu) další omezující podmínky pro její provedení. Nelze však vyloučit, aby v příkazu k domovní prohlídce soud bližší omezující podmínky stanovil, jelikož domovní prohlídku lze chápat jako výjimečný zásah do ústavně zaručené domovní svobody a takový zásah lze interpretovat jen restriktivně. Je sice pravda, že provedení prohlídky je vedeno zásadami kriminalistické taktiky a způsobem vyšetřování konkrétní věci, ale příkaz k provedení prohlídky nelze chápat jako extenzivní a trvalé omezení domovní svobody.⁸²

⁸² Usnesení Ústavního soudu ze dne 22.05.2001, sp. zn. I. ÚS 768/2000.

Má-li být domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor vykonána před zahájením trestního stíhání, tedy jako neodkladný a neopakovatelný úkon, nelze považovat rozmezí jednoho měsíce k jejímu provedení za přiměřené.⁸³ Jsou-li tedy dány důvody neodkladnosti a neopakovatelnosti, měla by být tato náležitost v příkaze vymezena intervalem kratším, a nikoli v rádech měsíců nebo týdnů.

Řádné poučení

Neopominutelnou součástí příkazu musí být poučení o povinnosti osoby prohlídku strpět, popř. možnosti policejního orgánu překonat odpor nebo vytvořenou překážku. Povinnost osoby strpět tento úkon je zakotvena v trestním řádu. Pokud takto povinná osoba provedení prohlídky neumožní, je policejní orgán oprávněn překonat její odpor i překážku, kterou vytvořila. K tomuto překonání je však orgán vykonávající prohlídku oprávněn pouze po předchozí marné výzvě (§ 85a trestního řádu).

Upozornění na povinnost vydat věci, jež jsou důležité pro trestní řízení nebo které byly při prohlídce zajištěny, včetně informace o možnosti odnětí těchto věcí v případě, že je osoba nevydá dobrovolně, tvoří další nezbytnou náležitost příkazu k prohlídce, bez které jej nelze považovat za bezvadný.⁸⁴

Odůvodnění neodkladnosti či neopakovatelnosti prohlídky

Povinnou náležitostí příkazu k prohlídce prováděné jako neodkladný a neopakovatelný úkon je označení prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu a zároveň i uvedení důvodů, ze kterých je tato prohlídka za neodkladný či neopakovatelný úkon považována. Stejně jako u vymezení hledaných věcí ani v tomto případě není prostor pro přehnané nároky na detailnost tohoto zdůvodnění. Nicméně podstatné důvody pro provedení tohoto úkonu před zahájením trestního stíhání zde být musí.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 27.9.2007, sp. zn. II. ÚS 474/07.

⁸⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 919.

Judikatura v této oblasti byla nejednotná. Plénum Ústavního soudu ve svém nálezu⁸⁵ judikaturu sjednotilo následujícím způsobem: Lze považovat za dostatečné, pokud je zdůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti vyjádřeno pouze v žádosti policejního orgánu, pokud jej soudce při rozhodování o nařízení prohlídky má k dispozici a všechny tři orgány (policejní orgán, státní zástupce i soud) posuzují předmětnou prohlídku jako úkon, jehož neodkladnost či neopakovatelnost je doložena ve spisovém materiálu. Pokud má být prohlídka provedena jako neodkladný a neopakovatelný úkon a příkaz k prohlídce, popř. návrh státního zástupce o této skutečnosti mlčí, nelze tuto absenci považovat za pochybení dosahující ústavněprávní intenzity, pokud je neodkladnost či neopakovatelnost zřejmá ze spisového materiálu, z okolností případu a z procesní charakteristiky této fáze řízení, což umožňuje pro tento postup dovést věcné důvody. Přesto však Ústavní soud apeluje na orgány činné v trestním řízení, aby v odůvodnění návrhů a příkazů (stejně tak i v protokolech o provedených prohlídkách) uváděly i označení, že se jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon, a to včetně jeho zdůvodnění. Tím bude posílena garance respektu k právu na nedotknutelnost obydlí, jelikož zde bude pro obviněného, popř. jeho obhájce dostatečně zřejmě deklarováno, že soudce vydávající příkaz pečlivě zvážil, zda má být prohlídka provedena ještě před zahájením trestního stíhání.

Místo, datum a podpis soudce

Za další nezbytnou náležitost příkazu k prohlídce lze považovat podpis soudce, jenž daný příkaz vydal. Pokud by totiž příkaz tento podpis postrádal, mohly by podle názoru Ústavního soudu vzniknout důvodné pochybnosti, zda se vůbec jedná o příkaz k domovní prohlídce či prohlídce jiných prostor vydaný soudcem.⁸⁶

⁸⁵ Nález pléna ÚS ze dne 07.05.2014, sp. zn. Pl. ÚS 47/13.

⁸⁶ Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

Pro povinné náležitosti příkazu k prohlídce lze použít analogicky i ustanovení týkající se obecných náležitostí usnesení. Z tohoto důvodu musí příkaz k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor obsahovat také datum a místo jeho vydání.

3.4 Výkon domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor a pozemků

Pro výkon prohlídek neexistuje jednotný návod. Každá jednotlivá prohlídka má svá specifika a jejich výkon se nedá zcela zobecnit. Bude záležet na konkrétní situaci, kriminalisticko-taktickém hledisku, tedy zejména u koho se prohlídka bude konat. Dále je důležité, jestli se bude prohlídka konat jen na jednom místě, nebo na více místech. Většinou je nutné, aby měl policejní orgán na své straně moment překvapení. Je třeba vědět, jestli hrozí nějaké nebezpečí při vstupu do prostor prohlídky atd. Podle konkrétních okolností je tedy nutno naplánovat celý úkon, zvolit optimální množství sil a prostředků pro výkon prohlídky, zajistit přítomnost techniky a osob se speciálními odbornými znalostmi, popřípadě další osoby. Podrobné naplánování, vyhodnocení konkrétní situace a zvolení optimálního postupu je základní podmínkou pro úspěšné provedení prohlídky. Bezprostředně před výjezdem k výkonu prohlídky musí být všichni členové týmu provádějícího prohlídku seznámeni s místem konání domovní prohlídky, s jejím účelem a rozsahem. Především je důležité znát velikost objektu, počet a rozmístění pokojů, možné únikové cesty, počet a charakter osob, které lze v obydlí předpokládat. Důležité je také počáteční šetření zaměřené na osobu, u které bude prohlídka vykonána. Zjišťují se její zvyklosti, způsob života, známé styky, případná kriminální minulost. Každý člen týmu musí mít přesně stanoven svůj úkol a rozsah činnosti při výkonu prohlídky.

3.4.1 Doručení příkazu

Příkaz k domovní prohlídce a k prohlídce jiných prostor se doručí osobě, u níž se prohlídka koná, při prohlídce, a není-li to možné, nejpozději do 24 hodin po odpadnutí překážky, která brání doručení.⁸⁷ Touto osobou je ten, kdo dotčené obydlí či jiné prostory skutečně užívá. Může jím být vlastník bytu, domu či nebytových prostor, nájemník, podnájemník, ale i osoby jim blízké. Splňuje-li vymezení osoby, u níž se prohlídka koná, více lidí, lze považovat za dostačující, jestliže je příkaz k prohlídce doručen kterékoli z těchto osob.⁸⁸

Je-li osobou, u níž se domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor koná, právnická osoba, je příkaz řádně doručen i tehdy, pokud ho převezme jiný pracovník nebo člen právnické osoby nežli ten, který je k tomu oprávněn podle zakládající listiny, smlouvy o zřízení právnické osoby nebo podle zákona. To však platí pouze pod podmínkou, že je to vzhledem k pracovnímu zařazení osoby přebírající příkaz obvyklé nebo je toto oprávnění založeno vnitřními předpisy dotčené právnické osoby.⁸⁹

3.4.2 Předchozí výslech

Osoba, u které se má domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor a pozemků konat musí být před tímto úkonem vyslechnuta, od tohoto výslechu může být upuštěno pouze tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě.⁹⁰ Podle Nejvyššího soudu se nemožnost předchozího výslechu bude týkat případů, kdy existují překážky na straně této osoby. Například když se tato osoba nachází v cizině nebo na neznámém místě, nedovoluje to její zdravotní stav, je opilá apod., ale také v případech, kdy takové překážky sice nejsou, ale z kriminalisticko-taktického hlediska a s přihlédnutím k očekávanému důkaznímu významu domovní prohlídky je třeba postupovat urychleně.

⁸⁷ § 83 odst. 1 trestního řádu.

⁸⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 1122.

⁸⁹ Nález ÚS ze dne 15.03.2011, sp. zn. IV. ÚS 2228/09.

⁹⁰ § 84 trestního řádu.

Nemožnost předchozího výsledku tedy může být způsobena již samotnou neodkladností provedení domovní prohlídky.⁹¹ V praxi se obvykle před prohlídkou provede výslech této osoby podle jejího procesního postavení, a následně se v protokolu o prohlídce na tento výslech odkáže. Další možností je zaznamenat výslech přímo do protokolu o prohlídce.⁹² To se děje zejména při využití momentu překvapení po vstupu do objektu. Účelem tohoto výsledku není získat vyjádření osoby k předmětné trestní věci, ale vyjádření k prohlídce. Zda tato osoba prohlídku dobrovolně umožní, dále se vyjádří k hledaným osobám nebo věcem důležitým pro trestní řízení, jejichž nalezení je cílem prohlídky. Podstatný význam je v tom, že tato osoba získá možnost hledané věci dobrovolně vydat, případně poskytnout informace, které by mohly odstranit důvody této prohlídky. Po odpadnutí těchto důvodů nemůže být prohlídka vykonána. Výslech následuje až poté, co byl této osobě doručen příkaz k prohlídce.

3.4.3 Nezúčastněná osoba

K provedení domovní prohlídky musí být vždy přibrána nezúčastněná osoba, která je přítomna od započetí prohlídky. Nezúčastněnou osobou je osoba, která není v předmětné věci a na jejím výsledku nijak zainteresována. Nemůže jí být tedy např. poškozený, svědek, policejní orgán, soudce, státní zástupce, podezřelý, obviněný atd. V praxi je nejčastěji přibrán občanský zaměstnanec policie, městský policista, pracovník obecního úřadu nebo například soused.⁹³ Od zajištění přítomnosti nezúčastněné osoby může být upuštěno pouze tehdy, jestliže by mohlo dojít k ohrožení jejího života nebo zdraví.⁹³ Smyslem přibrání nezúčastněné osoby, je zajištění korektnosti a zákonnosti prohlídky a v případě pochybností může být tato osoba vyslechnuta jako svědek.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2000, sp. zn. 5 Tz 32/2000.

⁹² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 3 To 850/2002.

⁹³ § 85 odst. 5 trestního řádu.

3.4.4 Výkon prohlídky

Většinu formálních náležitostí potřebných k prohlídce a povinností orgánu, který prohlídku vykonává, jsem již popsal výše. Vycházejme tedy z předpokladu, že oprávněný orgán již získal příkaz k domovní prohlídce nebo prohlídce jiných prostor a pozemků a provedl předchozí výslechy osoby, u které se prohlídka koná. Orgán vykonávající prohlídku prokáže své oprávnění k tomuto úkonu a všechny osoby, které se účastní prohlídky, řádně poučí, dle jejich procesního postavení, poučí je o jejich právech, povinnostech a o tom, jak se mají během prohlídky chovat. Tento orgán, při domovní prohlídce nebo prohlídce jiných prostor, musí umožnit osobě, u níž se tento úkon koná, nebo některému dospělému členu domácnosti, nebo v případě prohlídky jiných prostor též jejímu zaměstnanci, účast na tomto úkonu. O tomto právu musí být tato osoba předem poučena.⁹⁴

3.4.5 Překonání odporu

Osoba, u níž má být provedena domovní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemku, je povinna tyto úkony strpět. V případě, že dobrovolně neumožní provedení takového úkonu, jsou policejní orgány provádějící úkon oprávněny, po předchozí marné výzvě spojené s poučením o následcích takového jednání, překonat odpor takové osoby nebo jí vytvořenou překážku. O tom učiní záznam do protokolu o prohlídce.⁹⁵ Prostředky a intenzita překonání odporu není v zákoně blíže specifikována, ale vždy by měla být úměrná odporu tak, aby bylo dosaženo účelu sledovaného prováděným úkonem a prostředky voleny jen takové, které jsou nezbytně nutné k překonání takového odporu, nebo jiné překážky. Je nutné dodržet zásadu přiměřenosti a zdrženlivosti.

Šámal k tomu uvádí, že způsob překonání odporu zákon nekonkretizuje. Je možné použít

⁹⁴ § 85 odst. 1 trestního řádu.

⁹⁵ § 85a odst. 1 a 2 trestního řádu.

pořádkové pokuty ve smyslu § 66 odst. 1 trestního řádu, ale i podstatně intenzivnějších způsobů. Proti osobám použít například hmatů a chvatů, obušku, pout, služebního psa a další donucovací prostředky. Vůči ostatním překážkám pak například použít paklíč, planžetu, přestřížení visacího zámku, vylomení mříží, zneškodnění hlídacího psa atd.⁹⁶

O překonání odporu je vždy vhodné pořídit videozáznam, který bude součástí protokolu o prohlídce. Dotčené osoby si velmi často následně podávají proti tomuto úkonu stížnost kvůli nezákonnému postupu policejního orgánu a videozáznam je pak cenným důkazem v řízení o této stížnosti.

3.4.6 Dokumentace prohlídky

Nejdůležitějším dokumentem týkajícím se výsledků prohlídek je Protokol o prohlídce. Protokol o prohlídce musí splňovat obecné náležitosti vyjádřené v § 55 trestního řádu. Mimo to musí obsahovat náležitosti specifické pro tento úkon.

Obsahuje 3 základní části⁹⁷:

V úvodní části je uvedeno:

- označení policejní součásti, číslo jednací, datum, na základě jakého příkazu byla prohlídka vykonána,
- specifikace objektu, ve kterém byla prohlídka vykonána,
- jméno a příjmení dotčené osoby, nezúčastněné osoby, obhájce, zákonného zástupce, opatrovníka a dalších osob, které se prohlídce zúčastnily,
- zda byl předán příkaz k prohlídce, pokud tomu tak nebylo vypsát důvody,
- stručný záznam výslechu osoby, pokud k výslechu nedošlo uvést důvody,
- jméno, zařazení policejních orgánů, kteří prováděli prohlídku,

⁹⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008. s. 695.

⁹⁷ Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 136 – 137.

- poučení osob podle jejich procesního postavení.

Popisná část obsahuje:

- přesný popis vlastního průběhu prohlídky, včetně nápadného, neobvyklého chování osob, u kterých se prohlídka prováděla,
- kde a jaké věci byly nalezeny, jejich specifikace a způsob označení,
- podrobný popis skrýší, úkrytů a neobvyklých míst v domě,
- použití technických prostředků a výsledek jejich použití.

V závěrečné části je uvedeno:

- způsob naložení se zajištěnými věcmi,
- zda došlo k poškození objektu nebo majetku a z jakého důvodu,
- seznam příloh a pořízené dokumentace (protokol o zajištěných věcech, fotodokumentace, videozáznam, plánky, náčrtky),
- vyjádření a námitky osob, u kterých byla prohlídka vykonána k průběhu prohlídky,
- časové označení počátku a ukončení prohlídky,
- podpisové doložky všech zúčastněných osob.

V případě překonání odporu nebo překážky směřující k zabránění provedení prohlídky po předchozí marné výzvě, je nutné tyto skutečnosti popsat.

Protokol o domovní prohlídce je třeba nechat řádně ověřit a podepsat osobou, u které se prohlídka prováděla a nezúčastněnou osobou, popřípadě dalšími osobami. Do protokolu výslovně poznamenat stav obydlí, ve kterém bylo zanecháno po provedení domovní prohlídky.⁹⁸

⁹⁸ Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 132 – 133.

Protokol o zajištěných věcech je nutno sepisovat detailně a systematicky po jednotlivých místnostech s přesným popisem a označením nalezených věcí. Dle názoru Ústavního soudu⁹⁹ je dostačující při nalezení velkého množství listin či účetních dokladů, pokud orgán provádějící prohlídku uvede do protokolu pouze jednotlivé složky listin a následně je zapečetí s tím, že k podrobnému soupisu dojde později. Z praktického hlediska dle mého názoru a zkušeností z praxe tento postup není optimální. Je pravda, že to zkrátí dobu prohlídky, ale vede to pak k „napytlování“ velkého množství dokumentů, z nichž většina bude nepotřebná. Podrobný soupis, kterého se účastní dotčená osoba často i s obhájcem, pak neúměrně protahuje řízení i o měsíce. Podle mého názoru je lepší věnovat potřebnou péči výběru nalezených věcí už na místě prohlídky, byť za cenu prodloužení času prohlídky.

K protokolu je zpravidla přiložena fotodokumentace pořízená při prohlídce nebo i jiná dokumentace dokládající průběh domovní prohlídky. Nejvhodnější je pořizování videozáznamu zachycujícího průběh celé prohlídky. Opis protokolu se doručí osobě, u které se prohlídka konala, nejpozději do 24 hodin.

V případě že se nevydá protokol, vydá se písemné potvrzení o výsledku úkonu a o převzetí věcí a to vždy, i když o ně dotčená osoba nežádá.

3.4.7 Vyhodnocení prohlídky a využití výsledků

Vyhodnocení průběhu a hlavně výsledků prohlídky slouží zejména k určení významu zajištěných osob a věcí pro trestní řízení. Zajištěné věci mohou přímo sloužit jako důkazní prostředek v trestním řízení nebo jsou odeslány ke zkoumání a důkazním prostředkem je pak znalecký posudek.

Pokud se prohlídkou nepotvrdilo důvodné podezření, že se v prověřovaném objektu nachází osoby, věci nebo zvířata důležitá pro trestní řízení, je hodnocení zaměřováno zejména na příčiny tohoto neúspěchu.

⁹⁹ Usnesení ÚS ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. III ÚS 461/06.

Hodnocení se týká také postupu orgánů při výkonu prohlídky. To se posuzuje zejména na základě videozáznamu. V této rovině slouží hodnocení průběhu a výsledků prohlídky ke zdokonalování profesionálních návyků pracovníků podílejících se na vykonání prohlídky.

Vyhodnocení má tedy zajisté význam nejen z hlediska volby dalšího postupu v trestním řízení ale i z hlediska zdokonalování profesionality pracovníků policie.¹⁰⁰

3.5 Domovní prohlídka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon

Domovní prohlídka je prováděna většinou po zahájení trestního stíhání, ale v odůvodněných případech to může být i v předcházející fázi trestního řízení. Za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu může být domovní prohlídka vykonána i před zahájením trestního stíhání jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon.

Neodkladným úkonem takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.

Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován. Neopakovatelnost domovní prohlídky je zřejmá a není třeba se jí zabývat.

Ustanovení § 158 odst. 3 umožňuje policejnímu orgánu k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu že byl spáchán trestný čin, opatřovat potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťovat stopy trestného činu.

¹⁰⁰ Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 231 - 232

V rámci toho je oprávněn (písm. „i“ tohoto ustanovení) způsobem uvedeným v hlavě čtvrté trestního řádu provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle trestního řádu jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení.

Pokud je domovní prohlídka prováděna jako úkon neodkladný, mají důvody, pro které jde o úkon tohoto charakteru, nepochybně vliv i na úvahy, zda při provádění domovní prohlídky věc nesnese odkladu a zda předchozí výslech nelze okamžitě provést.¹⁰¹

Ústavní soud k provedení domovní prohlídky jako neodkladného úkonu uvádí: „I když za jistých okolností může mít domovní prohlídka v konkrétní věci charakter neodkladného úkonu a jako taková je ex lege přípustná, jde v takovém případě o zvlášť závažný zásah do ústavně zaručeného základního práva na domovní svobodu, a proto také rozhodnutí, na jehož základě má být takový úkon proveden, musí být i z tohoto hlediska zvláštní závažnosti přiměřeně a dostatečně zdůvodněno.“¹⁰²

Rozhodující tedy je, zda jsou splněny věcné důvody k provedení úkonu jako neodkladného. Je to dáno tím, že pachatelé, zejména sériové trestné činnosti, se často domlouvají, mají předchozí kriminální zkušenost z jejího páchaní a vyšetřování, a v takovém případě hraje významnou roli tzv. překvapivost prvního zásahu. Proto u obdobných případů je nutno ponechat policejním orgánům prostor pro uplatnění kriminalisticko-taktických postupů, včetně provádění neodkladných úkonů. Avšak nároky na preciznost a detailnost slovního zdůvodnění nemohou být přílišné. Posouzení neodkladnosti je mimořádně silně ovlivněno různými situačními okolnostmi případu a informace o důvodech neodkladnosti není často, a ani nemůže být, vyčerpávajícím způsobem obsažena

¹⁰¹ Rozsudek NS ze dne 29. 3. 2000, sp. zn. 5 Tz 32/2000.

¹⁰² Nález ÚS ze dne 22. 05. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96

jen v důkazním materiálu, ale vyplývá i z dalších materiálů, např. policejních evidencí, výsledku operativně pátrací činnosti apod.¹⁰³

Jestliže je soudem vydáván příkaz k domovní prohlídce ve stádiu „prověřování podezřelého“, nikoli tedy ve stádiu trestního stíhání osoby, je třeba v odůvodnění vysvětlit, proč jde o úkon neodkladný nebo neopakovatelný, popř. to uvést v protokolu o domovní prohlídce, což by mělo být logicky obsaženo již v návrhu státního zástupce. V praxi je pak požadováno, aby tato okolnost včetně odůvodnění byla uvedena v podnětu k návrhu státního zástupce, a z toho pak státní zástupce čerpá.

Šámal k tomu uvádí: „Pakliže to není z jeho odůvodnění, byť alespoň v nezbytném rozsahu, jakkoli (ani interpretací) seznatelné, pak již jen proto trpí příkaz k domovní prohlídce závažnou vadou, která se nikoliv nevýrazným způsobem ústavně zaručených práv osob bezprostředně dotýká.“¹⁰⁴

Z další judikatury Ústavního soudu, zejména např. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. I. ÚS 3108/08, vyplývá, že smyslem a účelem povinnosti vyložit věcné důvody pro neodkladnost nebo neopakovatelnost úkonu v protokolu je zaručit transparentnost trestního řízení a jeho kontrolovatelnost, tj. zajistit náležitou přezkoumatelnost těchto úkonů ex post (srov. obdobně usnesení Ústavního soudu pod sp. zn. III. ÚS 1033/07). To plyne z toho, že smyslem a účelem požadavku existence protokolu o provedení neodkladného či neopakovatelného úkonu je především vytvoření prostoru pro představení věcných důvodů pro neodkladnost a neopakovatelnost úkonu v protokolu. Ostatně zřejmě právě proto trestní řád explicitně uvádí (v § 160 odst. 4 in fine trestního řádu), a tím zdůrazňuje povinnost uvést v protokolu o provedení neodkladného či neopakovatelného úkonu, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován. Z vyloženého přístupu k posuzování neodkladnosti nebo neopakovatelnosti a příp. absence náležitého

¹⁰³ Krejčí, Z.: Prohlídka dle trestního řádu ve světle rozhodování Ústavního soudu. Kriminalistika č. 4. Praha: MV ČR, 2009, s. 281.

¹⁰⁴ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář díl I., Praha: C. H. Beck, 2005, str. 1224.

odůvodnění konkrétními skutečnostmi v protokolu o provedení prohlídky jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu plyne, že jestliže při následné kontrole a po zvážení všech souvislostí lze konstatovat, že věcné důvody pro neodkladnost či neopakovanost úkonu byly splněny, pak neexistence zdůvodnění sama o sobě, byť je vadou řízení, nedosahuje takové roviny, aby byla sama o sobě důvodem pro rušení příslušných meritorních rozhodnutí. Jde pak totiž ve své podstatě o vadu formální, bez vlivu na věcnou správnost provedení neodkladného či neopakovatelného úkonu. Tím méně pak z logiky věci může dosahovat ústavně právní intenzity neexistence pouze formálních náležitostí protokolu o provedení neodkladného úkonu. Ostatně ústavně konformní je rovněž názor o možnosti odstranit nedostatek formálních podmínek protokolu sepsaného o jakémkoliv úkonu trestního řízení (tedy i o neodkladném nebo neopakovatelném úkonu), a to např. výsledkem osob, které se provedení úkonu zúčastnily, popř. jej provedly (v postavení svědka). Blíže k tomu srov. odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 26. března 2009, sp. zn. I. ÚS 3108/08.

Všechny výše uvedené požadavky na řádně provedenou prohlídku jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon plynou ze snahy orgánů činných v trestním řízení nekrátit práva obviněného na obhajobu. Z logiky věci se v těchto případech jedná o případy, ve kterých je osoba podezřelého teprve prověřována, nebo se jedná o úplně neznámého pachatele.

3.5.1 Příklady z praxe

Při provádění domovní prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu mohou nastat různé praktické situace, z nichž typické jsou následující tři:

A) v době, kdy má být úkon proveden, není známa osoba, proti které se trestní řízení vede (tzv. neznámý pachatel), a pro další postup v trestním řízení je prohlídka nezbytná.

Pro lepší ilustraci uvedu typický případ vyžadující takto provedenou prohlídku. Jedná se o situaci, kdy majitel rodinného domu pronajme celý dům na delší období k užívání. Nájemcem bývá cizinec bez faktického bydliště v ČR. Zaplatí nájem předem a vícekrát jej majitel nevidí. Pak pracovníci distribuční společnosti zjistí enormní odběr elektrické energie a při zjišťování příčiny objeví napojení uvedeného domu na distribuční síť před měřicím zařízením, tedy „na černo“. Vyzve majitele domu a ten se pokusí kontaktovat nájemce. Toho však nesežene. Zkontroluje nemovitost a nalezne „indoor“ pěstírnu marihuany. Vše před skončením nájemní smlouvy. Podá trestní oznámení na policii. Policisté dům zapečetí, střeží a dají podnět státnímu zástupci k návrhu na provedení domovní prohlídky. Vzhledem k tomu, že nebylo a ani nemůže být v této době zahájeno trestní stíhání, bude tento úkon proveden jako neodkladný. Tento postup pak odůvodňuje zejména fakt, že teprve výsledky domovní prohlídky mohou vést ke zjištění pachatele, objekt je fyzicky střežen policisty, aby nedošlo k neoprávněnému vniknutí osob k důkazům, a není možné tento stav udržovat delší dobu. V poslední řadě také hrozí nebezpečí z prodlení ve formě přirozené zkázy stop a důkazů v průběhu času.

B) podezřelý ze spáchání konkrétního trestného činu je sice orgánům činným v trestním řízení znám, ale bez provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu nelze vyhovět podmínce uvedené v čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy, podle kterého má obviněný právo být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu (je třeba podezřelého ztotožnit za pomoci rekognice, odborným vyjádřením nebo znaleckým posudkem určit závažnost poranění, kvalitu padělku platebního prostředku, minimální výši vzniklé škody, množství pěstované rostliny a obsah účinné omamné látky v ní nebo kvalita a množství skladované látky určené k nedovolené výrobě alkoholických nápojů apod.). Bez těchto zjištění by obvinění také neobstálo v testu zjištěných a odůvodněných skutečností (§ 160 odst. 1 trestního řádu);

C) policejní orgán v trestním řízení sice shromáždil dostatek podkladů a mohl by proti známému podezřelému zahájit trestní stíhání i bez domovní prohlídky, ale je zde konkrétní skutečnost, odůvodňující obavu, že sdělení obvinění by mohlo způsobit prodlevu nebo být upozorněním pro podezřelého, aby zničil nebo odstranil stopy trestného činu, resp. důkazní prostředky, jež se v předmětných, veřejnosti nepřístupných prostorách nacházejí (typicky v případě organizované zločinecké skupiny)¹⁰⁵.

Ve shora předestřených možnostech bývá také důležité, zda a jaký má podezřelá osoba k prohledávaným prostorám vztah (např. to, zda jde o obydlí podezřelé osoby nebo osoby zcela jiné).

3.6 Domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor sloužících k výkonu advokacie

V posledních letech narůstá počet prohlídek v advokátních kancelářích a tento trend má stoupající tendenci. Zároveň s nimi je více slyšet i ohlasy advokátů na porušování základních práv a svobod, ke kterému má, dle jejich názoru, při prohlídkách docházet. Je tomu skutečně tak? Potřebuje právní úprava v příslušných ustanoveních změnu? A jak se k problému staví soudy a orgány činné v trestním řízení?

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu podle § 21 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, navrhl, aby trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo stanovisko k otázce výkladu pojmu „jiné prostory, v nichž advokát vykonává advokacii“ (§ 85b odst. 1 trestního řádu) a k otázce, zda o návrhu ve smyslu § 85b odst. 3 trestního řádu má být vždy rozhodováno formou usnesení, nebo zda přichází v úvahu i jiná forma „rozhodnutí“ a za jakých podmínek. Nejvyšší soud následně vydal Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014, které se danou problematikou zabývá.

¹⁰⁵ Nález ÚS ze dne 07.05.2014, Sp. Zn. Pl. ÚS 47/13.

3.6.1 Prostory, v nichž advokát vykonává advokacii

Podle § 85 b odst. 1 trestního řádu je orgán provádějící domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, pokud se zde mohou nacházet listiny, které obsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta, povinen vyžádat si souhlas České advokátní komory. Pokud zástupce Komory souhlas udělit odmítne, listiny musí být zapečetěny a předány Komoře. Souhlas zástupce Komory lze pak nahradit soudním rozhodnutím.

Pojem „prostory, v nichž advokát vykonává advokacii“ není v žádném právním předpise definován.

Za „výkon advokacie“ se podle § 1 odst. 1 zákona o advokacii¹⁰⁶ považuje „poskytování právních služeb advokáty“. Podle § 1 odst. 2 zákona o advokacii se poskytováním právních služeb rozumí „zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu“.

Místem výkonu advokacie je nejčastěji samotná advokátní kancelář (sídlo advokáta), dále to může být pobočka kanceláře advokáta, ale i jiné místo, kde advokát pravidelně poskytuje právní služby pro veřejnost v předem určené době mimo své sídlo. Advokát je povinen o takovém způsobu poskytování právních služeb vyrozumět co nejdříve Advokátní Komoru. Podle § 13 odst. 1 zákona o advokacii sice musí mít advokát na území České republiky sídlo, které se zapisuje do seznamu advokátů, a toto sídlo je podle § 13 odst. 2 zákona o advokacii sídlem podnikání podle zvláštních právních předpisů, vykonává-li advokát advokacii samostatně nebo ve sdružení, povinnost vykonávat advokacii výlučně v takovém sídle však není zákonem stanovena. Naopak stavovský

¹⁰⁶ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.

předpis¹⁰⁷ umožňuje advokátům vykonávat advokacii i mimo jejich sídlo. Listiny, na jejichž ochranu dopadá ustanovení § 85b trestního řádu se tak mohou nacházet i jinde než v sídle advokáta registrovaného u Komory. I takovým listinám, resp. informacím v nich obsaženým, musí být poskytnuta ochrana prostředky uvedenými v § 85b trestního řádu.

Restriktivní výklad omezující aplikaci ust. § 85b trestního řádu jen na sídlo advokáta registrované u Komory by byl v rozporu s účelem předmětného ustanovení a nastolil by nerovný přístup k ochraně informací, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. Za jiné prostory, v nichž advokát vykonává advokacii, je tedy nutno považovat jakýkoli prostor, který souvisí s výkonem advokacie a v němž se proto vyskytují informace o klientech ať už v písemné, elektronické či jiné podobě. Vedle již zmiňovaného sídla advokáta jde dále např. o pobočku advokátní kanceláře, kancelář advokáta v sídle obchodní společnosti, jíž poskytuje právní služby, vozidlo advokáta nebo místa určená k archivaci či ukládání advokátních spisů. Je třeba ještě dodat, že obydlí advokáta, pokud v něm vykonává advokacii, není jiným prostorem ve smyslu § 85b trestního řádu, ale spadá pod režim tohoto ustanovení v rámci domovní prohlídky.

Nelze pominout zřetelný fakt, že v současnosti se těžiště informací přesunulo do elektronické podoby a stále více nabývají na významu informace v elektronické podobě. Advokát tak technicky může mít informace, na něž se vztahuje jeho povinnost mlčenlivosti, kdekoliv; jak na nosiči dat on-line, což může být osobní počítač nebo server v jeho kanceláři, ale také server nebo datové úložiště (tzv. cloud) nacházející se jinde, což může být i u subjektu, jehož předmětem činnosti je poskytování služeb v oblasti informačních systémů. Postup podle § 85b trestního řádu se tedy uplatní i u ostatních v úvahu přicházejících míst vztahujících se k výkonu advokacie, v nichž lze ukládat, zpracovávat a využívat informace o klientech, jichž se dotýká povinnost mlčenlivosti advokáta. Mohou

¹⁰⁷ čl. 16 odst. 1 usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996, publ. pod 5.1/1997 Věstníku České advokátní komory, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex), ve znění pozdějších usnesení.

jimi být různá elektronická úložiště dat, a to ať už jde o webové stránky advokáta, vlastní datová úložiště advokáta nenacházející se v místech běžného výkonu advokátní praxe nebo úložiště provozovaná od advokáta odlišnou osobou, umožňující dálkový přístup pomocí internetové sítě (např. různé typy tzv. hostingů¹⁰⁸, cloudů¹⁰⁹ apod.).

Dle Evropského soudu pro lidská práva profesní prostory fyzických podnikajících osob, tedy i advokátní kanceláře, mohou patřit pod pojem domov. V rozsudku Niemietz proti Německu¹¹⁰ uvádí: „Pokud jde o slovo „obydlí“ vyskytující se v anglickém textu článku 8 (EULP), Soud (ESLP) konstatuje, že v některých smluvních státech, jmenovitě v Německu bylo akceptováno, že se vztahuje i na obchodní místnosti. Takováto interpretace je navíc plně v souladu s francouzským textem, protože slovo „domicile“ má širší význam než slovo „obydlí“ a může se např. vztahovat na kancelář osoby vykonávající svobodné povolání. Rovněž v tomto kontextu nemusí být vždy možné činit přesná rozlišení, protože činnost spojená s povoláním nebo obchodem může být vykonávána v soukromém obydlí jednotlivce a činnost, která nemá tuto povahu, může být vykonávána v kanceláři nebo v obchodních místnostech. Úzká interpretace slov „obydlí“ a „domicile“ by tudíž mohla způsobit riziko nerovného zacházení, stejně jako je tomu u pojmu „soukromý život“.

3.6.2 Součinnost České advokátní komory dle ust. § 85b TR

Ustanovení § 85b bylo zařazeno do trestního řádu novelou provedenou zákonem č. 79/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a upravilo součinnost České

¹⁰⁸ Webhosting je pronájem prostoru pro webové stránky na cizím serveru. Pronajímatel serveru bývá označován jako poskytovatel webhostingu.

¹⁰⁹ Pojem „cloud computing“ je definován Evropskou komisí jako ukládání, zpracování a využívání dat na vzdálených počítačích přístupných přes internet. S využitím této technologie subjekt neukládá data ve svém počítači, ale v zabezpečených datových centrech poskytovatelů cloudových služeb (cloudová úložiště). K takto uloženým datům pak má přístup kdykoli a odkudkoli, kde je internetové připojení, tzn. samozřejmě i z domova, kanceláře či z jakéhokoli jiného místa.

¹¹⁰ rozsudek ESLP Niemietz vs. Německo ze dne 16. prosince 1992

advokátní komory při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, a proto se zde nacházejí listiny, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta (§ 21 zákona o advokacii). Dřívější úprava přinášela aplikační problémy při posuzování různých písemností a nosičů informací, zda podléhají či nepodléhají ediční povinnosti advokáta, a při stanovení osoby, která by byla oprávněna k takovému přezkoumání. Z tohoto důvodu byla zmíněnou novelou upravena povinnost orgánů činných v trestním řízení vyžádat si při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, a kde se proto mohou nacházet listiny, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta, vždy účast zástupce České advokátní komory (dále Komory), neboť hrozí průlom do důvěrného vztahu advokát - klient ze strany státu.

Jak vyplývá z důvodové zprávy k označené novele trestního řádu, právě v zájmu ochrany a právní jistoty klientů příslušného advokáta bylo zařazeno do trestního řádu zmiňované ustanovení § 85b, které upravuje postup státních orgánů provádějících prohlídku a Komory v případě, že by se na zajištěné listiny mohla vztahovat povinnost mlčenlivosti advokáta. Práva třetích osob jsou v rámci tohoto postupu chráněna na prvním místě zástupcem Komory, jehož úkolem je vyjadřovat se k charakteru zajištěných listin a možnosti jejich vydání. Důvody, pro které zástupce Komory odepře souhlas k seznámení se s listinami, lze přezkoumat pouze soudem, a to jen na návrh, jehož obsah je vymezen v odstavci 4 výše uvedeného ustanovení a který musí být podán ve lhůtě 15 dnů od odepření udělení souhlasu zástupcem Komory. Je třeba zdůraznit, že případné nahrazení souhlasu zástupce Komory rozhodnutím soudce nelze v žádném případě vykládat jako možnost zbavení advokáta povinnosti mlčenlivosti o skutečnostech uvedených v zajištěných listinách. Důvodem nahrazení souhlasu bude zpravidla pouze to, že se na tyto listiny povinnost mlčenlivosti nevztahuje.

Cílem úpravy obsažené v ustanovení § 85b trestního řádu je poskytnout ochranu listinám, které obsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti

advokáta. Tato úprava sleduje především případy, kdy se v prostorách advokátní kanceláře provádí prohlídka a advokát není osobou, která je podezřelá nebo obviněná z trestného činu, a kdy OČTŘ takto mohou získat důvěrné informace důležité pro přípravu obhajoby jeho klienta, který je tímto podezřelým nebo obviněným. Tak mohou zasáhnout do práva na obhajobu a tím oslabit nebo zcela prolomit požadavek mlčenlivosti advokáta a potažmo i rovnosti zbraní v trestním řízení. Současně touto úpravou zákonodárce poskytuje ochranu práv třetích osob, vůči kterým vykonává advokát svou profesní činnost nesouvisející s probíhajícím trestním řízením. Zároveň je však ustanovení § 85b trestního řádu formulováno tak, aby pachatelé trestné činnosti nemohli zneužít povinné mlčenlivosti advokáta tím, že s jeho vědomím cíleně páchají trestnou činnost a prostor jeho kanceláře využívají jako krytí s tím, že jim díky mlčenlivosti poskytuje dostatečnou ochranu před orgány činnými v trestním řízení. Například v ní přechovávají listiny nebo záznamy na elektronických nosičích informací nebo z prostor kanceláře dokonce přímo páchají trestnou činnost (k tomu viz usnesení ÚS ze dne 24. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 3988/13).¹¹¹

3.6.3 Povinnost mlčenlivosti advokáta

Ústavní soud ve svém nálezu¹¹² konstatoval, že zákonná povinnost mlčenlivosti svědčící advokátovi je povinností státem přikázanou, a tedy i obecně chráněnou (§ 21 zákona o advokacii). Současně Ústavní soud zdůraznil, že jde nikoli o výsadu advokáta, která by měla založit exempci z obecně platného právního řádu, ale že se jedná o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientely a pro její ochranu a která v tomto smyslu a rozsahu požívá také příslušné ochrany. V uvedeném rozhodnutí též konstatoval, že pokud je v rozporu s procesním stavem věci policejními orgány zadržována v rámci domovní prohlídky advokátovi odebraná základní jednotka k osobnímu počítači, ačkoli

¹¹¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014.

¹¹² Nález ÚS ze dne 21. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 486/98.

měla být vydána, dotýká se tato skutečnost nejen ústavně zaručeného základního práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale také práva daného čl. 11 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud na toto rozhodnutí navázal v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2/02 ze dne 28. 3. 2002, v němž jednak uvedl, že při výkonu prohlídky jiných prostor, pro jejíž nařízení byly splněny zákonné podmínky, lze jako věci důležité pro trestní řízení zajistit i výpočetní techniku a záznamová média, případně jejich kopie, i když existuje možnost, že zajištěné nosiče informací obsahují vedle záznamů o skutečnostech důležitých pro trestní řízení i informace o skutečnostech, které se netýkají probíhajícího trestního řízení a ke kterým se váže státem uložená nebo uznaná povinnost mlčenlivosti. Současně však zdůraznil, že je samozřejmé, že je třeba postupovat v souladu se zásadou přiměřenosti a zdrženlivosti (§ 2 odst. 1 a § 52 trestního řádu), kteréžto zásady spočívají v tom, že orgány činné v trestním řízení budou v míře co nejmenší zasahovat do základních práv a právem chráněných zájmů těch osob, vůči kterým není vedeno trestní řízení.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 pak ÚS zdůraznil, že povinnost mlčenlivosti je základním předpokladem pro poskytování právní pomoci a tím i nezbytnou podmínkou fungování demokratické společnosti. Výkon profese advokáta vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta. Nejedná se v žádném případě o jakousi výsadu advokáta, která by měla založit vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, ale jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. V tomto smyslu také profesionální tajemství a jeho dodržování advokátem požívá příslušné ochrany, a to zejména v situacích, kdy tato povinnost advokáta může být ohrožena v případech, jako je domovní prohlídka u advokáta nebo v jeho kanceláři, prováděná podle ustanovení § 85b trestního řádu. Práva třetích osob jsou v rámci tohoto postupu chráněna na prvním místě zástupcem Komory. Důvody, pro které zástupce Komory odepře souhlas k seznámení se s listinami, lze přezkoumat pouze soudem, a to jen na návrh, jehož

obsah je vymezen v odstavci 4 výše uvedeného ustanovení a který musí být podán ve lhůtě 15 dnů od odepření souhlasu zástupcem Komory.

Zajímavý je také nálezn ÚS sp. zn. II. ÚS 889/10 ze dne 25. 11. 2010, v němž soud mimo jiné konstatuje, že účelem trestního řízení není jen náležité zjištění trestných činů a potrestání pachatelů (§ 1 odst. 1 trestního řádu), nýbrž i projednání věci s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Je naprosto nezbytné, aby obecné soudy vynakládaly přiměřenou míru pečlivosti při posuzování všech okolností rozhodných pro ústavně souladný zásah do jakýchkoliv základních práv a svobod. Proto je významné, aby obecný soud pečlivě zvažoval u každé listiny zvláště, zdaje dotčený advokát ohledně jejího obsahu povinen zachovat mlčenlivost.

Přiměřená pečlivost při seznamování se s obsahem všech listin zajištěných v kanceláři advokáta, jež mají být vydány OČTŘ pro účely dokazování v trestním řízení, slouží především k ochraně práv těch klientů advokáta, kteří s předmětnou trestní věcí nemají vůbec nic společného. Za těchto okolností si tato pečlivost vyžaduje určitý čas, technické možnosti a vůbec celkový přístup soudce, který o věci rozhoduje. Jakékoliv paušalizování je naprosto nepřijatelné.

3.6.4 Odmítnutí souhlasu zástupce ČAK

Ustanovení § 85b odst. 2 trestního řádu upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, advokáta, zástupce České advokátní komory, popř. České advokátní komory, v situaci, že zástupce Komory odmítne souhlas podle odst. 1 udělit. Podle tohoto ustanovení odmítne-li zástupce České advokátní komory souhlas podle odstavce 1 udělit, musí být listiny za účasti orgánu provádějícího úkon, advokáta a zástupce Komory zabezpečeny tak, aby se s jejich obsahem nemohl nikdo seznámit, popřípadě je zničit nebo poškodit; bezprostředně poté

musí být příslušné listiny předány Komoře. Komora vrátí advokátovi tyto listiny bez odkladu poté, co marně uplyne lhůta k podání návrhu podle odstavce 5. Komora postupuje obdobně, byl-li návrh zamítnut, a to i ohledně některých listin; v takovém případě Komora vrátí advokátovi jen ty listiny, kterých se zamítnutí návrhu týká. Komora vrátí advokátovi listiny bez odkladu též poté, kdy byla informována o postupu podle odstavce 6.

V případě uvedeném v odstavci 2, větě první, tohoto ustanovení, lze podle ust. § 85b odst. 3 trestního řádu souhlas zástupce České advokátní komory nahradit návrhem orgánu, který domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor nařídil, rozhodnutím soudce nejblíže nadřízeného soudu, u něhož působí předseda senátu nebo soudce, který je oprávněn podle § 83 odst. 1 a § 83a odst. 1 trestního řádu nařídít domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor. V případě prohlídky jiných prostor provedené policejním orgánem podle § 83a odst. 2 nebo 3 trestního řádu podává návrh podle věty první předseda senátu oprávněný k vydání příkazu a v přípravném řízení státní zástupce.

Soudce nejblíže nadřízeného soudu může takové rozhodnutí vydat jen na návrh, jehož obsah je vymezen v odstavci 4 a který musí být podán ve lhůtě 15 dnů od odmítnutí udělení souhlasu zástupcem České advokátní komory (ustanovení § 85b odst. 5 trestního řádu).

Podle ustanovení § 85b odst. 6 trestního řádu k návrhu, který neobsahuje všechny náležitosti nebo který je nesrozumitelný nebo neurčitý, soudce nepřihlíží (tedy se jím vůbec nezabývá). Ustanovení § 59 odst. 4, věta třetí a čtvrtá, trestního řádu se nepoužije. Obdobně soudce postupuje, byl-li návrh podán opožděně nebo byl-li podán někým, kdo k návrhu není oprávněn. O tomto postupu informuje soudce bez odkladu navrhovatele a Českou advokátní komoru.

Ve smyslu tohoto ustanovení soudce, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu, aby jím byl nahrazen souhlas zástupce Komory, k takovému návrhu nepřihlíží, jestliže návrh neobsahuje všechny náležitosti podle odstavce 4. Například

neuvádí označení listin, ohledně nichž je požadováno nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory¹¹³, k návrhu nebyl připojen protokol, v němž je zaznamenán nesouhlas zástupce České advokátní komory s tím, aby se orgán provádějící úkon s obsahem listin seznámil¹¹⁴.

Dále tak postupuje tehdy, je-li návrh nesrozumitelný nebo neurčitý. Nelze zastírat, že právě ve vztahu k takto formulovanému požadavku, často ve spojení s již uváděnou nezbytnou obsahovou náležitostí návrhu spočívající v označení listin, ohledně nichž se navrhovatel domáhá nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory k seznámení se s jejich obsahem, se zjevují nedostatky stávající právní úpravy ustanovení § 85b trestního řádu. Orgány činné v trestním řízení (ať už je to policejní orgán, státní zástupce nebo i soud) shodně upozorňují na problémy související s konkretizací listin s ohledem na nesouhlas advokáta a zástupce Komory, a to zvláště v případech prohlídky v elektronických úložištích dat. Podle současné praxe soudů při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, podle ustanovení § 85b trestního řádu je požadavek srozumitelnosti a určitosti návrhu ve smyslu ustanovení § 85b odst. 6 trestního řádu naplněn zásadně tím, že soudci je předložen elektronický nosič informací, obsahující elektronickou podobu pouze těch listin, které mají být soudcem přezkoumány, a to v technické úpravě umožňující přezkoumání. Takový postup rovněž vyhovuje požadavkům uvedeným v ustanovení § 85b odst. 2 trestního řádu.

Splnění tohoto požadavku vyžaduje, aby byla prohlídka jiných prostor orgány přípravného řízení důsledně připravena a organizována. Zákon v ustanovení § 85b trestního řádu předpokládá, že orgány činné v trestním řízení na místě samém při provádění prohlídky za přítomnosti a se souhlasem zástupce České advokátní komory v podstatě vyčlení nalezené listiny na ty, jež jsou předmětem zájmu a důvodem provedené prohlídky, a ty, jichž se trestní řízení netýká. V

¹¹³ Sdělení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 11 Nt 942/2013.

¹¹⁴ Sdělení Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 55 Nt 404/2014.

případě, že je prováděna prohlídka v elektronickém úložišti dat, je žádoucí již v tomto stadiu zajistit přítomnost znalce z příslušného oboru (kybernetika, výpočetní technika) a v součinnosti s ním označit listiny, které jsou předmětem zájmu orgánu přípravného řízení a ohledně kterých se posléze navrhovatel domáhá nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory k seznámení se s jejich obsahem. I přesto nelze vyloučit, že výše uvedenému požadavku nelze vždy bezesbytku dostát, což ale nemůže vést k rezignaci orgánů přípravného řízení na plnění jejich povinností. I když orgány činné v přípravném řízení nemohly pro nesouhlas zástupce Komory provést ani základní vyhodnocení a selekci nalezených listin v písemné podobě či nosičů dat, důsledkem čehož je i nemožnost bližší specifikace zajištěných listin v návrhu adresovaném soudci, neznamena to za každých okolností zmaření možnosti návrh podle ustanovení § 85b odst. 3 trestního řádu úspěšně podat, neboť je třeba vycházet ze smyslu citovaných ustanovení.¹¹⁵

Z předložených rozhodnutí a vyrozumění vyplývá, že praxe soudů je při posuzování této problematiky rozdílná. Na jedné straně soudci, a to v převažující míře, poukazují na neurčitost vymezení listin, kterých se má nahrazení souhlasu zástupce Komory týkat, a toho, co bylo hledanými věcmi při prohlídkách prostor, kde advokát vykonává advokacii¹¹⁶. Naproti tomu v jiných případech soudy návrhy na nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory k seznámení se s obsahem zajištěných listin přijímají a návrh projednají ve veřejném zasedání, přičemž předmětné listiny jsou popsány obdobně (počítače, složky, šanony písemností)¹¹⁷

¹¹⁵ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014.

¹¹⁶ Viz př. Sdělení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 11 Nt 942/2013, sdělení téhož soudu ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 14 Nt 2807/2013, sdělení Městského soudu v Praze ze dne 9. 7. 2012, sp. zn. Nt 608/2012.

¹¹⁷ Viz př. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2012, sp. zn. Nt 615/2011, Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 2 Nt 1601/2011, Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 4. 2013, sp. zn. 7 Nt 46/2012.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu shledává správným takový postup soudce, který požadavek na „označení listin“ a určitost návrhu řeší s přihlédnutím ke všem konkrétním okolnostem případu, nikoliv jen striktně formálně.

Ze smyslu a účelu ustanovení § 85b trestního řádu vyplývá, že zde kladený požadavek na označení listin a určitost návrhu, jakož i přesvědčivé vylíčení skutečnosti, proč nesouhlas zástupce Komory k seznámení se orgánu provádějícímu úkon s obsahem těchto listin má být nahrazen rozhodnutím soudce, může spočívat také v tom, že návrh (popř. již podnět k jeho podání) i při obecnějším vymezení listin (např. poukazem na nosič informací nebo označené šanony či krabice obsahující větší množství obecně popsanych listin týkajících se dané věci) obsahuje jejich dostatečný výčet a podrobný popis skutkového děje, z něhož vyplývá podezření ze spáchání trestného činu, včetně vysvětlení, jakým způsobem jsou místo prohlídky, popř. osoby, spojeny s trestnou činností, jak z vyhodnocení výsledků trestního řízení, ze skutečností odůvodňujících příkaz k prohlídce, jakož i výsledků provedené prohlídky vyplývá, že zajištěné věci korespondují s odůvodněním příkazu k prohlídce (nosiče informací, doklady aj.), jaké konkrétní okolnosti mají být ze zajištěných listin (např. účetní dokumentace obchodní společnosti, obsah zajištěných elektronických nosičů dat týkajících se advokáta apod.) zjištěny a co mají ve vztahu k trestné činnosti prokázat, zda se listiny obecně týkají i jiných osob než těch, které mají v trestním řízení postavení obviněných. I přes všechny obtíže, které s sebou takové řešení z důvodů technických (zpravidla nutnost vypracování znaleckého posudku), časových nese, je na příslušném soudci, aby tuto náročnou otázku zodpovědně a též s respektem k již zmiňované povinnosti obsažené v ustanovení § 2 odst. 4, věte třetí, trestního řádu posoudil.¹¹⁸

Z materiálů předložených soudy ovšem také vyplývá, že jako návrh nesrozumitelný a neurčitý byl kvalifikován návrh, jenž se podle soudce příslušného k rozhodnutí o něm týkal listin zajištěných při prohlídce prostor,

¹¹⁸ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014.

kteře nejsou místem výkonu advokacie.¹¹⁹ Návrh není nesrozumitelný či neurčitý jen proto, že soudce na podkladě rozdílného výkladu pojmu „prostory, v nichž advokát vykonává advokacii“ dospěl k závěru, že při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor nebyly splněny předpoklady uvedené v ustanovení § 85b odst. 1 trestního řádu, a proto nejsou-li splněny jiné podmínky pro postup podle ustanovení § 85b odst. 6 trestního řádu., o návrhu rozhodne (§ 85b odst. 9 TR).

Soudce k návrhu nepřihlíží ve smyslu ustanovení § 85b odst. 6 trestního řádu také tehdy, byl-li podán opožděně, tedy po uplynutí patnáctidenní lhůty stanovené v ustanovení § 85b odst. 5 trestního řádu, a byl-li návrh podán osobou, která k němu není oprávněna.

Podle ustanovení § 85b odst. 9 trestního řádu soudce návrhu vyhoví, dojde-li k závěru, že listina neobsahuje skutečnosti, o nichž je dotčený advokát povinen zachovávat mlčenlivost; v opačném případě návrh zamítne.

Jestliže soudce po seznámení se s obsahem předmětných listin alespoň u některých z nich zjistí, že obsahují skutečnosti, o nichž je dotčený advokát povinen zachovávat mlčenlivost, návrh zamítne. Listiny, ohledně kterých byl návrh zamítnut, soudce vrátí bez odkladu Komoře (viz ustanovení § 85b odst. 10 trestního řádu).

Z uvedeného tedy vyplývá, že soudce návrhu buď zcela vyhoví a nahradí svým rozhodnutím souhlas zástupce České advokátní komory, nebo návrhu vyhoví jen zčásti a svým rozhodnutím nahradí souhlas zástupce České advokátní komory jen u těch listin, které v rozhodnutí také označí, a ve zbývající části návrh zamítne, anebo návrh zamítne.¹²⁰

¹¹⁹ Viz sdělení Městského soudu v Praze ze dne 18. 4. 2014, sp. zn. Nt 610/2014, sdělení Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 55 Nt 404/2014, 55 Nt 405/2014, sdělení Krajského soudu v Ostravě ze dne 1. 7. 2013, sp. zn. 2 Nt 424/2013.

¹²⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck 2013, s. 1160 – 1161.

Jde-li o formu rozhodnutí, rozhodne usnesením (ustanovení § 119 odst. 1 trestního řádu), proti němuž není stížnost přípustná (ustanovení § 141 odst. 2, věta druhá trestního řádu), proto je také usnesení ve smyslu ustanovení § 140 odst. 1 písm. a) trestního řádu pravomocné a vykonatelné.

3.6.5 Cloudová úložiště

Dne 9. července 2014 vydal Městský soud v Praze usnesení sp. zn. Nt 615/2014, kterým nahradil souhlas České advokátní komory ohledně seznámení se s obsahem listin a věcných důkazů ze strany policejního orgánu. Jednalo se o objekt, kde byly umístěny datové servery. Tyto datové servery byly spravovány mimo jiné také pro advokátní kancelář, která měla na těchto serverech uloženou svou dokumentaci. Existovala zde tedy možnost, že datová úložiště mohou obsahovat údaje klientů advokátní kanceláře. Městský soud svým rozhodnutím nahradil vůli delegovaného zástupce České advokátní komory, který 27. května 2014 z důvodu nemožnosti vyloučení porušení práv třetích stran neudělil souhlas k seznámení se s obsahem dat z datových úložišť.

Závěry usnesení Městského soudu v Praze byly publikovány v médiích a vyvolaly, alespoň u odborné veřejnosti, diskuse na téma aplikovatelnosti postupu podle ustanovení § 85b trestního řádu na nejrůznější situace, které v běžném pracovním životě advokáta nastávají, a důsledků závěrů výše zmíněného usnesení. Zaznívají názory, že zákon je zastaralý a nezohledňuje technologický vývoj, resp. že výklad předmětného ustanovení trestního řádu soudem je příliš restriktivní a nereflektuje současnou podobu výkonu advokacie.

I tímto tématem se zabývalo trestní kolegium Nejvyššího soudu¹²¹ a došlo k následujícímu názoru.

Pro posouzení otázky, zda na tzv. cloudy dopadá režim ustanovení § 85b trestního řádu, je rozhodující povaha cloudového úložiště. Jak uvedeno výše,

¹²¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014.

listinou ve smyslu ustanovení § 85b trestního řádu se rozumí nejen písemnosti, popř. jejich části, ale i nosiče dat. Cloudové úložiště bezesporu má povahu nosiče dat, v němž mohou být v elektronické podobě uložena veškerá data spojená s výkonem advokacie. Je tedy nutné považovat je za listinu ve smyslu ustanovení § 85b odst. 12 trestního řádu. Relevantní v tomto směru není skutečnost, že se jedná o úložiště serverů externí společnosti, která sama o sobě není místem výkonu advokacie. Podstatné je, že tato úložiště mají povahu listin, které mohou obsahovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti a které se prostřednictvím přístupu k internetu mohou nacházet v jakémkoli místě, v němž advokát vykonává advokacii. Z tohoto důvodu se i na prohlídku cloudových úložišť může vztahovat postup podle ustanovení § 85b trestního řádu. Vyloučení cloudů z dosahu ustanovení § 85b trestního řádu by znamenalo popření účelu a smyslu, který právní úprava v něm obsažená sleduje, a nerovný přístup k ochraně listin, jež mohou obsahovat informace, podléhající povinnosti mlčenlivosti advokáta.¹²²

3.6.6 Orgán oprávněný k podání návrhu podle § 85b odst. 3

TŘ

Z dikce ustanovení § 85b odst. 3 trestního řádu vyplývá, že subjekty oprávněnými k podání návrhu na nahrazení souhlasu zástupce Komory rozhodnutím soudce jsou v řízení před soudem předseda senátu nebo samosoudce, který prohlídku nařídil, bez ohledu na to, zda ji provádí sám nebo ji na jeho příkaz provádí policejní orgán (ustanovení § 83 odst. 2 a ustanovení § 83a odst. 2 trestního řádu).

V přípravném řízení tak činí jednak státní zástupce, který je příslušný k výkonu dozoru ve věci, v níž prohlídku jiných prostor vykonal policejní orgán za podmínek uvedených v ustanovení § 83a odst. 2 nebo 3 trestního řádu. V prvním

¹²² Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014.

případě se jedná o provedení prohlídky jiných prostor bez příkazu soudce v přípravném řízení, jestliže vydání příkazu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu, přičemž policejní orgán si musí prostřednictvím státního zástupce vyžádat bezodkladně souhlas soudce dodatečně. Ve druhém případě jde o provedení prohlídky jiných prostor se souhlasem uživatele dotčených prostor.¹²³

Ve zbývajících a převažujících případech tak činí orgán, který domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor nařídil. V praxi soudů se vyskytují odlišné názory na to, kdo konkrétně je oprávněn takový návrh podat. Zda je to též soudce činný v přípravném řízení, který nařídil domovní prohlídku, nebo je to soudce soudu příslušného k úkonům v přípravném řízení určený rozvrhem práce, přičemž relevantní je v dané situaci okamžik nápadu věci (tj. typicky podnět státního zástupce, popř. policejního orgánu).

Krajský soud v Ostravě - pobočka v Olomouci v uvedených sděleních¹²⁴ zastává názor, že podání návrhu podle ustanovení § 85b odst. 3 trestního řádu se váže nikoli obecně na soudce příslušného okresního soudu, ale na konkrétního soudce, který nařídil domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor, a to z určitých důvodů založených na konkrétních skutečnostech, s nimiž se seznámil, a jehož příkaz nebyl realizován, popř. byl realizován zčásti, když úplnou realizaci vyžaduje právě postup podle ustanovení § 85b trestního řádu. K návrhu podanému jiným soudcem příslušného okresního soudu (bez uvedení důvodu takového postupu) proto nepřihlížel, neboť byl dle jeho názoru podán subjektem, který k jeho podání není oprávněn.

Příslušnost soudu k úkonům v přípravném řízení je upravena v ustanovení § 26 trestního řádu. Podle odst. 1 tohoto ustanovení je k provádění úkonů v přípravném řízení příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Soud, u něhož státní zástupce podal návrh podle odstavce 1, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé

¹²³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck 2013, s. 1157.

¹²⁴ Sdělení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 55 Nt 403/2014, 55 Nt 404/2014, 55 Nt 405/2014.

přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (ustanovení § 26 odst. 2 trestního řádu). Příslušnost soudu podle ustanovení § 26 trestního řádu k úkonům v přípravném řízení je omezena pouze na dobu trvání přípravného řízení - viz ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu.¹²⁵ Soud provádí úkony v přípravném řízení jen v případech výslovně stanovených trestním řádem, přičemž je zjevné, že rozhoduje o nejzávažnějších zásazích do základních práv a svobod. Podle platné právní úpravy prvním návrhem na provedení úkonu v přípravném řízení založí státní zástupce příslušnost konkrétního okresního soudu pro celé přípravné řízení.

Jednotlivé úkony v přípravném řízení konaném v téže trestní věci činí ve smyslu ustanovení § 26 trestního řádu různí soudci téhož okresního (obvodního) soudu podle rozvrhu práce, přičemž osoba soudce konkrétní úkon či rozhodnutí v přípravném řízení je určena v okamžiku nápadu odpovídajícího návrhu. Za orgán, který domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor nařídil, není možné proto označit výlučně soudce, který ji nařídil, ale je jím soudce příslušného okresního (obvodního) soudu podle ustanovení § 26 trestního řádu určený jeho rozvrhem práce.

3.7 Domovní prohlídka jako způsob provedení ohledání místa činu

Pokud se v bytě, jiném prostoru či na pozemku nachází místo spáchání trestného činu, slouží k jeho zadokumentování institut ohledání místa činu (dále OMČ). OMČ je jeden ze základních úkonů trestního řízení, který je určen ke zjišťování, zajišťování a sběru stop nacházejících se na místě činu. Je to úkon, který má dokazovat zejména to, že se trestný čin stal. Ze systematiky trestního řádu

¹²⁵ Usnesení NS ze dne 29.08.2012, sp. zn. 11 Td 42/2012 – 5.

vyplývá, že ohledání je zařazeno do hlavy páté jako jeden z důkazních prostředků.

V praxi se mohou vyskytnout případy, kdy se místo činu nachází v soukromí a oprávněná osoba nedá k jeho ohledání souhlas. Řešení této situace je tématem této kapitoly mé práce.

3.7.1 Zákonná úprava ohledání

Ohledání je samostatný procesní úkon, který je rámcově upraven v hlavě V., oddíl sedmý, ustanovení § 113 trestního řádu.

Ohledání místa činu je mimo legální definice uvedené v ustanovení § 113 trestního řádu vyloženo především v nauce o kriminalistice. Kriminalistikou vypracované metody však musí vždy respektovat kogentní právní předpisy. V rámci tohoto vztahu je nutné hovořit o přípustnosti kriminalisticko-technických a taktických postupů. Při posuzování tohoto vztahu je třeba přihlídnout k právu na spravedlivý proces, neboť nezákonný proces nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele. Tato problematika však obsahuje kolizní prvek, protože metody odhalování a vyšetřování trestných činů zasahují do sféry ústavně zaručených občanských práv a svobod.

V ustanovení § 113 trestního řádu je ohledání definováno takto:

odst. 1 *„Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. K ohledání se zpravidla přibere znalec.“*

odst. 2 *„Protokol o ohledání musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání, mají se proto k němu přiložit fotografie, náčrtky a jiné pomůcky.“*

Z ustanovení § 113 odst. 1 trestního řádu je zřejmé, že ohledání je širší pojem než ohledání místa činu a lze jej provádět i při jiných kriminalistických činnostech než jen při ohledání na místě činu (např. při ohledání věci či těla).

Samotné dva odstavce ustanovení § 113 trestního řádu nejsou pro tak rozsáhlý pojem ohledání dostatečné a další podrobnou úpravu ohledání pro policisty poskytuje norma nižší právní síly, a to Závazný pokyn policejního prezidenta č. 100 ze dne 7. prosince 2001. Tento závazný pokyn detailně rozpracovává kriminalisticko-technickou činnost a tedy i ohledání právě z kriminalistického hlediska. Závazný pokyn č. 100 je kvalitně a podrobně zpracován, někdy je právem nazýván „kuchařkou“ kriminalisticko-technické činnosti.

Ohledání místa činu je, jak jsem již uváděl, vyloženo také v nauce o kriminalistice, popisující tento úkon jako jeden ze základních kriminalisticko-taktických a technických postupů sloužících ke zjišťování, zajišťování a sběru stop nacházejících se na (předpokládaném) místě trestného činu. Stopy jsou pak odesílány k vyhodnocení na specializované policejní pracoviště, popřípadě se k jejich vyhodnocení přibere znalec.

Ohledání je oprávněn provést, popřípadě se ohledání účastnit může kterýkoli příslušný orgán činný v trestním řízení, tedy policista, státní zástupce a přichází v úvahu i soudce. Z praxe však vím, že účast státních zástupců a soudců je spíše výjimečná. Pouze u zvlášť závažných násilných deliktů je někdy možné setkat se se státním zástupcem na místě činu, ale i tak je velmi nepravděpodobné že si věc převezme a sám provede ohledání.

V souvislosti s právní úpravou ohledání je třeba zmínit i ustanovení § 112 trestního řádu kde jsou vymezeny věcné a listinné důkazy. Dále ustanovení § 158 odst. 3 písmeno d) trestního řádu, vyjadřuje oprávnění policejního orgánu k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, mimo jiné provádět ohledání věci a místa činu. Ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu je pak legální definicí neodkladného a neopakovatelného úkonu, kterým ohledání bezpochyby je. Samozřejmostí je, že ohledání musí být prováděno dle zákona a v zákonných mezích, aby ohledáním zjištěné informace a zajištěné stopy mohly být procesně využity v přípravném trestním řízení a následně při dokazování před soudem.

3.7.2 Zajišťování důkazních prostředků v soukromí osob

Ustanovení § 113 trestního řádu se tedy využije, pokud je zde důvodné podezření, že došlo na konkrétním místě ke spáchání trestného činu. Takové místo činu je pak buď veřejně přístupné anebo pokud je v soukromí, tak je na toto místo orgán činný v trestním řízení vpuštěn oprávněnou osobou. Co však za situace, kdy oprávněná osoba nedá souhlas, respektive vysloví nesouhlas s provedením ohledání dle ustanovení § 113 trestního řádu? Při řešení tohoto problému je třeba použít logického a systematického výkladu dotčených ustanovení trestního řádu. Ze systematiky trestního řádu vyplývá, že ohledání je zařazeno do hlavy páté jako jeden z důkazních prostředků. Z tohoto pohledu pak jde o úkon, kterým se dá dokazovat zejména to, že se skutek stal. Význam dokazování spočívá právě v tom, že je to jediný možný zákonný způsob, jak si orgány činné v trestním řízení mohou a musí obstarat skutkový podklad pro své rozhodnutí. Platí zde negativní vymezení pro získávání důkazů, a to že důkazní prostředky nelze získat nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení. Nezákonné donucení může mít jakoukoli podobu, přičemž musí být takové intenzity, aby vedlo k získání důkazu proti vůli jiné osoby, vůči níž donucení směřuje¹²⁶. Takový důkaz by pak byl absolutně neúčinný.

Problém spočívá v tom, zda stávající právní úprava uvedená v ustanovení § 113 trestního řádu, popřípadě ve spojení s jinými ustanoveními trestního řádu (či jiného právního předpisu), dovoluje orgánu činnému v trestním řízení provést ohledání místa činu nacházejícího se v soukromí, bez souhlasu oprávněné osoby, popřípadě v jakém rozsahu, a to v souladu s obecnými principy stanovujícími meze přípustnosti zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních lidských práv a svobod.

¹²⁶ Šámal, P., a kol., Trestní řád I, komentář, Praha: C.H.Beck, 7. vyd., 2013, s. 724.

3.7.3 Ústavní limity pro zásah do soukromí

Základní meze pro zásah tohoto charakteru stanoví především čl. 2 odst. 3 Ústavy (srov.: „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon“) a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), shodně stanoví, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Krom toho je nutno dbát i mezí vyplývajících z ústavně zajištěné nedotknutelnosti vlastnictví (čl. 11 odst. 3 Listiny), ústavně garantované nedotknutelnosti soukromí (čl. 7 odst. 1 a čl. 10 Listiny), zejména však ústavně chráněného práva na nedotknutelnost obydlí (čl. 12 Listiny).

Trestní řád obsahuje řadu ustanovení upravujících postupy orgánů činných v trestním řízení, která tato ústavně zaručená základní práva a svobody prolamují. Neobsahuje však žádný institut, který by výslovně nebo alespoň obsahově dopadal na všechny (a to i jednotlivé, dílčí) úkony prováděné v rámci ohledání místa činu.

3.7.4 Možnosti dané trestním řádem

Není pochyb, že zásah do ústavně garantovaného práva na ochranu soukromí, zejména pak obydlí, lze, v rámci trestního řízení, připustit jen za předpokladu, že to zákon výslovně dovoluje a realizovat jej lze jen způsoby, které trestní řád taxativně stanoví. Postupy směřující ve výsledku k obdobnému cíli, avšak jejichž úprava stojí mimo úpravu ohledání místa činu, jsou zejména dva významné procesní úkony, a to domovní prohlídka (ustanovení § 82 odst. 1, a navazující, trestního řádu), prohlídka jiných prostor a pozemků (ustanovení § 82 odst. 2, § 83a trestního řádu) a dále je tu úkon majícího povahu bezprostředního zákroku, tj. vstupu do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek (ustanovení § 83c trestního řádu). Pro všechny tři tyto úkony je společná jednak zákonem uložená povinnost osoby, vůči níž úkon směřuje, tyto úkony strpět (ustanovení § 85a trestního

řádu), jednak ale současně i omezení zakazující orgánům činným v trestním řízení využít těchto úkonů k jinému účelu, než k němuž jsou výslovně určeny. Ten u domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor vyplývá ze striktně vymezeného účelu tohoto úkonu. V případě vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek je účel, krom povahy samotného úkonu jako bezprostředního zákroku, ještě i explicitně zákonem vyjádřen v ustanovení § 83c odst. 3 trestního řádu. Úspěšné provádění důkazů, resp. zajišťování důkazních prostředků pomocí taxativně vymezených zvláštních postupů zabezpečuje společné ustanovení § 85c trestního řádu. Ve výčtu tam uvedených postupů však ohledání místa činu uvedeno není¹²⁷! Nepomůže tu ani argumentace oprávněním vyplývajícím z ustanovení § 158 odst. 3 písmene d) trestního řádu, které umožňuje ve fázi tzv. prověřování provádět ohledání věci a místa činu. V odstavci 3 zmíněného ustanovení jsou pouze demonstrativně vypočítávány úkony, které lze v této fázi trestního řízení činit, aniž by ovšem jakkoli blíže vymezovalo jeho obsah či pravidla postupu. Nepomůže ani odkaz na neodkladnost či neopakovatelnost tohoto úkonu ve smyslu definice uvedené v ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu, která má v této fázi trestního řízení význam pouze jako zdůraznění skutečnosti, že tomuto úkonu nemusí předcházet formální vyhotovení záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení, ale že jím samotným se zahajuje trestní řízení.

3.7.5 Oprávnění policie

Tento problém nelze vyřešit ani před zahájením trestního řízení aplikací ustanovení zákona o Policii č. 273/2008 Sb., kde v ustanovení § 40 je uvedeno oprávnění policisty vstoupit do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek. Toto ustanovení taxativně stanoví podmínky, za nichž je policista oprávněn otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor. Pro účely vyřešení výše popisovaného právního

¹²⁷ Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. *Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství*, Brno, 2008.

problému by byl však vhodný jen důvod ke vstupu uvedený v odstavci 2, písmeno a) zmíněného ustanovení, v případě důvodného podezření, že se na místě nachází zemřelý. Tehdy je policista oprávněn vstoupit bez souhlasu uživatele do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést tam potřebné úkony nebo jiná opatření.

Ze systematického zařazení i ze znění této úpravy nelze dovodit oprávnění policie ke vstupu do obydlí proti vůli oprávněné osoby (majitele či uživatele), byť se tam, podle předběžných zjištění, nacházelo místo trestného činu, za účelem provedení jakýchkoli úkonů směřujících k zajištění důkazů pro trestní řízení (ve smyslu zabezpečení místa a následného sbírání, snímání, odnímání, vzetí do úschovy atd.). Takové oprávnění orgánu činného v trestním řízení nelze dovodit ani z obecně formulovaného ustanovení § 113 trestního řádu, je-li chápáno izolovaně.

3.7.6 Vymezení problému ohledání v soukromí

Základní problém tedy tkví v nedostatečné zákonné úpravě vymezení pravidel ohledání, za nichž lze tento úkon provést i proti vůli oprávněných osob, má-li být zasahováno do jejich ústavně garantovaného práva na ochranu soukromí. Neznamená to však, že by zde orgány činné v trestním řízení byly zbaveny všech prostředků, jimiž má být zajištěno splnění účelu trestního řízení. Využití těchto prostředků je však striktně omezeno jen na nezbytnou míru zásahu do nedotknutelnosti zmíněných ústavně zaručených práv, v míře nezbytné pro zajištění sledovaného účelu. Výše uvedenou „mezeru“ v zákonné úpravě bohužel nevyplňuje ani judikatura. Ústavní soud ve svém Usnesení (III ÚS 376/14 ze dne 05. 06. 2014) konstatuje, že je třeba posoudit, zda provedené ohledání místa činu dle ustanovení § 113 TR není simulovaným úkonem, kterým by ve skutečnosti byla zastírána domovní prohlídka, a zda tedy nedošlo k obcházení přísnější právní úpravy domovní prohlídky. Dále uvádí, že hranice mezi oběma úkony,

jsou-li prováděny v bytě, je dosti nezřetelná. Rozlišení obou uvedených úkonů je nutno posuzovat vždy ad hoc, zejména podle cíle a účelu, jehož má být úkonem dosaženo a podle povahy operací, jež orgány činné v trestním řízení v bytě realizují.

3.7.7 Řešení - vstup do obydlí

Ustanovením, pomocí něhož lze v nezbytném rozsahu překlenout dosavadní "mezeru" v zákoně týkající se ohledání, je ustanovení § 83c trestního řádu. Vstup do obydlí má sice povahu bezprostředního zákroku, nikoli jako úkonu směřujícího ke zjištění, zajištění a sběru stop zanechaných na místě trestného činu, nicméně toto ustanovení trestního řádu výslovně dovoluje policejnímu orgánu vstoupit do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek i tehdy, jestliže věc nesnese odkladu, nelze opatřit z důvodů neodkladnosti příkaz k domovní prohlídce a vstup tam je nezbytný mj. též pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, s omezením na zabránění hrozícímu nebezpečí (po vstupu na místa shora uvedená nesmějí být provedeny žádné jiné úkony než takové, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí nebo k předvedení osoby). Z jeho dikce tedy plyne, ovšem bez přímého odkazu na úkony prováděné při ohledání místa činu, že jeho smyslem je umožnit takový postup orgánů činných v trestním řízení, jímž se zabezpečuje splnění účelu trestního řízení v tom nejzákladnějším rozsahu, ustanovení přitom obsahuje odkaz na charakter i intenzitu veřejného zájmu jako jeden z důvodů (podmínku), pro který je tento zásah přípustný, a současně jej limituje provedením výlučně jen těch opatření, která jsou ke splnění zde vyjádřeného účelu nezbytná. Splňuje tak v obecné rovině požadavky na ústavně konformní zásahy orgánů veřejné moci do základních práv a svobod z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti a pořádku¹²⁸. Proto jej lze dle názoru Nejvyššího

¹²⁸ Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. *Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství*, Brno, 2008.

státního zastupitelství aplikovat i na postupy používané v rámci ohledání místa činu, resp. na některé z těchto postupů, nelze-li podle jiného ustanovení trestního řádu pro neodkladnost provést celý úkon ohledání, neboť dovoluje provést alespoň bezprostřední a nezbytná opatření směřující k zajištění jeho základních funkcí, čímž ovšem současně naplňuje i jeho základní účel, je-li chápán jako zajištění stop trestného činu. K němu bezpochyby primárně patří zabezpečení jejich neporušitelnosti ve stavu, v němž byly po činu zanechány, a to až do okamžiku, než je bude možno standardními procesními postupy v trestním řízení sejmout, analyzovat a případně též v důkazním řízení využít. Případná námitka že tato argumentace by mohla být považována za rozšiřování taxativního výčtu možností, kdy lze do základního práva na nedotknutelnost obydlí zasáhnout (tedy nepřipustná analogie) je bezpředmětná, neboť zde se jistě jedná o logický extenzivní výklad ustanovení § 83c trestního řádu.

Pro výše uvedený účel je nutno meze využití ustanovení § 83c trestního řádu přesně dodržet. V souvislosti s těmito „zabezpečovacími“ úkony lze sbírat důkazy či důkazní prostředky jen potud, pokud je na jedné straně jejich fyzické zabezpečení skutečně z hlediska uvedeného základního účelu nezbytné, a pokud postup přitom zvolený nevybočuje excesivně z účelu tohoto „zabezpečovacího“ opatření. Jinak řečeno, konkrétní podoba postupu směřujícího k zajištění účelu ohledání místa činu v případě, že osoba, do jejíhož soukromí má být přitom zasahováno, odmítne takové úkony strpět a je nutno proto využít podpůrně opatření, které ustanovení § 83c trestního řádu nabízí, je limitována nezbytností těchto opatření, účelem (zabezpečit místo, popřípadě určitou konkrétní stopu před aktuálně hrozícím zničením a tedy její nenahraditelnou ztrátou) i časem (dokud nebezpečí trvá). Pozitivní vymezení těchto postupů bude velmi obtížné, ne-li zcela nemožné. Nicméně ve smyslu negativního vymezení lze vcelku bez pochyb tyto meze určit – těmito postupy nelze obcházet ustanovení o domovní prohlídce (ustanovení § 82 odst. 1 a § 83 trestního řádu), popř. o prohlídce jiných prostor a pozemků (ustanovení § 82 odst. 2 a § 83a trestního řádu). Proto při

nedostatku výslovné právní úpravy, kdy ustanovení § 113 trestního řádu nejenže neobsahuje žádné zákonné zmocnění orgánů činných v trestním řízení k prolomení ústavního práva na ochranu soukromí (zejména obydlí), ale nedefinuje ani všechny úkony, které se na místě činu zcela běžně v rámci ohledání provádějí, je to právě ustanovení § 83c trestního řádu, jež přináší orgánům činným v trestním řízení legitimní a legální prostředek, jak zajistit (byť jen za jeho subsidiárního použití) splnění účelu trestního řízení a umožňuje tak naplnit za dané situace základní smysl institutu ohledání místa činu postupy vyváženě zasahujícími do soukromí občanů.

3.7.8 Rozlišení míst spáchání TČ podle míry zásahu do soukromí

Z hlediska zákonného provedení ohledání místa činu a následné využitelnosti zajištěných důkazů lze v zásadě rozlišit tři situace:

- 1) Místo činu se nachází na veřejném či veřejnosti přístupném místě,
- 2) Místo činu se nachází v soukromí fyzické osoby, kdy tato neprojevila nesouhlas,
- 3) Místo činu se nachází v soukromí fyzické osoby, která projevila nesouhlas nebo se jedná o osobu podezřelou ze spáchání daného TČ.

Veřejné či veřejnosti přístupné místo

Do první kategorie tedy patří případy, kdy souhlas s provedením ohledání místa činu není třeba. Může to být například hotelová chodba, volné prostranství v lese, přístaviště lodí, letiště, atd. Zde není žádné nebezpečí, že by ohledáním bylo prolomeno nějaké ústavně zaručené právo či svoboda a tím byl znehodnocen případný důkazní prostředek. Legální provedení ohledání zajišťuje zejména ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, kde je stanovena povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat z úřední povinnosti tak, že mohou zasahovat jen

v odůvodněných případech, na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. Ve smyslu ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu tyto orgány postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran, aby byl zjištěn skutkový stav věci. Tyto povinnosti je třeba uvést v kontextu s povinnostmi občanů, uvedenými v ustanovení § 1 odst. 2 trestního řádu, kdy pomáhat k dosažení účelu trestního řízení je právem a podle ustanovení tohoto zákona i povinností občanů.

Místo činu je v soukromí a postačí předpokládaný souhlas

V druhé kategorii jsou situace, kdy se sice místo činu nachází v soukromí, ale přímo vyslovený souhlas není vyžadován a postačí předpokládaný souhlas. Může jít například o případy, kdy oznamovatel ohlásí krádež vloupáním do svého bytu, je na místě a přítomen všem úkonům včetně ohledání bytu. Nebo když poškozená tvrdí, že byla znásilněna podezřelým X.Y. v bytě svědka A.B., který policisty do bytu vpustí a je přítomen ohledání. Zde není ze strany orgánů činných v trestním řízení narušena nedotknutelnost obydlí ani soukromí, není zasahováno do práv oprávněné osoby a podle mého názoru zde vyžadování souhlasu k ohledání není třeba. Je zde totiž oprávněný předpoklad, že s úkonem osoba souhlasí. Zde si také vystačíme argumentací pomocí základních zásad trestního řízení vyjádřených v předchozím odstavci. Orgán činný v trestním řízení provede ohledání jako úkon, kterému je každá z osob zúčastněných na úkonu trestního řízení povinna vyhovět, přičemž se vychází z právní fikce, že pokud dotčená osoba nevyjádří negativní stanovisko, tak platí její souhlas s úkonem.

Na tomto místě považuji za nutné zmínit Usnesení Nejvyššího soudu Sp. zn. 11 Tdo 161/2014-31 ze dne 26.02.2014. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí označil důkazy zjištěné ohledáním místa činu za absolutně neúčinné, neboť ohledání místa činu bylo postiženo neodstranitelnou procesní vadou spočívající v nezákonném provedení tohoto úkonu. Podle zjištění prvoinstančního soudu ohledání podle ustanovení § 113 trestního řádu proběhlo v přítomnosti majitelky, která policisty do objektu vpustila. Nejvyšší soud se s touto úvahou

prvoinstančního soudu neztotožnil. Nejvyšší soud považuje zmíněný úkon za prohlídku jiných prostor a pozemků (ne tedy za ohledání místa činu) a v daném případě tedy dle NS chybí zákonné zmocnění k tomuto procesnímu úkonu v podobě soudního příkazu, dodatečného souhlasu orgánu oprávněného k vydání příkazu, nebo písemného souhlasu uživatele jiných prostor a pozemků předpokládané ustanovení § 83a trestního řádu. Přitom dle Nejvyššího soudu nelze považovat za postačující pro zákonnost daného úkonu pouhý předpoklad konkludentního souhlasu majitele nemovitosti.

Já si dovoluji s tímto rozhodnutím polemizovat. Podle mého názoru Nejvyšší soud nesprávně rozpoznal účel úkonu, podle kterého je třeba povahu úkonu rozlišovat. Domnívám se, že ve věci se jednalo skutečně o ohledání místa činu dle ustanovení § 113 trestního řádu a u takového úkonu předpoklad konkludentního souhlasu pro zákonnost úkonu stačí. Účelem úkonu bylo přímým pozorováním objasnit skutečnosti důležité pro trestním řízení, jak vyžaduje legální definice dle ustanovení § 113 trestního řádu. V rámci toho pak byly zajištěny stopy (později důkazní prostředky). Navíc je majitelka v rozhodnutí označena jako svědkyně K.K. a jako taková se k úkonu v prvoinstančním řízení jistě vyjádřila. V jakém vztahu je svědkyně K.K. k obviněným nebylo zjištěno. Provedení úkonu dle ustanovení § 113 trestního řádu považuji v popsaném případě za dostačující s tím, že řešit situaci prohlídkou nebytových prostor dle ustanovení § 83a trestního řádu by bylo nutné až v případě projevení nesouhlasu majitelky objektu s plánovaným úkonem anebo pokud by majitelka byla podezřelá ze spáchání předmětného trestného činu a účelem prováděného úkonu by bylo zajistit důkazy proti ní.

Argumentaci Nejvyššího soudu sice považuji za nešťastnou, ale i tak má svůj přínos. Upozorňuje totiž na potřebu mít ve spisovém materiálu písemně doložen souhlas oprávněné osoby s ohledáním. Osobně to nepovažuji v případech spadajících do této kategorie za nutné, ale na druhou stranu proč nebýt opatrný.

Základním předpokladem této úvahy je fakt, že ohledání místa činu probíhá v soukromí osoby, jež je rozdílná od osoby, proti které se řízení vede a ani zde není podezření, že by takovou osobou mohla být. Je to tedy poškozený, oznamovatel, svědek, a td. Účelem takového úkonu je zadokumentovat situaci na místě činu, zjistit a zajistit důkazní prostředky proti neznámé či cizí osobě, tedy účel trestního řízení, a je tak povinností občanů (ustanovení § 1 odst. 2 trestního řádu) k dosažení tohoto účelu pomáhat. Z tohoto důvodu se také domnívám, že důkazní prostředky zajištěné při takovém úkonu, nemohou být z důvodu nezadokumentovaného předchozího souhlasu osoby považovány za absolutně neúčinné, na rozdíl od situace popsané v následující kategorii.

Kdy je nutná domovní prohlídka

Pokud by však oprávněná osoba ať už z jakéhokoli důvodu před provedením ohledání jasně vyslovila svůj nesouhlas, pak je orgán činný v trestním řízení oprávněn provést jej pouze tehdy, pokud má k dispozici rozhodnutí soudu o nařízení domovní prohlídky (ustanovení § 83 trestního řádu) či prohlídky jiných prostor či pozemků (ustanovení § 83a trestního řádu).

Dále do třetí kategorie pak patří i situace, kdy místo spáchání činu je v soukromí osoby, proti které se řízení vede, nebo zde panuje podezření, že mohla tento trestný čin spáchat. Například když se policisté dozvědí, že v bytě dochází k násilí, při využití svého zákonného oprávnění vniknou do bytu, naleznou ubodanou ženu, u které je muž s oblečením od krve a opodál leží nůž. Dále je zjištěno, že oba jsou manželé a byt je ve společném vlastnictví manželů. V takovém případě dle mého názoru není možné provést kompletní ohledání místa činu pouze na základě ustanovení § 113 TR i kdyby muž k ohledání dal souhlas, ale pouze ohledání těla.

Pokud to tedy zobecním, tak za situace, kdy policejní orgán má k dispozici důkazy zakládající důvodné podezření nasvědčující existenci bezprostředního nebezpečí zničení nebo znehodnocení stop nebo jiných důkazů, které se na místě

činu nacházejí, je oprávněn vstoupit do obydlí i proti vůli jeho vlastníka nebo uživatele a setrvat tam, pokud toto nebezpečí není odvráceno, a učinit všechna nezbytná opatření k tomu, aby aktuálně hrozící nebezpečí zničení těchto stop bylo odvráceno. Toto oprávnění plyne z ustanovení § 83c trestního řádu. Není však oprávněn činit žádné jiné úkony směřující k vyhledání dalších důkazů, ani zadokumentování důkazů již zjevně existujících, ledaže by hrozilo přímé, reálné a bez pochyb seznatelné nebezpečí, že bez jejich bezprostředního fyzického zabezpečení by došlo k jejich zničení, a tím i ke zmaření účelu trestního řízení. A i u takto v „nouzi“ zajištěných důkazních prostředků by se jejich účinnost v dalším řízení posuzovala podle udělení či neudělení příkazu k domovní prohlídce či prohlídce jiných prostor či pozemků.

K provedení ohledání místa činu v takové situaci je tedy orgán činný v trestním řízení oprávněn provést pouze tehdy, pokud má k dispozici rozhodnutí soudu o nařízení domovní prohlídky (ustanovení § 83 trestního řádu) či prohlídky jiných prostor či pozemků (ustanovení § 83a trestního řádu). Bez splnění těchto podmínek by bylo nutno každý úkon provedený nad rámec zákonných zmocnění vyplývajících z ustanovení § 83c trestního řádu v tom duchu, tak jak byla výše vyložena, považovat za nezákonný s důsledkem znamenajícím nepoužitelnost (absolutní neúčinnost) takto získaných důkazů v dalším průběhu trestního řízení.

Nezákonnost úkonu spatřuji nejen v narušení nedotknutelnosti obydlí a soukromí. Provedením ohledání v těchto případech, ať už s předpokládaným či vysloveným souhlasem nebo dokonce vysloveným nesouhlasem, by došlo dle mého názoru i k nezákonnému nucení k sebeobviňování, a tím k porušení práva osoby na spravedlivý proces. Jednalo by se totiž o simulovaný úkon, jímž by se obcházela přísnější právní úprava pro domovní prohlídku¹²⁹. Účelem takového úkonu, by zcela nepochybně bylo nalézt důkazy proti oprávněné osobě. Taková osoba si pak těžko může představit důsledky případného souhlasu s ohledáním, zvláště pokud půjde například o násilný čin v rodině.

¹²⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 376/14 ze dne 05. 06. 2014.

Jak už jsem výše uvedl, je právě účel úkonu rozhodující pro posouzení zda se v dané věci jedná o ohledání či domovní prohlídku. Úkon by pak měl dle svého účelu zajistit parametry domovní prohlídky (ustanovení § 83 trestního řádu) a u domovní prohlídky trestní řád vůbec nepočítá s možností, že by k ní oprávněná osoba dala souhlas, i kdyby byl písemný a předem daný. Tento souhlas by byl možný jen u prohlídky jiných prostor.

Ve spojitosti s právem nebýt nucen obviňovat sebe samého zde budu citovat Evropský soud pro lidská práva¹³⁰, který zmiňuje dvě další jednotlivá práva, která v širším smyslu tvoří podstatu práva na spravedlivý proces. A to právo nebýt nucen k doznání (právo mlčet) a právo nebýt nucen přispět k vlastnímu obvinění jiným způsobem než výpovědí (objektivními či věcnými důkazy). Současně dodává, že právo neusvědčovat sám sebe je primárně spojeno s respektováním vůle obviněné osoby nevypovídat. V souladu s běžnou praxí v právních řádech smluvních stran Úmluvy a taktéž v jiných zemích se právo nevypovídat v trestním řízení nevztahuje na použití těch důkazů, jež jsou sice získány od obviněného s pomocí donucení, ale jež existují nezávisle na jeho vůli, což je mimo jiné případ dokumentů získaných na základě domovní prohlídky, dechových zkoušek, vzorků krve, moči, vlasů či nahrávky hlasu a lidské tkáně pro účely testů DNA. Jinými slovy, od obviněného lze požadovat, aby strpěl odnětí například písemností a aby strpěl odebrání uvedených vzorků, třeba i za pomoci donucení, a to navzdory skutečnosti, že ho tyto důkazy usvědčují. Není přípustné požadovat toliko aktivní přispění obviněného při opatrování těchto důkazů.

¹³⁰ Rozsudek ESLP ve věci Saunders proti Velké Británii ze dne 17. 12. 1996, Rozsudek ESLP ve věci Heaney a McGuinness proti Irsku ze dne 21. 12. 2000, Rozsudek ESLP ve věci J. B. proti Švýcarsku ze dne 3. 5. 2001.

3.7.9 (Ne) Možnost aplikace ust. § 85c TR

Pro úplné vyčerpání daného tématu je třeba na problematiku pohlédnout optikou ustanovení § 85c trestního řádu a to za účelem zjištění, zda by ohledání místa činu v bytě nešlo v případech neudělení souhlasu s tímto úkonem provést v režimu tohoto ustanovení.

Ustanovení má název „Provádění důkazu v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku“:

Ustanovení § 83, 83a, 84, 85, 85a a 85b trestního řádu se užije i tehdy, jestliže na místech v těchto ustanoveních uvedených je třeba provést rekonstrukci, rekognici, prověrku na místě nebo vyšetřovací pokus, z povahy takového úkonu vyplývá, že jej nelze provést jinde a ten, u koho se má takový úkon vykonat, k němu nedal souhlas.

Zde tedy zákon ukládá povinnost provést požadovaný úkon v režimu domovní prohlídky, pokud jej nelze provést jinde a oprávněná osoba nedá souhlas. To znamená, že postupovat proti vůli osoby, u níž se má úkon provést, lze jen za podmínky, že jej nelze provést jinde. Za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu mohou být uvedené úkony provedeny i před zahájením trestního stíhání¹³¹. V tomto ustanovení tedy zákon umožňuje proti vůli oprávněné osoby v jejím soukromí provádět úkony trestního řízení odlišné od domovní prohlídky. Sice v režimu domovní prohlídky ale za jiným účelem. Ohledání místa činu zde uvedeno není.

Otázka tedy zní, proč zde není uvedeno i ohledání místa činu a zda by zde mohlo „de lege ferenda“ být zahrnuto. Z jazykového výkladu ustanovení § 85c trestního řádu plyne, že toto ustanovení umožňuje za určitých podmínek provedení vyjmenovaných úkonů. Tyto úkony mají společný účel a to dokazování. Zpravidla k nim dochází až po zahájení trestního stíhání. Kdežto ohledání ve

¹³¹ Šámal, P., a kol., Trestní řád I, komentář, Praha: C.H.Beck, 7. vyd., 2013, s. 1163-1166.

smyslu ust. § 113 trestního řádu slouží primárně k zadokumentování situace na místě činu a zajištění stop a velmi často bývá vůbec prvním úkonem trestního řízení. Toto ustanovení bylo do trestního řádu zavedeno zákonem č. 292/1993 Sb., tehdy jako ustanovení § 85b. V důvodové zprávě k tomuto zákonu je k bodu 83 (§ 85b) uvedeno následující:

V některých případech je třeba provést důkaz v bytě, obydlí, jiných prostorách nebo na cizím pozemku (rekonstrukce, rekognice, případně i vyšetřovací pokus). Provedení důkazu často vyžaduje úpravu prostředí, takže nelze tvrdit, že povaha tohoto úkonu je stejná s případy pouhého vstupu orgánů činných v trestním řízení na tato místa, ale naopak se blíží prohlídce. Proto se pro provedení těchto úkonů stanoví stejné podmínky, jaké platí pro nařízení domovní prohlídky, prohlídky jiných prostor a pozemku. Ustanovení o nařízení prohlídky se užije jen tehdy, jestliže dotčená osoba s provedením úkonu nesouhlasí.

Z toho je jasně patrný úmysl zákonodárce předmětným ustanovením umožnit provedení důkazu v bytě, obydlí, jiných prostorách nebo na cizím pozemku, což je činnost značně odlišná svým účelem od dokumentace místa činu a zajišťování stop.

Z výše uvedeného je tedy patrné, proč ohledání místa činu nelze provést v režimu ustanovení § 85c trestního řádu. Zákonodárce na něj při tvorbě tohoto ustanovení „nezapomněl“, ale zkrátka sem nepatří a ani patřit nemůže. Výkladem tohoto ustanovení je tedy třeba dospět k závěru, že taxativním výčtem tam uvedených důkazních prostředků vymezuje zákonodárce jasně meze průlomů do ústavně zaručeného práva na ochranu soukromí, jež nelze rozšiřovat s pomocí analogie.

3.8 Domovní prohlídka v rámci právní pomoci cizímu státu

Žádost o právní pomoc provedením domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor a pozemků je zvláštním druhem žádosti státního zástupce v přípravném řízení, která kromě shora uvedených obsahových a formálních náležitostí má svá

specifika. Ta vyplývají kromě případné mezinárodní smlouvy také z právního řádu dožadovaného státu. Věci, příp. osoby, které mají být takto nalezeny, je třeba co nejpodrobněji specifikovat a uvést i to, v čem spočívá jejich důležitost pro trestní řízení vedené v ČR. Tato skutečnost, jako např. vztah pachatele k věci, která mohla být nástrojem spáchání jeho činu, či byla k tomu určena, nebo naopak trestným činem získána, vyplývá z výsledku vyšetřování vedeného v ČR a nemusela by být bez specifického uvedení v žádosti o právní pomoc cizozemskému orgánu na první pohled patrná. Pokud jde o prostor, který má být k žádosti státního zástupce v cizím státu prohledán, je bezpodmínečně nutné jej co nejpřesněji označit, tj. uvést prakticky stejné znaky, jaké definují v ČR byt a jeho příslušenství, dům a k němu přilehlé prostory, pozemky, budovy se specifickým určením, jako jsou skladiště, laboratoře, dílny, továrny apod. To nebude někdy snadné právě vzhledem k tomu, že se objekt nachází v cizím státu, proto je vhodné doporučit, aby policejní orgán využil možnosti mezinárodní policejní spolupráce a navázal kontakty s příslušným orgánem policie cizího státu, který napomůže upřesnění v naznačeném smyslu.¹³² Samozřejmě důležité bude také zjišťování osoby vlastníka objektu, uživatelů, osob, které se tam legálně nebo i nelegálně zdržují apod., přičemž je nutné, aby tímto postupem nebyl předem zmařen účel prohlídky konkrétních prostor. Státní zástupce také vede v patrnosti, že pro prohledání objektů, jejichž vlastníkem není obviněný, může právo cizího státu stanovit přísnější podmínky než pro prohledání objektů, jehož je vlastníkem právě obviněný nebo podezřelý.¹³³

Provedení prohlídky prostor, které nejsou veřejně přístupné, je možno obecně zařadit mezi tzv. donucovací úkony. Pro ně může buď mezinárodní smlouva, nebo výhrada prohlášená konkrétním státem obvykle s ohledem na jeho vnitrostátní právo stanovit podmínku oboustranné trestnosti, byť i jinak její splnění pro poskytnutí právní pomoci dožádaný stát nepožaduje. V každém

¹³² ust. § 8 odst. 6 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹³³ Novotná, J., Právní pomoc v cizím státu v přípravném řízení trestním, Praha: C.H.Beck, 3. vydání, 2015, s. 136 – 137.

případě je třeba státnímu zástupci doporučit prověření té skutečnosti, zda ve vztahu ke konkrétnímu státu je splnění uvedené podmínky nutné. I pokud bude zjištěno, že podmínka oboustranné trestnosti nebude pro dotčený cizí stát relevantní, je vhodné věnovat v žádosti pozornost pečlivému vymezení skutkových okolností konkrétního jednání, které je předmětem trestního řízení, jakož i uvedené právní kvalifikace, včetně skutkové podstaty stíhaného trestného činu podle trestního zákoníku. Lze totiž očekávat, že za účelem poskytnutí právní pomoci formou zmíněných prohlídek bude třeba v cizím státu vydat soudní rozhodnutí o jejich nařízení. Právní řád některých států může požadovat, aby jako předpoklad provedení prohlídek na svém území jeho orgány obdržely od státu požadující takovou právní pomoc rozhodnutí jeho justičního orgánu (typicky soudu) o nařízení domovní a jiné prohlídky na svém území. Pokud tomu tak je, tyto státy učinily výhrady k mezinárodní smlouvě, již jsou smluvní stranou. Proto i v této souvislosti státní zástupce přezkoumá ve vztahu ke konkrétnímu státu případnou výhradu vedoucí k potřebě vydání rozhodnutí o nařízení prohlídky v ČR za účelem vyžádání právní pomoci v druhém státu. Problém ovšem může nastat tam, kde stát takovou výhradu ke smlouvě neučinil, a přesto takové rozhodnutí soudu ČR bude s ohledem na svůj právní řád požadovat (typicky Maďarsko). Vhodné tedy je, aby státní zástupce jednak požádal o takovou informaci mezinárodní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, nebo ověřil takovou potřebu použitím databáze evropské justiční spolupráce (EJS) či spoluprací s kontaktními osobami evropské justiční spolupráce působícími na Nejvyšším státním zastupitelství. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (ZMJS) umožňuje zmíněnou situaci řešit, protože podle ustanovení § 45 tohoto zákona, příslušný orgán činný v trestním řízení může vydat rozhodnutí o úkonech uvedených v § 47 trestního řádu a hlavě čtvrté, oddílech čtvrtém až sedmém trestního řádu, i v případě, že úkon má být proveden mimo území ČR, a pokud jeho provedení nelze dosáhnout bez tohoto rozhodnutí. Státní zástupce tedy před odesláním žádosti o právní pomoc postupuje podle § 83 a 83a trestního řádu s odkazem na § 45 ZMJS a takto opatřené rozhodnutí

příslušného soudu (ustanovení § 26 trestního řádu) připojí ke své žádosti (§ 41 odst. 2 ZMJS). Obdrželi-li takový požadavek od cizozemského orgánu v reakci na žádost již zaslou, postupuje stejně a po vydání zmíněného příkazu jej zašle cizozemskému orgánu dodatečně (ustanovení § 41 odst. 3 ZMJS).

Součástí žádosti o právní pomoc provedením prohlídky by měl být též požadavek, aby cizozemský orgán – pro plnou procesní použitelnost takto získaného důkazu v trestním řízení v ČR – alespoň přiměřeně dbal postupu, jaký je vymezen pro provádění prohlídek ustanoveními trestního řádu, a to zejména v ustanovení § 84 (předchozí výslech osoby, u níž má být prohlídka vykonána) a ustanovení § 85 (zejména pořízení protokolu o provedené prohlídce). Takový požadavek vznesl státní zástupce dle ust. § 42 odst. 1 ZMJS. Pokud státní zástupce připojuje k žádosti o právní pomoc shora uvedené rozhodnutí, tj. příkaz k domovní prohlídce podle ustanovení § 83 odst. 1 trestního řádu, resp. k prohlídce jiných prostor a pozemků podle ustanovení § 83a odst. 1 trestního řádu, bude vhodné uvést pravomoc státního zástupce podat soudu návrh na nařízení prohlídky a označit soudem vydané rozhodnutí jako podklad, resp. podnět pro nařízení prohlídky rozhodnutím příslušného orgánu v cizím státu podle jeho vnitrostátního práva.

Jestliže státní zástupce žádá o právní pomoc provedením zmíněných prohlídek na území cizího státu, měl by zároveň zvážit nezbytnost či vhodnost své přítomnosti, či přítomnosti policejního orgánu u těchto úkonů. Takto mohou být zejména blíže na místě konkretizovány věci důležité pro trestní řízení v ČR, státním zástupcem rozšířena žádost o právní pomoc o další objekty či vysvětlena nezbytnost použití práva ČR, o které za účelem plné použitelnosti takto získaného důkazu státní zástupce požádal apod. Stejně tak jako u jiných úkonů, jichž se státní zástupce či policejní orgán se souhlasem cizozemského orgánu účastní, může na místě kromě rychlosti vyřízení žádosti přispět ke kompletnosti poskytnutí právní pomoci.

V praxi vyžadování právní pomoci provedením domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor a pozemků v cizím státu, a to zejména v návaznosti na stíhání trestné činnosti překračující hranice (typicky nelegálního obchodu s omamnými a psychotropními látkami, obchodování s lidmi, ale i závažné finanční a hospodářské kriminality), je nezbytné zajistit koordinaci provádění takových prohlídek na území cizího státu, na území více států nebo na území ČR a na území druhých států. Přichází-li koordinace v úvahu, státní zástupce tuto skutečnost rovněž ve své žádosti uvede a požádá o respektování svého požadavku. Vhodné je, aby státní zástupce k této koordinaci využil rovněž možností evropské justiční spolupráce (ustanovení § 34 ZMJS) a zejména součinnosti národního člena ČR v Eurojustu. Podle ustanovení § 28 odst. 3 ZMJS státní zástupce požádá národního člena o potřebnou spolupráci, je-li to nutné pro účely koordinace trestních řízení a zajištění vzájemné informovanosti a spolupráce s jinými státy EU. Vhodné také je, aby policejní orgán vstoupil do potřebných kontaktů v rámci mezinárodní policejní spolupráce (ustanovení § 8 odst. 6 ZMJS), příp. aby byly využity možnosti v rámci společného vyšetřovacího týmu (ustanovení § 71 až 74 ZMJS).¹³⁴

4 Návrhy „de lege ferenda“

Jelikož současně platný a účinný trestní řád vznikl počátkem 60. let, byl kvůli potřebám přizpůsobit trestní řízení společenským podmínkám a poměrům i v důsledku nálezů Ústavního soudu mnohokrát novelizován. Tyto novely ovšem narušily celkovou jednotu trestního řádu a mohou vytvářet výkladové problémy. I přes veškerou snahu nynější úprava, především kvůli zdlouhavosti a komplikovanosti trestního řízení, neodpovídá potřebám trestního procesu počátku 21. století, a proto bylo rozhodnuto o vydání nového kodexu trestního práva procesního.

¹³⁴ Novotná, J., Právní pomoc v cizím státu v přípravném řízení trestním, Praha: C.H.Beck, 3. vydání, 2015, s. 137 – 138.

Vláda svým usnesením ze dne 20.08.2008 schválila věcný záměr nového trestního řádu, jenž byl v roce 2010 revidován. Přibližně v polovině roku 2011 se však veškeré práce na jeho přípravě zastavily. K jejich obnovení došlo až v březnu roku 2014, ve kterém zahájila svou činnost Komise pro nový trestní řád, jež v listopadu téhož roku schválila východiska a principy nového trestního řádu. Nový procesní kodex je však stále v nedohlednu.

Podle mého názoru by bylo vhodné, aby náležitosti příkazu k prohlídce, které Ústavní soud považuje za povinné a nezbytné, byly uvedeny přímo v paragrafovém znění nového trestního řádu. Již ze zákona by pak bylo patrné, co takový příkaz má obsahovat. Totéž platí i pro zdůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti prohlídky. Dále by měl být do příslušného ustanovení trestního řádu zařazen požadavek účasti osoby, jež není na věci zúčastněna, také na výkon prohlídky jiných prostor, stejně jako je to u osobní a domovní prohlídky. V důsledku nálezu pléna Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 3/09 se totiž ochrana jiných prostor velmi přiblížila ochraně, jež je poskytována obydlí při domovní prohlídce.

Pro ujasnění pravidel pro ohledání v situacích uvedených na počátku kapitoly 3.7, by bylo vhodné doplnit ustanovení § 82 odst. 1 trestního řádu o text: „anebo je zde třeba provést ohledání (§ 113).“

Celý tento odstavec by pak měl následující znění: *Domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostoře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících (obydlí) je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení anebo je zde třeba provést ohledání (§ 113).*

Podle mého názoru by pak možnost provést ohledání v ostatních výše uvedených situacích zůstala a provedení ohledání v režimu domovní prohlídky by mělo oporu přímo v textu zákona. Nebylo by pak třeba to dovozovat výkladem.

Závěr

Právo na nedotknutelnost obydlí jako jedno ze základních práv a svobod tzv. první generace je zakotveno jak v Listině, tak v dalších mezinárodních lidskoprávních dokumentech. Svou povahou je právo na nedotknutelnost obydlí klasickou svobodou, projevuje se zejména ve své negativní poloze, tj. jeho úkolem je především vymezovat a garantovat určitý autonomní prostor jedince prostý zásahů ze strany třetích subjektů, obzvláště státu. Tato potřeba určité intimní, autonomní sféry každého se však v dnešních podmínkách střetává s potřebami jak všech ostatních jednotlivců, tak samotné společnosti jako celku. Právo na nedotknutelnost obydlí nemůže být a není neomezené. Lze do něj, za podmínek stanovených Listinou, zasáhnout. Jelikož se však pohybujeme v oblasti tak významných hodnot, jako jsou základní lidská práva, každá možnost omezení domovní svobody musí být interpretována přísně restriktivně a každý v praxi realizovaný zásah musí především šetřit podstatu tohoto základního práva. Jako obydlí je vnímáno v podstatě jakékoliv místo, ke kterému má daná osoba určitý těsnější vztah a které jí poskytuje určitou míru soukromí k realizování odpočinku, relaxace či jiných privátních aktivit.

Ačkoli jako nejčastější zásah do nedotknutelnosti obydlí je pravděpodobně vnímána domovní prohlídka v rámci trestního řízení, mnohem více ustanovení omezujících domovní svobodu můžeme nalézt v jiných právních předpisech, především v těch z oblasti správního práva. I omezení nedotknutelnosti obydlí, založené na ústavně konformním zákonném ustanovení, se může svým provedením dostat do rozporu s požadavky Listiny. V současnosti se objevuje stále více situací, které právní úprava nemůže dostatečně reflektovat, ať už z důvodu, že všechny možné situace nelze dopředu předvídat, či že jednoduše není technicky možné legislativně všechny situace zakotvit. Čím dál tím větší roli tak v této oblasti hraje a bude hrát aplikační praxe a především judikatura jak českých, tak mezinárodních soudů. V současnosti je dle mého názoru velmi zajímavým momentem chápání hranice mezi obydlím a obydlím užívaným k

podnikání. Ačkoli jsou tyto dva instituty vnímány odlišně a Listina dokonce pro vstup do těchto prostor stanoví i mírně odlišné podmínky, v realitě se velmi často prolínají a nelze mezi nimi činit jasné oddělení. Stejně tak si pozornost zaslouží stále extenzivnější vnímání pojmu obydlí a jeho prolínání s prostory dříve vnímanými typicky jako nebytovými, jak je vzpomenu již výše.

Pro účely trestního řízení je mnohdy třeba opatřit věci důležité pro trestní řízení jako důkazní prostředky nebo pro výkon některých rozhodnutí. Trestní řád dává možnost osobám, které takové věci mají při sobě, tyto vydat, popřípadě je dovoluje orgánům činným v trestním řízení osobám odejmout. V případě, že je osoby nemají přímo při sobě, ale je zde předpoklad, že se nacházejí v bytě, v jiných prostorách či na pozemku osoby, umožňuje trestní řád za účelem jejich nalezení provést domovní prohlídku, respektive prohlídku jiných prostor a pozemků. Provedení těchto prohlídek tak, aby jejich výsledky bylo možné úspěšně použít před trestním soudem, není nic jednoduchého a vyžaduje to nejen znalost zákonných mantinelů pro jejich provedení, ale také znalost judikatury, která se tímto institutem zabývá.

Jak už jsem uvedl výše, při provádění domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor se střetává zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti s ústavní ochranou základních lidských práv a svobod, zejména práva na soukromí a práva na nedotknutelnost obydlí. Meze těchto práv však nejsou bezbřehé a neposkytují osobám absolutní imunitu vůči zásahům orgánů činných v trestním řízení.

Používání přehnaně širokého výkladu těchto práv a kladení příliš velikých požadavků na tyto instituty by mohlo vést k paralyzování účinného potírání kriminality. Ochrana společnosti před kriminalitou ospravedlňuje požadavek, aby zákonným způsobem a v opodstatněných případech byla uvedena ústavní práva prolomena a v soukromí osob byly zajišťovány osoby a věci důležité pro trestní řízení.

Seznam literatury

Monografie a odborné články:

Císařová, D.: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky v letech 1945–1989. In: Soukup, L.: Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945–1990. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003

Filip, J.: Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod. In: Schelle, K. Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994

Hendrych, D.: a kol.: Právní slovník, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009

Höllander, P.: Zásada proporcionality: Jednosměrná ulice, nebo hermeneutický kruh?: Na příkladech veřejných dober a základních práv kolidujících s právem na soukromí. In: Šimíček, V. Právo na soukromí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011

Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005

Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

Krejčí, Z.: Prohlídka dle trestního řádu ve světle rozhodování Ústavního soudu. Kriminalistika č. 4. Praha: MV ČR, 2009

Lichnovský, O.: Ondrýsek, R. et al. Daňový řád. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010

Mates, P.: Oprávnění hasičů při zásazích. 1. vyd. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2008

Novotná, J.: Právní pomoc v cizím státu v přípravném řízení trestním. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015

- Průcha, P.: Správní právo: obecná část. 8., dopl. a akt. vyd. Brno: Doplněk, 2012
- Repík, B.: Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení, Bulletin advokacie, červenec-září 1982
- Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008
- Šámal, P. a kol.: Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013
- Šámal, P. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013
- Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010
- Vlček, E.: Tradice boje za lidská práva v české historii. In: SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994
- Vangeli, B.: Zákon o Policii České republiky. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009
- Wagnerová, E.: Právo na soukromí: Kde má být svoboda, tam musí být soukromí. In: Šimíček, V. Právo na soukromí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011
- Zeman P.: Odraz trestní politiky po roce 1990 ve vývoji důkazního práva, Trestněprávní revue 3/2008

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy:

Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.).

Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN, Všeobecná deklarace lidských práv.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava ČR).

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. (Listina základních práv a svobod).

Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně

Zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření

Zákon č. 156/1998 Sb., o hnojivech

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti

Zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád

Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009 Sb., o plnění úkolů v trestním řízení

Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996, publ. pod 5.1/1997 Věstníku České advokátní komory, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex), ve znění pozdějších usnesení

Judikatura:

Rozsudek ESLP ve věci Klass a další proti Německu ze dne 6. 9. 1978

Rozsudek ESLP ve věci Niemietz proti Německu ze dne 16. 12. 1992

Rozsudek ESLP ve věci Saunders proti Velké Británii ze dne 17. 12. 1996

Rozsudek ESLP ve věci Heaney a McGuinness proti Irsku ze dne 21. 12. 2000

Rozsudek ESLP ve věci Chapman proti Spojenému království ze dne 18. 1. 2001

Rozsudek ESLP ve věci J. B. proti Švýcarsku ze dne 3. 5. 2001

Rozsudek ESLP Société Colas Est a ostatní proti Francii ze dne 16. 4. 2002

Rozsudek ESLP ve věci Prokopovich proti Rusku ze dne 18. 11. 2004

Rozsudek ESLP ve věci Giacomelli proti Itálii ze dne 2. 11. 2006

Nález ÚS ze dne 09. 10. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96

Nález ÚS ze dne 22. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96

Nález ÚS ze dne 21. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 486/98

Nález ÚS ze dne 13. 3. 2002, sp. zn. I. ÚS 424/2000

Nález ÚS ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. I. ÚS 201/01

Nález ÚS ze dne 1. 11. 2006, sp. zn. II. ÚS 362/06

Nález ÚS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 474/07

Nález ÚS ze dne 28. 8. 2009, sp. zn. II. ÚS 2894/08

Nález pléna ÚS ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl ÚS 3/09

Nález ÚS ze dne 15.03.2011, sp. zn. IV. ÚS 2228/09

Nález ÚS ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 889/10

Nález ÚS ze dne 10.01.2012, sp. zn. I. ÚS 3369/10

Nález pléna ÚS ze dne 07.05.2014, sp. zn. Pl. ÚS 47/13

Usnesení ÚS ze dne 22.05.2001, sp. zn. I. ÚS 768/2000

Usnesení ÚS ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 2/02

Usnesení ÚS ze dne 5. 10. 2004, sp. zn. I. ÚS 174/02

Usnesení ÚS ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. III ÚS 461/06

Usnesení ÚS ze dne 13.12.2007, sp. zn. III. ÚS 1033/07

Usnesení ÚS ze dne 24. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 3988/13

Usnesení ÚS ze dne 05. 06. 2014, sp. zn. III ÚS 376/14

Usnesení ÚS ze dne 30.9.2014, sp. zn. II. ÚS 1833/14

Rozsudek NS ze dne 29. 3. 2000, sp. zn. 5 Tz 32/2000

Usnesení NS ze dne 29.08.2012, sp. zn. 11 Td 42/2012 – 5

Usnesení NS ze dne 26.02.2014, sp. zn. 11 Tdo 161/2014-31

Stanovisko trestního kolegia NS ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. Tpjn 306/2014

Rozsudek NSS ze dne 21. 10. 2010, sp. zn. 9 As 46/2010

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 3
To 850/2002

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 2 Nt
1601/2011

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2012, sp. zn. Nt 615/2011

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 4. 2013, sp. zn. 7 Nt 46/2012

Sdělení Městského soudu v Praze ze dne 9. 7. 2012, sp. zn. Nt 608/2012

Sdělení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 11 Nt 942/2013

Sdělení Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 55 Nt 404/2014

Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. Sbíрка výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, Brno, 2008

Stanovisko VSZ v Praze, odbor trestního řízení, ze dne 21. 9. 2010, č. j. VZT 498/2007-782

Název v českém jazyce

Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor a pozemků jako přípustný zásah do ústavně zaručených práv a svobod

Název v anglickém jazyce

Residential inspection and inspection of another area and land as allowable intervention into the constitutionally guaranteed rights and freedoms

Anotace

Tématem této rigorózní práce jsou dva důležité instituty trestního řízení a to domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor, tedy úkony orgánů činných v trestním řízení, při kterých legálně dochází k zásahu do nedotknutelnosti obydlí a do soukromí. Autor si klade za cíl analyzovat vybrané případy zásahů do nedotknutelnosti obydlí a soukromí a jejich ústavní konformitu, zákonnou úpravu a judikaturu týkající se uvedených institutů. Autor v této práci mimo zmíněných institutů trestního práva také analyzuje vybraná ustanovení napříč českým právním řádem, na základě kterých dochází k zásahům do nedotknutelnosti obydlí. Vedle domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků, dochází k zásahům do nedotknutelnosti obydlí a soukromí i v dalších nesčetných případech, především v oblasti správního práva.

Abstract

The subjects of this rigorous thesis are two crucial institutes of criminal proceedings, namely search warrant and other areas search, acts of criminal proceedings bodies that legally limit the inviolability of the home and privacy. The author aims to analyse chosen inviolability of the home and privacy

interferences and their constitutional conformity, legal regulation and practice of the courts regarding given institutes. The author analyses, apart from mentioned institutes of criminal law, also selected provisions of the Czech legal order, upon which the inviolability of the home interference arises. Besides search warrant and other areas search and plots can the the inviolability of the home and privacy interferences be seen in other countless cases, especially in the field of administrative law.

Klíčová slova:

Domovní prohlídka, Prohlídka jiných prostor a pozemků, Nedotknutelnost obydlí, Trestní řízení, Obydlí, Domovní svoboda

Key words:

Search warrant, other areas and plots search, inviolability of the home, criminal proceedings, home, domestic liberty
